

Pia Jarvad

Det danske sprogs status i 1990'erne

med særligt henblik på domænetab

Dansk Sprognævns skrifter 32

Dansk Sprognævn 2001

Det danske sprogs status i 1990'erne

med særligt henblik på domænetab

af Pia Jarvad

Dansk Sprognævn 2001

Det danske sprogs status i 1990'erne med særligt henblik på domænetab
8 2001 by Pia Jarvad og Dansk Sprognævn, Copenhagen
Sats og grafisk tilrettelæggelse: Pia Jarvad
Trykt hos KopiService, Det Humanistiske Fakultet, Københavns
Universitet
Printed in Denmark 2001
Oplag: 400
ISSN 0415-0155
ISBN 87-89410-11-4

Kopiering fra denne bog kan kun finde sted på institutioner der har
indgået aftale med Copy-Dan, og kun inden for de rammer der er
nævnt i aftalen.

Ja, længer der er til Amerika, end til tante Lise på landet,
men for at komme didhen herfra, man sejle må over vandet.

Men hvis man så farten overstår, fortryder man aldrig løbet,
man får til foræring en herregård og penge oven i købet.

Christian Winther: Flugten til Amerika. 1830.

Indhold

Forord 11

1. Sammendrag 15

2. Indledning 23

2.1. Det globale engelske sprog 23

2.2. Om ordet domænetab 25

2.3. Om ordet sprogpolitik 26

3. Den sproglige status 28

3.1. Dansk sprog 29

3.1.1. Dansk sprog historisk 29

3.1.2. Danske ordbøger og sprogbeskrivelser 30

3.1.3. Sprognormering 31

3.1.4. De dansktalende 31

3.1.5. Dansk som andetsprog 34

3.1.6. Tale-, læse og skrivefærdigheder i dansk 38

3.1.7. Tale-, læse- og skrivefærdigheder i engelsk 40

4. Sproglove og -regler 42

4.1 Retssproget, lovsproget 43

4.2. Ratificeringer af konventioner mv. med sproglige implikationer
45

4.3. At blive dansker 47

4.4. Arbejds miljøbestemmelser 49

4.4.1. Farligt gods mv. 50

4.5. Forsvaret 52

4.6. Varia 53

5. Det sproglige klima 54

5.1. Blandt fagfolk om standarddansk og varianter af dansk 54

5.2. Blandt fagfolk om dansk og andre nationalsprog 55

5.3. Den offentlige debat 57

6. Sprogpolitiske initiativer i det sidste tiår 60

6.1. Initiativer fra politisk hold 60

6.1.1. Regeringens sprogpolitik 60

6.1.2. Nordisk Sprogpolitik 62

6.1.3. Den Europæiske Unions sprogpolitik og det europæiske sprogår 63

6.1.4. Kulturministeriet 65

6.1.5. Justitsministeriet 66

6.1.6. It- og forskningsministeriet 66

6.1.7. Undervisningsministeriet 67

6.2. Dansk Sprognævn 69

6.2.1. 1990'ernes første møde om engelskpåvirkningen; 1992 69

6.2.2. 1990'ernes andet møde om engelskpåvirkningen; 1998 71

6.3. Sprogpolitiske initiativer fra andre offentlige organer 73

6.3.1. Statens Information 73

6.3.2. DanTermCentret 74

6.3.3. Dansk Standard 74

6.3.4. Sundhedspolitisk sprogråd 74

6.3.5. Kemisk nomenklaturgruppe 75

6.3.6. Danmarks Radio 77

6.3.7. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab 78

6.4. Faglige initiativer af mere privat karakter 79

6.4.1. Foreningen Adla 79

6.4.2. Erhvervsprogligt Forbund 79

6.4.3. Modersmål-Selskabet 81

7. Domænetab for dansk sprog 82

7.1. Skole og uddannelse 85

7.1.1. Love og bekendtgørelser 85

7.1.2. Grundskolen 86

7.1.2.1. Frie grundskoler 88

7.1.2.2. Efterskoler 89

7.1.3. Almengymnasial uddannelse 89

7.1.4. Teknisk og erhvervmæssig gymnasial uddannelse 91

7.1.5. Videregående uddannelse 91

7.1.6.1. Rektorkollegiet om internationalisering og dansk sprog 93

7.1.6.2. Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole 98

7.1.6.2.1. Studier på engelsk 99

7.1.6.3. Studievalg 100

7.1.7. Private uddannelser 101

7.1.7.1. E-læring 101

7.1.7.2. Efteruddannelser for allerede ansatte 102

7.1.7.3. Cirius 103

7.1.8. Fritidsundervisning 103

7.2. Videnskabens sprog 106

7.2.1. Undersøgelser af domænetab if. med videnskabens sprog 106

7.2.2. Statistisk materiale fra Risøs Forskningsdatabase 106

7.2.3. Sundhedsvidenskaben og kontaktsituationer 112

7.3. Næringslivet 114

7.3.1. Undersøgelser af sprogstrategi inden for næringslivet 114

- 7.3.2. Dansk erhvervslivs sammensætning 118
- 7.3.3. Koncernsprog 120
- 7.3.4. Besvarelser på interviewet 122
- 7.3.5. Bestyrelsens sprog 125
- 7.3.6. Virksomheders hjemmesider 126
- 7.3.7. Virksomheders intranet 127
- 7.3.8. Tænk globalt - handl lokalt 128

7.4. Administration og politik i EU 130

- 7.4.1. Nordiske nationalsprogs stilling 130
- 7.4.2. På overgang til domænetab i EU 130
- 7.4.3. Domænetab i EU 131
- 7.4.4. Udvidelse af EU 133

7.5. Kultur 134

- 7.5.1. Tv 134
  - 7.5.1.1. Tv-tekster 135
- 7.5.2. Internettet 137
  - 7.5.2.1. Hjemmesider 138
  - 7.5.2.2. Hjemmesider udadtil 139
- 7.5.3. Film 140
  - 7.5.3.1. Kodeskift i tidlige film 141
- 7.5.4. Museumskataloget 141
- 7.5.5. Musik 141
- 7.5.6. Subkulturer 143

7.6. Forbrugs- og privatlivet 144

- 7.6.1. Lovgivning om forbruger- og borgerbeskyttelse 144
- 7.6.2. Det offentlige rum 151
- 7.6.3. Navne 154

8. Litteratur 157

9. Bilag: Spørgeskema til telefoninterviewet 167

Forord

Data-maskinen og beatmusik ta'r livet af vores sprog

Snart kan vi måske kun bruge dansk, når vi snakker om hakkebøffer og vejr.

I dagbladet Aktuelt kunne man i 1969 læse en artikel af Lars Hejberg om det danske sprogs status i slutningen af 1960'erne. Journalisten fortsatte: ".. Det nye ligger i, at dansk får sin prioritet som det hyggelige omgangssprog, når talen falder på hakkebøffer, vejret og den befriende sladder". Journalisten havde interviewet den tids toneangivende sprogpolitikere og sprogdebattører, og Dansk Sprognævns daværende formand, professor, dr. phil. Poul Lindegård Hjorth udtalte:

Det danske sprog har altid været hårdt trængt, men det er rigtigt, at der med de større internationale relationer i dag er en langt større fare for vort sprog end nogen sinde tidligere. .. Vi udsættes for tiden - og har været det gennem hele det 20. århundrede - for en kolossal påvirkning fra det engelske. Og det er en realistisk tanke, at al administration, undervisning og forretning om 20-30 år vil foregå på engelsk - simpelthen på grund af de større

europæiske markedsdannelser. Og på den baggrund kan det ikke udelukkes, at det danske sprog udelukkende bliver et nationalt særpræg for de mennesker, som i dag bor i det område, som kaldes Danmark.

Professor i tysk, dr. phil. H. Bach bliver også interviewet og udtaler:

For et lille folks sprog - det danske - er det altid en fare, hvis der hovedsageligt er et sprog, som dominerer. Og det sprog, som dominerer vor sprogudvikling, er engelsk!

I artiklen peges der på at det ved stillingsopslag kræver betydeligt kendskab til engelsk, at tilegnelse af viden kræver engelskkundskab, at musik og sang for unge er på engelsk. Her spørges så beatmusikanmelderen Steffen Larsen, som udtaler:

Man kan i dag opleve unge, som taler engelsk indbyrdes, fordi de gennem musikken er så vant til at lytte på engelsk, at de også bruger dette sprog, når de skal fortælle andre om, hvordan de har opfattet de forskellige sange.

At læse dette er en ahaoplevelse, en oplevelse af at verden dog ikke forandrer sig, og læsningen kan give glæden ved at det danske sprog trods den dystre spådom alligevel stadig bruges i administration, undervisning og forretning, og at hverken datamaskinen eller beatmusikken har aflivet det danske sprog i løbet af de 30 år som er gået.

Diskussionen om det danske sprogs status og stilling har været ført siden 1960, hvor de første eksempler på engelskpåvirkninger af så massiv karakter dukker op og giver anledning til

holdningstilkendegivelser om påvirkningen som en trussel eller berigelse.

Nordisk Ministerråds Sprogpolitiske referencegruppe har blandt andet til opgave at skaffe grundlag for nordiske landes politikere så de kan tage langsigtede og godt underbyggede beslutninger på det sprogpolitiske område. Referencegruppen valgte i anledning af Det Europæiske Sprogår i 2001 at arbejdet med de nordiske sprog skulle resultere i en kortlægning af de sprogpolitiske initiativer i årtiet 1990-2000 og en kortlægning af forekomsten og udbredelsen af det sproglige fænomen som kaldes domænetab. Den sprogpolitiske referencegruppe har beskrevet opgaven og i hvert land udset en person til at udføre opgaven. I Danmark blev det mig.

I den forbindelse vil jeg takke den sprogpolitiske referencegruppe for bevillingen til at løskøbe mig fra mit daglige arbejde i Dansk Sprognævn, og jeg takker Sprognævnet for at lade mig modtage dette frikøb.

En stor del af arbejdet med verifikation og dokumentation har været lettet af Sprognævnets store arkiver med udklip om sprogpolitik siden det blev oprettet i 1955, og det har været til stor hjælp.

Desuden har jeg modtaget et meget stort materiale om især lovgivning på det sproglige område af konsulent i Erhvervssprogligt Forbund, Jørgen Chr. Nielsen. Det har lettet arbejdet, og det skal han have tak for.

Jeg takker også hjerteligt Ivar Gjørup for at få lov til (endnu en gang) at benytte udvalgte striber af Egoland som jeg holder så meget af og som så godt illustrerer den sproglige debat.

Min kollega Ole Ravnholts notat om universiteternes undervisningstilbud på henholdsvis dansk og engelsk har jeg fået lov til at benytte: tak for det.

En hjertelig tak til bibliotekar Susanne Munck, Forskningscenter Risø, for udarbejdelsen af de tal for videnskabelige publikationer som er udtrukket af Forskningsdatabasen.

I projektets slutfase har jeg haft god brug for (og udnyttet) min altid beredvillige datter Anne Riber Petersen til detailundersøgelser mv., hvor er du dog altid sød og hjælpsom!

I forbindelse med afdækning af hvad koncernsprog indbefatter, har jeg talt med mange virksomheder som både har været velvillige og oplysende. Tak for den store hjælp.

At få hold på og beskrive sådan nærmest det hele udstrakte samfunds sprogbrug med henblik på engelsk eller dansk er ikke muligt at nå på et halvt års tid på en fyldestgørende måde. Jeg håber dog at rapporten vil være til nytte med de mangler den måtte have.

Efter disse måneders beskæftigelse med emnet må jeg konkludere at hele spørgsmålet om domænetab og dets beskrivelse er langt mere kompliceret end som så fordi forhold uden for sproget trækker i en del forskellige retninger, og den teoretiske ramme for domænetab i visse sammenhænge er for simpel.

Pia Jarvad

Espergærde i december 2001

1. Sammendrag

Globalt set er der to tendenser der gør sig gældende: internationalisering og lokalisering, og de gælder ligefuldt for det danske samfund.

Den amerikanske sociolog Benjamin R. Barber¹ beskriver disse tendenser og betegner eksistensen af de to retninger som et spændingsfelt mellem på den ene side globalisering af massekulturen af de multinationale selskaber og på den anden en ny stammebevidsthed med nationalisme, regionalisme og fundamentalisme. Han skildrer begge retninger i dystre toner som trusler mod vores demokrati.

Begge retninger eksisterer også i et lille samfund som det danske.

Med den øgede internationalisering er kravet til os i det danske samfund en større evne til at udfolde os inden for andre kulturer, i andre samfund og på andre sprog. Og kravet opfyldes: aldrig har der været rejst så meget af så mange, aldrig har handel ud over grænserne været så stor, og aldrig har vi haft så tæt en kontakt med omverdenen som vi har fået via internettet. Samtidig vender vi os i højere grad mod de nationale og lokale værdier, og man søger mod det nære samfund.

I denne sammenhæng er der et internationalt krav om at vi som danskere behersker andre sprog eller i det mindste det internationale hjælpesprog, engelsk, og samtidig er der behov for at styrke vores lokale særpræg, at dykke ned i det nære samfund, i vores region eller

---

¹I bogen Jihad versus McWorld, 1997

nation med at styrke nationalsproget, som opleves at være en af de vigtige fællesnævnerne for kulturen.

I rapporten beskrives det danske sprog stilling her og nu under disse vilkår.

I kapitel 2 beskrives det hvordan det engelske sprog er blevet det internationale hjælpesprog, og hvordan flere varianter af engelsk tales over hele verden, og andre varianter opstår. Kapitlet efterfølges af beskrivelser af de to vigtige begreber i rapporten, nemlig *domænetab*: det at et sprog "mister" områder fordi der fortrinsvis anvendes et fremmedsprog i sammenhænge hvor man ellers har kunnet klare sig med det hjemlige sprog; og *sprogpolitik*: dels en samling af love, regler og forskrifter som fastlægger et sprogs status, og som fastlægger det rigtige eller korrekte sprog, dels de forskellige former for tiltag som aktivt søger at fremme, styrke og værne et sprog.

Kapitel 3 beskriver status for dansk, et sprog som har eksisteret længe, og som har en lang tradition for skriftsprog og litteratur. Det er i øvrigt velbeskrevet i ordbøger og grammatikker, og det er udsat for offentlig normering, kort sagt et kultursprog. Det tales primært af danskere, men dansk som andetsprog er i fremmarch, og dansk sprog, danske samfundsforhold og litteratur er genstand for dyrkelse og udforskning rundt omkring i hele verden.

Men danskerne har stigende problemer med at læse (og dermed også at skrive): antallet af danskere med læseproblemer er fordoblet siden 1991, og det er stadig voksende. En OECD-undersøgelse viser at omkring 1 mio. danskere har svært ved at læse. Det skyldes at kravene til læsefærdighed nærmest er eksploderet samtidig med at læseundervisning og dermed læsefærdigheden ikke er øget tilsvarende. De fleste uddannelser og efteruddannelser kræver

læsefærdigheder på et højt niveau, lige fra de traditionelle akademiske uddannelser til håndværksmæssige uddannelser som elektriker, murer, social- og sundhedsassistent osv.

EU's undersøgelser af færdigheder i andre sprog end ens modersmål giver gode scorer til danskerne, men tager man læsefærdighedsundersøgelserne med i betragtning, kan EU's undersøgelse næppe holde - og det bekræftes i andre undersøgelser. Danskerne er ikke slet så gode til engelsk, eller for den sags skyld andre fremmedsprog, og et stadig mere dominerende engelsk kan give reelle problemer for den store gruppe af engelsksvage.

Alle undersøgelser peger på at høj kompetence i modersmålet giver muligheder for høj kompetence på andre sprog end modersmålet. Med det taget i betragtning er det allervigtigste at styrke modersmålsundervisningen på alle niveauer i skole og videreuddannelse.

Når man kan sit modersmål, både mundtligt og skriftligt, er der mulighed for at gå i gang med at lære andre sprog. Her må også intensiveres så fremtidens dansker både er god til modersmålet, til dansk når modersmålet er et andet end dansk og til andre sprog.

I det 4. kapitel gennemgås de love og regler der er for dansk sprog. En vigtig rettighed er at dansk er fuldt anerkendt i EU, og det ser ikke ud til med de politiske signaler der er for øjeblikket, at der vil blive ændret ved det. Der er love og regler for brugen af dansk i Danmark, men billedet der tegner sig, er tilfældigt og usystematisk. Det er dog ikke mærkeligt at det ikke er lovfæstet at fx undervisnings sproget eller administrations sproget er dansk i Danmark. Det har været en udtalt selvfølge at det var tilfældet, men nye vilkår gør at det ikke længere er en selvfølge. Det kan diskuteres om hvor og i hvilket omfang dansk skal lovfæstes som sproget i Danmark. Kapitlet rummer også omtaler af en række

arbejdsmiljøbestemmelser som alle har deres oprindelse i EU-forordninger. Men selv om der er krav om nationalsprog for brugsanvisninger mv. til tekniske hjælpemidler og maskiner, så er der ikke krav om et forståeligt sprog, eller om det har konsekvenser for producenten hvis den sproglige udformning giver fejlbetjening. Og det påvises at regler for fx transport af farligt gods kan træde i kraft på et fremmed sprog flere år før de bliver oversat.

I kapitel 5 gennemgås det sproglige klima og den sprogpoltiske debat som har givet anledning til en rodet debat med synspunkter på både stort og småt i slutningen af 1990'erne. En række sprogfolk markerede sig med et rigt billedsprog til at illustrere deres holdninger, fx at styrke, men ikke værne; sætte diger op, men ikke for høje, ikke udøve grænsekontrol og mange flere. Samtidig med at dansk er under pres, er dansk en trussel mod indvandrersprog. Den offentlige debat kunne man fange ind på et chatsted, og samlet var der i indlæggene en overvægt af holdninger der udtrykte en vis bekymring over det danske sprogs fremtid og gerne så en - pragmatisk - aktiv sprogpolitik.

Mest overraskende er det i kapitel 6 at der er så mange initiativer på det sprogpoltiske område, det være sig offentlige som private initiativer. Der er det Europæiske sprogår, regeringens sprogpolitik, de enkelte fagministeriers sproglige fokusområder og bevillinger til målrettede sprogprojekter, oprettelse af et Sundhedspolitisk Sprogudvalg, Dansk Sprognævns mange interne drøftelser, og der er fx fagforbundet Erhvervs sprogligt Forbunds fine retningslinjer for hvordan man udfører en sprogpolitik i en virksomhed. Skal man tage varsel af de sprogpoltiske initiativer, så er der fremtid i dansk sprog.

I det store kapitel 7, som fylder halvdelen af rapporten, gennemgås dansk sprog med hensyn til domænetab. Hovedområderne er skole og uddannelse, videnskabens sprog,

næringslivets sprog, administrationsprog og EU, kulturens sprog og forbrugs- og privatlivets sprog.

Dansk i skolen er defineret som et færdighedsfag, som et dannelsesfag, som kulturbærende fag og som et fag der er forudsætning for deltagelse i den demokratiske proces. Alle disse funktioner som tillægges faget, gør at sproget dansk er en nødvendig forudsætning for at fungere i det danske samfund. I 1993 blev engelskundervisningen fremrykket til 4. klassetrin med 2 ugentlige timer, og det diskuteres nu om den skal fremrykkes til 3. klassetrin, men undersøgelser viser at tidlig engelskstart ikke nødvendigvis betyder øgede færdigheder ved afgang fra skolen, og at elever i 3. klasse endnu ikke har tilstrækkelige færdigheder i dansk til at kunne kære et andet sprog. En fremrykning af engelskstarten udtrykker også at engelsk dominerer på bekostning af andre fremmedsprog. Fransk, tysk, spansk og russisk som de andre store fremmedsprog svækkes mærkbart når engelsk tager over.

Denne tendens til udelukkende at beskæftige sig med engelsk fortsætter på de gymnasiale og videregående uddannelse, og det er sagt at Danmark kun vil få en andenhåndskontakt til rige kulturtraditioner som den tyske, franske, spanske og russiske og derfor kun vil få andenhåndsføling med store og væsentlige europæiske og latinamerikanske markeder. Kommunikation med disse markeder gennem engelsk som et internationalt hjælpesprog vil kun være den næstbedste løsning.

For at danske uddannelsesinstitutioner skal kunne gøre sig gældende på et internationalt uddannelsesmarked og tiltrække såvel udenlandske studerende som udenlandske lærere, er det nødvendigt at der udbydes undervisning både i form af enkeltkurser og hele uddannelser på fremmedsprog, primært engelsk. For at gøre de studerende veluddannede til fremtidigt virke og til en eventuel

forskerkarriere er det også nødvendigt at udvikle deres engelskkundskaber fordi videnskabens sprog er engelsk. Der udbydes således fx kurser i *medical english* på medicinstudiet.

Videnskabens sprog er i dag engelsk, og det understøttes af et øget pres for at især naturvidenskabelige forskere publicerer deres arbejder i internationale grundvidenskabelige tidsskrifter, og en formidling på dansk spiller en stadig mindre rolle. Hele 86 % af det samlede antal artikler er engelsksproget ved Forskningscenter Risø, lidt mindre grelt er det ved det naturvidenskabelige og sundhedsvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet. Her kan man virkelig tale om at domænet videnskab inden for de naturvidenskabelige-tekniske fag er tabt, og aktiviteten på dansk er så lille at det danske videnskabssprog stagnerer og dør ud. På det samfundsvidenskabelige fakultet er dansk i højere grad et levende videnskabssprog, men stadig er mellem 1/3 og halvdelen af de publicerede værker på engelsk. Det er nok muligt at det videnskabelige sprog kan udvikle sig på basis af en aktivitet som denne. På det humanistiske og det teologiske fakultet er billedet nogenlunde det samme som ved det samfundsvidenskabelige, dog må man tage i betragtning at på disse to fakulteter er videnskabens genstandsområde i særlig grad dansk, fx dansk sprog og kultur, som altså både afhandles på dansk og engelsk. Formidling af videnskab er ikke kun for folket, men videnskaben er i dag så specialiseret og kompliceret at der er behov for formidling og fortolkning af den - også for andre forskere.

I erhvervslivet har brugen af computere medført lukning af skrivestuer og det at den enkelte medarbejder har overtaget funktionen som typograf eller sætter, har medført at den enkelte medarbejder har fået et ekstra arbejde tilført samtidig med at kompetencen som før var i skrivestuernes personale og i trykkeri og

sætter, nu ikke længere er til stede. I visse virksomheder som arbejder med en bevidst intern sprogpolitik, peger man på at sprogpolitik for et firma bør indeholde en procedure for en korrektur eller en kvalitetssikring af sprogmedarbejdernes arbejde. Her er det primært den sproglige kvalitet på modersmålsområdet som er i fokus, og som er en forudsætning for en sprogpolitik i brugen af andre sprog hvad enten det er som arbejdssprog eller koncernsprog.

Den noget ureflekterede overgang til den enkeltes brug af computerens tekstbehandling med tab af sproglig kompetence til følge bør i dag få os til at overveje om det samme er ved at ske igen. Med kravet om at bruge engelsk som koncernsprog i danske virksomheder risikerer man en gang til at gøre hvermand til husmandsoversættere med tab af sprogligt niveau til følge. Og ligesom skrivestuepersonale og typografer i 1980'erne så sig distanceret af computeren, kan korrespondenter og cand.ling.merc.'er i 1990'erne se sig distanceret af hobbyoversætteren som direkte kommunikerer på et reduceret og fejlagtigt engelsk.

Proklamationer som "vi-har-engelsk-som-koncernsprog" kan se ud til at være en distanceblænder. Rent faktisk er det relativt få, meget store virksomheder som vitterlig benytter engelsk i den daglige kommunikation. Normalt taler man dansk indbyrdes, og i øvrigt også til norske og svenske samarbejdspartnere. Derimod udgør engelsk en stor andel af det skriftlige kommunikationssprog, og engelsk læses via manualer, brugsanvisninger mv. At benytte mere engelsk i virksomhederne er utvivlsomt en fremtid, men det ser også ud til at det at udarbejde en sprogpolitik bliver mere almindeligt. Desuden er engelsk det internationale hjælpesprog i danske virksomheder, og et højt niveau i engelskkundskaber er derfor påkrævet - og det høje niveau signaleres ved at benytte ordet *koncernsprog*. Man bruger engelsk til kommunikation med

hollændere, japanere, tyskere osv., men det bliver også nævnt at tysk er vigtigt og bruges. Yderligere er engelsk en meriterende parameter når virksomheders økonomiske potentiale og fremtid vurderes, og det vil understøtte det engelske sprogs fremmarch på bekostning af det danske.

Det kan konstateres at danske politikere og embedsmænd i deres arbejde i EU benytter både dansk og andre sprog, fortrinsvis engelsk, men at dansk i praksis er vigende, og at dette er et sprogbrugsdomæne som er ved at gå tabt til engelsk. Det er et demokratisk princip at folkevalgte vælges på grundlag af deres politik, ikke deres specielle forkundskaber, men det ser ud til at der her på dette område er et sprogkrav, nemlig at kunne engelsk for at kunne få gehør for sine politiske synspunkter.

På det kulturelle område er det uomtvisteligt at vi udsætter os selv for stadig mere global massekultur via tv-serier, tv-kanaler som MTV, udenlandske film osv., og den globale massekultur formidles på det internationale hjælpesprog, engelsk. Samtidig er der dog initiativer til at eksportere dansk film, kunst, musik og litteratur worldwide og oversat til engelsk og andre sprog. Kvotering mellem de udenlandske og hjemlige kulturtilbud bliver mere almindelig, simpelthen for at sikre dansk kultur et råderum. Top-ti-undersøgelser viser hvad danskerne rent faktisk ser, og de danske programmer har en ganske stor attraktion for danskerne. De engelsksprogede tilbud i tv er forsynet med undertekster som mange gange ikke er for godt gennearbejdede, og da den mest læste genre i dag er underteksterne, bør disse tekster i særlig grad være affattede i et godt dansk sprog.

Nettet er i sit væsen internationalt og grænseoverskridende, og det fælles internetsprog er engelsk. Omkring halvdelen af danskerne har adgang til internettet hjemmefra. Nettet bruges, og danskerne

foretrækker nettet på dansk, således angiver surfere at det vigtigste argument når de vælger søgemaskine, er at den er på dansk. Det er almindeligt at et websted er oprettet på flere sprog, i almindelighed på dansk – modersmålet - og nettets sprog, engelsk. Men også andre sprog ses når modtageren anses for væsentlig at nå. Et websted kan indrettes ved at man kan klikke på et nationalflag og dermed vælge sprog. Men mange større virksomheder vælger at lokalisere deres websted og laver dansk websted for danskere, fransk for franskmænd. Langt de fleste hjemmesider fra offentlige myndigheder åbner på dansk og har klik til den engelske version, kun få åbner på engelsk, med klik til den danske.

Når det drejer sig om virksomheders hjemmesider, er fordelingen af dansk og engelsk nogenlunde lige, men hvis der derimod ses på om hjemmesiderne har links til udgaver på det "modsatte" sprog af hvad der åbnes i, viser det sig alligevel at engelsk er det dominerende sprog. De to globale tendenser, internationalisering og lokalisering, er således meget tydelige på nettet, og dobbeltheden dansk/engelsk vil være den realistiske og ønskværdige udvikling.

Inden for forbruger- og borgerbeskyttelse er der en række sprogkrav som hovedsageligt peger på dansk som det sprog der skal benyttes i kontakten med borgeren. Nogle sprogkrav stammer fra EU-lovgivning, de er især møntet på forbrugsvarer og har som baggrundsideologi harmonisering, og de resulterer ikke sjældent i et for forbrugeren uforståeligt dansk, mens de sprogkrav som er af hjemlig oprindelse, gerne stiller borgeren i en gunstigere situation. Disse tekster, som henvender sig til borgeren, og som skal deklarerer eller oplyse om varen, henvender sig til den brede kreds og bør i særlig grad være affattede i et godt dansk sprog.

I privatlivet er dansk det foretrukne sprog, og børn døbes efter samme navngivningsprincipper som før med "bedsteforældrenavne"

med et islæt af navne som er populære engelske navne. I fritiden dygtiggør man sig i sprog, og fordelingen af sprogene afspejler danskernes foretrukne feriemål sydpå, og man ser at engelsk slet ikke er så dominerende som sproget ellers er i den undervisning som peger mod erhvervskompetence. I ungdomskulturen står det engelske sprog dog stærkt. Brugen af engelsk blandt unge i subkulturer som computer, dødsmetalmusik, hiphopdans er identitetsskabende, og engelsk repræsenterer de unges kulturelle værdier.

2. Indledning

2.1. Det globale engelske sprog

Engelsk har i de sidste 50 år befæstet sin stilling som verdenssprog². Det er internationalt hjælpesprog (lingua franca) for hele verdens samhandel, og det er modersmål i nogle af verdens rigeste og mest magtfulde stater, andetsprog inden for administration, undervisning og i massemedierne i lande som Indien, Pakistan, Malaysia, Kenya og Tanzania.

Fig. 1. Fra en baggård i St. Petersburg 1997. Foto: Pia Jarvad

²Kilder til dette afsnit er: Crystal, David (1997); Yano, Yasukata (2001); Kachru, Braj (1985)

Der er flere årsager til engelsk som globalt sprog. Først og fremmest er den engelske kolonisation af store dele af verden forudsætningen, men dernæst er det USAs økonomiske og politiske magtstilling som befæster sproget. Sprogligt set har engelsk som forudsætning for at slå igennem at det har karakter af at være et hybridsprog, og at det dermed har høj grad af gennemskuelighed (Yano 2001). Ordforrådet afspejler således det engelske sprogs nære kontakt med andre sprog som det har lånt af, fra keltisk og latin, nordisk, fransk og de oprindelige sprog i de tidligere kolonier.

I Kachru 1985 beskrives engelsk som talt i tre cirkler: Den indre cirkel hvor engelsk tales som førstesprog (fx i England, New Zealand, USA); den midterste cirkel hvor engelsk tales som andetsprog (fx Indien, Singapore); og den stadig voksende ydre cirkel, hvor sproget tales som fremmedsprog (fx Norden). Yano 2001 tilføjer til dette at andetsproget engelsk i den midterste cirkel har udviklet sig til et indfødt sprog som sprogbrugerne oplever det. Der kan således skelnes mellem en genetisk indfødt engelsk variant og en funktionel indfødt engelsk variant med hver deres udviklinger i forskellige retninger. Her ser Yano brugen af engelsk som fremmedsprog som et fremvoksende internationalt hjælpesprog (*lingua franca*).

Crystal drøfter i sin bog (*English as a global language* fra 1997, som er blevet den centrale bog om verdenssproget) årsagerne til behovet for et verdenssprog og beskriver det engelske sprogs udbredelse og baggrunden for denne succes. Om det engelske sprogs fremtid nævner han at der kan være trusler mod engelsk som verdenssprog pga. fjendskab mod de gamle imperialister, en efterkolonialistisk modvilje som bygger på at sprog og valg af sprog er identitet og identitetsskabende. Det diskuteres endvidere at der udvikler sig et nyt engelsk (et *World Standard Spoken English*, WSSP) eftersom der er stadig flere som taler engelsk som ikke har det som modersmål.

Der spørges om engelsk vil udvikle sig i forskellige dialekter som vil ende med at divergere så meget at varianterne indbyrdes bliver uforståelige.

I EU er tysk³ det mest udbredte modersmål (23,3 %) med fransk og italiensk på andenpladsen (16 %) og engelsk lige efter med 15,9 %. Men engelsk er i høj grad det sprog der kendes bedst af ikke-indfødte da 41 % af europæerne taler det som fremmedsprog. 19 % taler fransk som fremmedsprog og 10 % tysk.

2.2. Om ordet domænetab

Ordet *domænetab* begynder først at blive brugt i dansk i slutningen af 1980'erne. Det bruges om det at hele områder eller situationer hvor man taler eller skriver et bestemt sprog, bliver færre. Når der sker domænetab, kan det til sidst gå sådan at sproget kun eksisterer mellem ældre mennesker, og kun når de befinder sig i deres egne omgivelser⁴.

Det er amerikaneren J. Fishman der i 1971 introducerer domænebegrebet og definerer det som en aktivitetssfære som bestemmes af tid, sted, emne og rollerelationer. Han opdeler domænerne i 5, nemlig familie, venskab, religion, arbejde og uddannelse. Han mener at tosprogedes sprogvalg (også kaldet kodeskift) yderligere kan afhænge af situationen som fx formel eller uformel. Det betyder fx at en person i et domæne taler et sprog, men skifter til et andet i et andet domæne. Senere forskere⁵ tilføjer til dette at alder, køn, uddannelse og erhverv har større indflydelse på valget

---

³If. EU-undersøgelsen offentliggjort på www.euro-lang2001.org

⁴Lund, Jørn (1989) s. 28

⁵Gal, S. (1979); Jones, M. (1989)

af sprog end Fishmans aktivitetssfærer som sted og emne, og yderligere tilføjes det at brugen af et bestemt sprog som udtryk for magt ikke er medregnet. F. Grosjean⁶ (1982) opregner en række faktorer som spiller ind for tosprogedes valg af sprog: samtalepartnernes sprogfærdighed, foretrukne sprog, familiere relationer, emne, ordforråd, situation, sted, tilstedevær af tosprogede og interaktionens funktion som fx kan være at påberåbe sig autoritet, give ordrer eller udelukke nogen fra samtalen.

I Danmark ser det ud til at Jørn Lund er den der introducerer domænetabsproblematikken i 1989⁷. Domænetab bliver hurtigt et populært begreb inden for sprogbeskrivelsen, og det er forudsætning for diskussionen ved bl.a. en konference som sprogforeningen Adla afholder i 1990. Den har titlen *Det danske sprogs status år 2000 - er dansk et truet sprog?* Her ekspliciteres domænetabsproblematikken af Haberland et al. (1991). Også ved Dansk Sprognævns møder om sprogpolitik beskæftiger man sig med problematikken, jf. 6.2.1.

Adla afholder en konference ti år efter om samme tema, og her udtaler Haberland (Haberland 2000) at ordet domænetab er konnotativt præcist, men denotativt vagt; eller sagt på en anden måde, så er ordet domænetab umiddelbart til at forstå, men det er ikke til at give en tilfredsstillende beskrivelse af de forhold der betinger domænetab. Det ser ud til at domænerne ikke er afgørende for sprogvalget, men derimod de sociale netværk. I netværker er der

---

⁶F. Grosjean (1982)

⁷Lund, Jørn 1989a. *Tak for lån*. Sprog i Norden 1989, s. 94-101, og Lund, Jørn 1989b. *Okay?* Amerikansk påvirkning af dansk sprog. Daneklærerforeningen. København.

mange sprog og et af dem er engelsk i konkurrence, og typisk tosprogethed er betinget af institutionaliserede domæner, se også kapitel 7.

2.3. Om ordet sprogpolitik

Ordet *sprogpolitik* er ifølge Ordbog over det danske sprogs supplementssamlinger fra 1921. Det kan defineres som en offentlig regulering af forholdene mellem to eller flere sprog og en stillingtagen til sprog og sproganvendelse.

Sandøy og Vikør (1977, s.12) definerer det som: "Språkpolitikk er alle tiltak som emner på å verke inn på eller kontrollere språksituasjonen eller språkbruken i eit samfunn .. *Sprogplanlægning* er det same som å setje opp modellar for korleis ein viss språkstruktur skal utvikle seg, og arbeide for at desse modellane skal bli røyndom".

Lars S. Vikør⁸ tilføjer i 1978: "Til vanleg meiner ein vel helst offentlege tiltak, men også private institusjonar, skolar, bedrifter o. l. driv språkpolitikk".

Bente Liebst udtaler om sprogpolitik i forbindelse med Sprognævnets møde om Dansk Sprognævns sprogpolitik i 1991: "Sprogpolitik bliver aktuel, når der er tale om sprog i kontakt - kulturer i kontakt. Egentlig sprogpolitik er almindeligvis blevet ført af centralmagten ved lovgivning der fastlægger hvad der er et lands officielle sprog, og hvilket/hvilke sprog der er undervisningssprog i skolen. Her er især Frankrig, men også Spanien og Italien alle gode eksempler på en centralisme der bevidst har forsøgt at styrke et

---

⁸Språknytt 1978/3, s. 1

monolingvistisk samfund. Det ser ud til at forsøgene er lykkedes bedst dér hvor de centralistiske bestræbelser er foregået i en sammenhæng med en ideologi, der har kunnet accepteres af mange mennesker. Inden for det geolingvistiske forskningsområde har man imidlertid påvist andre og mere utraditionelle måder at drive sprogpolitik på. Således har den kooperative bevægelse i Skotland opnået at det engelske sprogs fremmarch på bekostning af gælisk er blevet vendt. Med udgangspunkt i aktioner mod en stor arbejdsløshed, især på øerne, har den private og folkelige satsning været at sammenføre den gamle kultur med ny forskning og nye salgsformer, og man har dermed genskabt et nyt behov for gælisk sprog som arbejds- og omgangssprog.”

Her i rapporten vil ordet blive brugt om dels den samling af love, regler og forskrifter som fastlægger et sprogs status, herunder rettigheder i forhold til andre sprog, og som fastlægger det rigtige eller korrekte sprog, dels om de forskellige former for tiltag som aktivt søger at fremme, styrke og beskytte et sprog.

3. Den sproglige status

Den sprogpoltiske referencegruppe har ønsket et overblik over en større del af det sprogpoltiske område med de synlige og overordnede initiativer. Sprogpoltik defineres som offentlig regulering af forholdene mellem flere/to sprog og stillingtagen til sprog og sproganvendelse i den private sektor inden for kultur, erhverv, fagforbund mv. og herunder ret til anvendelse af eget modersmål. Der bør lægges vægt på initiativer som har til hensigt at styrke de respektive sprogs stilling i den politiske og kulturelle offentlighed. Følgende punkter fremhæves:

1. Redegørelse for den nuværende sprogpoltiske situation i Danmark
2. Redegørelse for de sprogpoltiske initiativer som er taget i de sidste ti år
3. Redegørelse for de motiver som har været afgørende i de enkelte tilfælde

Endvidere indeholdt opdraget en beskrivelse af domænetab for dansk sprog som det centrale aspekt, og referencegruppen definerer *sprogligt domænetab* som det at et sprog taber terræn i forskellige dele af samfundslivet til et andet og stærkere sprog. Det vil sige at man i stedet for at benytte dansk som tale- og skriftsprog i fx administrationen går over til at benytte engelsk. Love, administrative forskrifter, juridiske domme, og retssalens sprog bliver på den måde engelsk. I rapporten ønskes en udredning af følgende:

* På hvilke samfundsområder forekommer domænetab? (der foreslås skolen, højere uddannelse og forskning, næringslivet, administration og politik (EU), kulturlivet (både pop- og fin-).

* Hvilket omfang har domænetabene? I nogle domæner dominerer engelsk allerede (fx videnskab og erhvervsliv), i andre hævder det hjemlige sprog sin stilling relativt godt.

*Hvilke motiver ligger bag det at man har opgivet sit eget sprog? Motiverne varierer fra ønsket om større spredning af budskabet til beundring for det udenlandske.

*Er der gjort noget for at hindre eller forsinke domænetabene?

3.1. Dansk sprog

Et sprogs status⁹ kan aflæses i flere forhold, fx hvor længe sproget har eksisteret og fungeret som såkaldt kulturbærende sprog, dvs. med skrift-sprog og litteratur, antallet af modersmålstalere og antallet af personer med det pågældende sprog som andetsprog, som internationalt hjælpesprog (lingua franca) eller som fremmedsprog og antallet af ordbøger og beskrivelser af det givne sprog. Sprogets status udtrykkes endvidere ved de regler og forskrifter som fastlægger et sprogs rettigheder i forhold til andre sprog, jf. kapitel 4,

---

⁹En status for de nordiske sprog op til perioden her, 1990'erne, gives i Lars S. Vikør: *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*, Novus, 1993 og til dels også i Dag F. Simonsen: *Nordens språk i EU=s Europa. Språkplanlegging og språkpolitikk mot år 2000*, Oslo 1996

samt en beskrivelse af de områder hvor sproget bruges i samfundslivet, jf. kapitel 7.

3.1.1. Dansk sprog historisk

Det danske sprog¹⁰ kan med en vis ret siges at have eksisteret siden omkring 800. Den første periode af danskens historie fra 800-1100 (olddansk) falder sammen med vikingetiden, og på det tidspunkt er der sproglige træk som karakteriserer dansk til forskel fra de beslægtede sprog i Norden. I perioden 1100-1525 (gammeldansk), middelalderen, etableres sproget med et skriftsprog. I den næste periode, nydansk, fra 1525 til i dag, etableres et rigsmål og en fast ortografi, og sproget bliver et kultursprog med egen litteratur mv.

Dansk har ikke altid været et helt og komplet sprog idet latin helt op til 1800-tallet har været de lærdes sprog og det sprog de lærde benyttede både i skrift og tale. I Hansetiden (12-1500) var domænet handel domineret af det tyske sprog med den store påvirkning fra plattysk som dansk den dag i dag bærer præg af. I andre perioder brugte overklassen og adelen fransk som omgangssprog, så den situation som det danske sprog har haft vel siden romantikken og nationalstatens opståen i midten af 1800-tallet til i dag, har været enestående ved at dansk har kunnet bruges i alle sammenhænge, både i alle sociale klasser og i alle samfundets områder.

---

¹⁰Jf. Peter Skautrup: Det Danske Sprogs Historie, bd. 1-4, 1944-1968.

3.1.2. Danske ordbøger og sprogbeskrivelser

Det danske sprog hører til blandt de relativt få sprog i verden som er beskrevet grundigt og godt, både i et historisk perspektiv og i dag. Vi har latinsk-danske glossarer fra begyndelsen af 1500-tallet, og egentlige modersmålsordbøger siden geheimeråd Matthias Moth (c. 1647-1719) samlede ord til en dog aldrig trykt ordbog. Af store modersmålsordbøger kan nævnes Videnskabernes Selskabs Ordbog, som udkom i perioden 1793-1905; Chr. Molbech: Dansk Ordbog indeholdende det danske Sprogs Stammeord, tilligemed afledede og sammensatte Ord, efter den nuværende Sprogbrug forklarede i ders forskellige Betydninger, og ved Talemaader og Exempler oplyste, fra 1833 med en stor udvidelse i 2. udgaven i 1859. Ordbog over det danske Sprog udkom i årene 1919-1954 i 27 tykke bind og sidenhen med foreløbigt 4 supplementsbind.

Der findes en rigdom af tosprogsordbøger, dansk til og fra engelsk, tysk, fransk, spansk, italiensk, russisk, og disse oversættelsesordbøger suppleres med fagterminologiske ordbøger og glossarer. Endvidere er der specialordbøger som slangordbøger, tekniske ordbøger og dialektordbøger, og ordbøger over bevingede ord og talemåder. Det drejer sig om ordbøger og ordbogstyper som både har lang hævd, og som i dag er opdaterede og fyldige.

Der findes grammatikker og sprogbeskrivelser i samme periode og udarbejdet med samme grundighed. Og vi venter på en stor dansk grammatik (af Erik Hansen og Lars Heltoft) og en ny stor dansk ordbog (udarbejdet ved Det Danske Sprog og Litteraturselskab). To store dialektbeskrivelser sker i form af Ømålsordbogen, hvis første bind udkom i 1992, og hvor man nu er kommet til ordet *glissing*, og Jysk Ordbog, som publicerer på nettet (fra a-f er nu tilgængeligt). Sproget studeres på alle landets universiteter og i alle sprogvidenskabelige retninger. I løbet af den 10-års periode som her

er tale om, er der heller ikke noget der tyder på at studiet af dansk sprog og litteratur er vigende, jf. kapitel 7.1.6.5.

3.1.3. Sprognormering

Der er en lang tradition for officiel normering i forbindelse med retskrivning og bøjning med en art de facto-standard i Ove Malling: Store og gode Handlinger af Danske, Norske og Holstenere fra 1777¹¹. Bogen er et af de vigtigste bidrag til den skoleforordning som placerer dansk som et vigtigt og selvstændigt fag i latinskolen, og den bliver benyttet i generationer som sproglig forbillede. Den første retskrivningsordbog er fra 1872, og retskrivningsordbøger begynder at blive officielt godkendte med retskrivningsordbogen fra 1891.

Desuden har vi Dansk Sprognævn, som sætter standarden for stavning og bøjning af danske og indlånte ord, for kommatering mv. Stednavneudvalget sætter standarden for stavningen af landets stednavne, mens vejnavngivning er i kommunale udvalg. Derudover er der en række både officielle og private institutioner som medvirker til standardiseringen¹²: skolen og uddannelsesinstitutioner; radio og tv, forlag, aviser, reklame; takt- og tonebøger, sprogkassetter, kommunikationskurser, sproghåndbøger; arbejdspladser, multinationale selskaber, tekstbehandling, internet; og sprogpoltiske interessegrupper som Modersmål-Selskabet, Erhvervsprogligt Forbund, Dansk Selskab for Fagsprog og Fagkommunikation.

---

¹¹Udgivet af Erik Hansen, Det danske Sprog- og Litteraturselskab, 1992

¹²jf. Skyum-Nielsen (1979) s.136-137

3.1.4. De dansktalende

Dansktalende i Danmark som har dansk som modersmål, er ca. 5 mio. Sproget kan, i hvert fald delvist, benyttes og forstås i Norden¹³ med ca. 18 mio. mennesker, og med Den Nordiske Sprogkonvention fra 1986 er det et retssprog i Norden. Via EF-traktaten er det officielt sprog i det område af Europa som omfattes af EU, med 320 mio. mennesker.

På Færøerne er dansk det første fremmedsprog for de ca. 45.000 færinger, og det er officielt sprog. I henhold til Hjemmestyreordningens § 11 fra 1948 anerkendes færøsk "som hovedsprog, men dansk skal læres godt og omhyggeligt, og dansk kan lige så vel som færøsk anvendes i offentlige forhold"¹⁴. En ny lov

---

¹³Jf. Ulla Börestam Uhlmann: Språkmöten och mötesspråk i Norden. Nordisk språksekretariats rapporter 16. Oslo 1991 og samme: Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar. Uppsala 1994, og Øivind Maurud: Nabospråksforståelse i Skandinavien. Nordisk utredningsserie 1976

¹⁴Der henvises her til den færøske udredning om det færøske sprogs status. Herudover gør jeg opmærksom på at jeg heller ikke medtager drøftelserne om hvorvidt færøsk anerkendes som et nationalsprog, hvilket problematiseres i forbindelse med Danmarks ratifikation af det europæiske charter for regionale sprog og minoritetssprog. Her har Færøerne stillet spørgsmål til rigsombudsmanden på Færøerne om hvad der er Færøernes nationalsprog, om det er den danske regering som afgør at færøsk er et landsdelsprog når landsstyret har protesteret mv., jf. også herunder Dansk Sprognævns besvarelse angående ordet *natio-*

efter 1987 (lovforslag L46 28.10.1987) fastsætter at hovedsproget i retten på Færøerne nu er færøsk, men dansk kan stadig bruges.

På Grønland er dansk det første fremmedsprog for de ca. 50.000¹⁵ grønlændere, og det er officielt sprog. I henhold til Hjemmestyreordningen, som er fra 1979, anerkendes grønlandsk som hovedsprog, men dansk skal læres godt og omhyggeligt, og begge sprog kan bruges i offentlige forhold"¹⁶. Hjemmestyret på Grønland har i 2000 if. Magisterbladet 2000/11 lavet en bekendtgørelse som nedlægger al undervisning på dansk i folkeskolen. De tidligere klasser i Nuuk hvor danske børn modtog undervisning i grønlandsk, men bibeholdt undervisning i dansk på modersmålsniveau, er ophævede, og børnene skal nu fordeles i de rent grønlandske klasser.

I Island har dansk for størsteparten af islændingene været første fremmedsprog, men siden 1999 er det nu engelsk, og dansk er reduceret til andet fremmedsprog.

I Slesvig er dansk et mindretalsprog med de rettigheder som det giver. I Bekendtgørelse nr. 24 i Lovtidende C af 7.6.1955 angående det tyske mindretals almindelige rettigheder, kap. II, § 2 står der om disse rettigheder: Personer, der tilhører det tyske mindretal og deres organisationer, må ikke hindres i, i tale og skrift, at benytte det sprog, de foretrækker. Anvendelse af det tyske sprog for domstolene og

---

nalsprog, sag 2000 / 243/ OR af 11.9.2000.

¹⁵lig med i Grønland fødte personer iht. Statistisk Årbog 1999

¹⁶Der henvises her til den grønlandske udredning om det grønlandske sprogs status.

over for forvaltningsmyndighederne retter sig efter de herom i lovgivningen fastsatte forskrifter.

I de tidligere tropekolonier slog dansk som undervisningssprog aldrig rigtigt igennem, trods visse forsøg¹⁷; kun i stednavne er der rester af dansk tilbage.

Undervisning og forskning i dansk sprog, samfundsforhold og litteratur på universiteterne i udlandet er en særdeles stor aktivitet. Der er ca. 100 danskudsendte universitetsuddannede lærere i knap 30 forskellige lande. Formålet med ordningen er at udbrede kendskabet til dansk sprog og kultur i udlandet på et højt niveau.

Dansk ordeksport¹⁸ i nyere tid rummer en række ord som udlandet har taget til sig. Først og fremmest nævnes *køkkenmødding* som i fransk version hedder *kjoekkenmoedding*, engelsk *kitchenmidden*,

---

¹⁷Jf. Bente Liebst: Peoples and Languages in the Danish West Indies in the 18th Century - Was There a Danish Language Policy? I: Pinkert, E-U. (red.): Language and Cultural Hegemony. Language and Cultural Contact, nr. 13, 1996

¹⁸Se Arne Hamburger: Dansk ordeksport. I: Ord til andet, Iagttagelser og synspunkter 2, Dansk Sprognævns skrifter 10, s. 47-52

og i en mere direkte version i svensk: *kökkenmödding*, tysk *Kökkenmödding*. Andre ord er måleenheden *ørsted/øersted/örsted* (efter H.C. Ørsted) og ikke mindst det nu internationale ord *gen* (sammen med *genotype* og *fænotype*), som blev dannet af Wilhelm Johannsen i 1909.

3.1.5. Dansk som andetsprog

Begreber som sproglige mindretal¹⁹ eller nationale minoritetssprog er ikke klart defineret, og det gælder også for ord som nationalsprog, regionalsprog, regionalt sprog, landsdelssprog eller minoritetssprog. Hvad der etablerer et sprog over for en dialekt, er ligeledes uklart, og derved kan også samme sprog karakteriseres forskelligt. I Chartret for minoritetssprog er således *romani* og *jiddisch* regnet som minoritetssprog i Sverige, men ikke i Danmark, hvor der kun er et, nemlig *tysk*.

Termen *dansk som andetsprog* blev indført med den nyeste folkeskolelov af 1993 og fulgt op i undervisningsvejledningen fra 1995. Et linjefag i dansk som andetsprog er indført i læreruddannelsen med start 2001-02, og læreruddannelsen forsøger hermed at imødekomme det forhold at andelen af tosprogede elever (dvs. elever med dansk som andetsprog) i perioden 1990-2000 er steget fra ca. 3 % til knap 10 %²⁰.

---

¹⁹Oplysningerne her stammer primært fra Jakob Steensig: Sprog i Danmark og i verden. I: *Dansk sproglære* red. af Tore Kristiansen m.f.l., 1996, og er suppleret med oplysninger fra Dansk Sprognævn og universitetets lektionskataloger

²⁰Anne Holmen og Normann Jørgensen: Har vi en dansk sprogpolitik? Om holdninger til sproglig mangfoldighed i Danmark. I: Anne Holmen og Normann Jørgensen (red.): Sprogs

Her i rapporten omtales de sprog som er modersmål for en vis gruppe herboende. For den første gruppe i fig. 2 er det usikkert om de overhovedet taler dansk (norske og svenske statsborgere benytter deres eget sprog, og en del af resten kan være diplomater, gæsteforretningsfolk, gæstelærere, gæstemusikere osv. som benytter deres eget sprog eller engelsk i kontakten med danskere), for den anden gruppe i fig. 3 er det sikkert at dansk er andetsprog²¹ eller fremmedsprog.

Fig. 2. Udenlandske statsborgere i Danmark if. Statistisk Årbog 1999

Norske statsborgere:	12.000
Svenske statsborgere:	10.000
Tyske statsborgere:	12.000
Engelske statsborgere:	13.000
Nordamerikanske statsborgere:	6.000

---

status i Danmark år 2011. København 2000, s. 73-90. Heri yderligere oplysninger om dansk som andetsprog og sproglig mangfoldighed - eller mangel på samme.

²¹andetsprog i Anne Holmens definition: til forskel fra såvel modersmål som fremmedsprog betegner udtrykket andetsprog således et sprog, man lærer efter modersmålet ved kontakt med det sprogsamfund, hvor sproget tales alligevel, som regel ved kommunikation uden for hjemmet og ikke alene gennem pædagogisk tilrettelagte aktiviteter. Gymnasieskolen 7.4.1994, s. 18.

Fig. 3. Andre sprog end dansk brugt i Danmark

Færøsk tales primært på Færøerne, men en del færinger er flyttet til Danmark. Færingerne taler godt dansk. Der er ikke færøsk modersmålsundervisning i den danske skole. Færøsk er universitetsfag.

Grønlandsk tales primært på Grønland, men i Danmark af anslået 4.000. Grønlandsk er universitetsfag.

Tysk tales som hjemmesprog i Sønderjylland af ca. 15.000-20.000 personer (= ca. 6-8 % af regionens befolkning), men de taler dog sønderjysk i dagligdagen. Den hjemmetyske gruppe har egne børnehaver, skoler og sociale og kulturelle organisationer²².

Jiddisch tales kun af yderst få ældre eller gamle, og det fornys ikke af de yngre generationer. Ifølge Jan Katlev er der en enkelt som har lært det som modersmål (født 1923), mens få andre i samme aldersklasse har lært det ved siden af dansk på den måde at forældrene har talt jiddisch til barnet som har svaret på dansk.

Romani tales af romaer (sigøjnere), og det officielle antal er omkring 1.700 i Danmark, men selv skønner de deres eget antal her i landet til at være omkring 10.000. En stor del er bosat i det nordlige Sjælland, Helsingør, Frederiksværk og Frederikssund.

---

²²if. www.minority2000.net 26.4.2001

Tyrkisk tales af ca. 30.-35.000 personer, og de fleste tyrkiske børn modtager modersmålsundervisning i skolen. Tyrkisk er indført som fag på universitetet.

Arabisk tales af ca. 20.000 personer, og sproget har en højere status idet der undervises i det ved flere universiteter. De fleste arabiske skolebørn modtager modersmålsundervisning, og den arabisktalende gruppe har oprettet private skoler og driver koranskoler.

Serbokroatisk tales af ca. 25.-30.000 personer her i landet. Der er modersmålsundervisning, og sproget findes som fag på universitetsniveau.

Kurdisk skønnes talt af 20.-25.000 personer, og der er modersmålsundervisning i kurdisk en del steder.

Farsi tales af ca. 7.000 personer.

Urdu er de pakistanske indvandreres modersmål og skriftsprog. Det tales af ca. 6.000 personer her i landet, og der er modersmålsundervisning. Den pakistanske gruppe har oprettet friskoler.

Tamil er sproget for indvandrere og flygtninge fra Sri Lanka, ca. 6.000 personer. Der er modersmålsundervisning på sproget, og visse steder er der biblioteker med tamilsk litteratur.

Vietnamesisk tales af ca. 7.000, og *somali*, et afrikansk sprog, af ca. 5.000 personer.

3.1.6. Tale-, læse- og skrivefærdigheder i dansk

1 million danskere har læseproblemer. Heraf er 3-400.000 stærkt ordblinde. Sådan forlyder det i en rapport udarbejdet af SID som kom i september 2001.

Tallet er nu omtrent dobbelt så stort som i en undersøgelse foretaget i 1990 af Carsten Elbro²³. I den undersøgelse beskrev Elbro hvad det vil sige at have læseproblemer, og han pegede på to typer af læsehandicap: ordblindhed og funktionel analfabetisme:

Den ordblinde er et menneske med almindelige eller gode færdigheder på alle andre områder end lige netop læsning og skrivning. ... Den ordblinde har besvær med det mest grundlæggende i den alfabetiske skrift, nemlig forbindelserne mellem bogstaver og lyd. .. Funktionelle analfabeter er unge eller voksne der ikke læser godt nok til at deltage fuldt ud i samfundslivet, og i de grupper de tilhører.

Den første type læsehandicap er forholdsvis nem at konstatere, det er straks sværere med den anden type. Hvornår læser man ikke godt

---

²³Carsten Elbro m.fl.: Danskernes Læsefærdigheder. En undersøgelse af 18-67-åriges læsning af dagligdags tekster. Projekt læsning og Undervisningsministeriet 1991 og samme: Læsevanskeligheder. I: Mål & Måle 3/1991.

nok til at deltage fuldt ud i samfundslivet? Elbro præsenterede sine læsere for fire forskellige typer tekster: fortællende, informerende, opslagstekster og udfyldningstekster. Ved hver type tekst var der nogle spørgsmål som læseren skulle svare på, og ud fra besvarelserne kunne man så danne sig et indtryk af hvor gode læsefærdighederne var. Voksne der havde store vanskeligheder med to eller flere af disse teksttyper, blev karakteriseret som "dårlige læsere" eller funktionelle analfabeter. Med denne afgrænsning drejede det sig i 1990 om 12 procent svarende til ca. 420.000 mennesker på landsplan.

At antallet af danskere med læseproblemer er fordoblet siden 1991 og stadigt voksende, skyldes først og fremmest at kravene til læsefærdighed nærmest er eksploderet samtidig med at læsefærdighederne ikke er øget tilsvarende. Først og fremmest kræver stort set alle uddannelser og efteruddannelser læsefærdigheder på et højt niveau. Det gælder ikke bare de traditionelle akademiske uddannelser. Det gælder også de traditionelle håndværksmæssige uddannelser som elektriker, murer, social- og sundhedsassistent osv. Her skal man igennem en uddannelse der både har praktik og grundskoling med meget læsestof.

Den læsefærdighed der var rimelig for 30 år siden, ville ikke være nok i dag. Og hvis man som ung har læsevanskeligheder i dag, er man dårligere stillet end de danskere der havde læseproblemer for 30 år siden.

Problemet er størst blandt ufaglærte specialarbejdere: 80 procent i denne gruppe har svært ved at læse, og det forhindrer dem i at videreudanne sig. Det høje tal har fået specialarbejderforbundet SID til at kræve flere penge til de kortest uddannede på næste års finanslov. De ekstra midler skal først og fremmest bruges til den opsøgende indsats og motivation af specialarbejderne. Men derudover skal de også bruges til at gøre det mere attraktivt for virksomhederne at investere i en indsats for de kortuddannede.

Samme alarmerende meddelelser kommer fra en OECD-undersøgelse²⁴ som viser at omkring en million danskere i alderen 16-66 år læser så dårligt at de er ude af stand til at klare sig i dagens informationssamfund. Omkring 200.000 af disse har så svært ved ABC at de befinder sig på det laveste færdighedsniveau - det vil sige at de er funktionelt ordblinde²⁵. Lov om forberedende voksenundervisning som skal bevirke at disse grupper lærer at læse og efterfølgende efteruddannes, træder i kraft ved årsskiftet, og der er budgetteret med 300 millioner kr. når den er fuldt udbygget. En del af pengene skal gå til at uddanne o. 500 lærere.

3.1.7. Tale-, læse- og skrivefærdigheder i engelsk

I forbindelse med det Europæiske Sprogår er der lavet en undersøgelse²⁶ af sprogfærdighederne i de europæiske

---

²⁴If. www.lakonline.dk 17. september 2001

²⁵If. Politiken 12.4.2000

²⁶Rundspørgen i forbindelse med denne undersøgelse blev foretaget i alle de 15 EU-medlemslande mellem den 6. december og den 23. december 2000. Den blev koordineret af

medlemslande. I denne rundspørge blandt 1.000 mennesker i Danmark erklærer 88 % af svarpersonerne at de kan et andet sprog. Dette placerer landet på andenpladsen i EU; kun det flersprogede Luxembourg har en højere procentdel indbyggere der kan tale mere end ét sprog. Det mest udbredte fremmedsprog i Danmark er engelsk, som 78 % af danskerne kan. Mere end en ud af tre danskere føler at deres engelskkundskaber er "meget gode". 43 % kan tysk, 14 % fransk og mere end 4 % spansk. Derefter følger svensk med mere end 3 %. Danskerne er motiverede for sprog, og 96 % af danskerne mener således at det er nyttigt at kunne et andet sprog. Det er det højeste tal i EU. De motiver danskerne hyppigt angiver som baggrund for at ville lære et andet sprog, er ferier i udlandet. Faktisk har danskerne i højere grad end andre EU-borgere (undtagen svenskerne) lært eller forbedret et fremmedsprog under ferier (35 %). Herudover mener 74 % af danskerne at alle europæere skal kunne tale engelsk. Når talen falder på EU's udvidelse, mener 61 % af danskerne at optagelsen af nye medlemslande i EU vil betyde at der vil være behov for at beskytte det danske sprog yderligere. I denne undersøgelse fremstår danskerne som usædvanligt dygtige.

Ifølge den ovennævnte undersøgelse af Carsten Elbro og OECD-undersøgelsen (3.1.6.) om at omkring en million danskere i alderen 16-66 år læser så dårligt at de er ude af stand til at klare sig i dagens informationssamfund, virker det svært at få disse oplysninger til at

---

European Opinion Research Group EØIG i samarbejde med INRA (Europa), og den blev foretaget i alle EU-medlemslandene, og et repræsentativt udvalg af befolkningen fra 15 år og opefter blev interviewet. Undervisningsministeriet 2000. www.euro-lang2001.org

stemme: på den ene side så høj færdighed i engelsk, på den anden side udbredt funktionel analfabetisme. Det mere negative billede med manglende kundskaber i engelsk hos mange danskere understøttes af Bent Preislers²⁷ og af Bachers²⁸ undersøgelser og jf. afsnittet *Bestyrelsens arbejdsprog* 7.3.5.

---

²⁷Bent Preisler: *Danskerne og det engelske sprog*, 1999, s. 43 f.

²⁸Bacher et al.: *Danskerne og fremmedsprog*.
Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning,
København 1992

4. Sproglove og -regler

Sprogets status udtrykkes endvidere ved de regler og forskrifter som fastlægger et sprogs rettigheder i forhold til andre sprog. I retsplejeloven, Nordisk Sprogkonvention, EU-forordning nr. 1 etc. er det således fastslået at dansk er sproget i Danmark.

Dansk er fuldt anerkendt som medlemssprog i EU og har været det siden Danmarks indtræden i EF i 1972. Ved den sidste revision af fællesskabets regler og love, Amsterdam-traktaten fra 1997, blev der ikke ændret ved sprogenes status: Alle medlemslandes sprog skal fortsat kunne bruges i EU. Der blev indsat en ny bestemmelse om at borgere skal kunne skrive på eget sprog til EU's institutioner og få svar på samme sprog (Art.8D)²⁹. Det har i flere omgange været diskuteret om det er muligt praktisk og økonomisk at bevare denne sproglige mangfoldighed, og et forslag har været at reducere antallet af arbejdssprog fx i forbindelse med udvidelser af antallet af medlemslande, jf. fx den radikale politiker Lone Dybkjær: Nok med et sprog. Kronik i Politiken 30.11.1998, jf. også 7.

Der er visse krav om dansksprogede tekster i forbindelse med forbruger- og producentbeskyttelse, men det fremgår ikke at skoleundervisningens sprog er dansk. Det er heller ikke klart hvilken status mindretalssprog har i Danmark i forhold til dansk, det gælder gamle mindretalssprog som tysk, færøsk, grønlandsk og nye som tyrkisk, arabisk, serbokroatisk, kurdisk mv. Hertil hører også de internationale forpligtelser som vi påtager os ved at ratificere diverse konventioner fra FN og Unesco om minoriteters rettigheder og om

---

²⁹Iht. Socialdemokratiet: Politiske breve, rev. nr. 4/september 1997, politisk-økonomisk afd.

integrering af urbefolkninger og tilslutning til Europarådets charter om regionale sprogs (minoritetssprogs) rettigheder inden for en nation.

Det er ikke mærkeligt at det ikke er lovfæstet at fx skolesproget, kirkesproget og lovsproget er dansk i Danmark. Det har været en udtalt selvfølge at det var tilfældet, men nye vilkår gør at det ikke længere er en selvfølge. Det skal diskuteres om hvor og i hvilket omfang dansk skal lovfæstes som sproget i Danmark.

Under Kulturministeriet hører visse sprognormgivende organer. Først og fremmest Dansk Sprognævn, som blev oprettet i 1955, og som med Lov nr. 320 af 14.5.1997 fik et lovgrundlag. Samtidig blev lov om dansk retskrivning vedtaget: Lov nr. 332, 14.5.1997³⁰. Lovene afspejler den praksis som Sprognævnet har udviklet på basis af de administrative forskrifter som hidtil udgjorde reglerne og betegner således kun på få punkter noget nyt. Sprognævnet normerer retskrivningen og redigerer og udgiver Retskrivningsordbogen. Desuden rådgiver og oplyser Sprognævnet om sproglige problemer, indsamler nye ord og vendinger og udgiver navnlig vejledninger i brugen af dansk.

Uden for Sprognævnets kompetenceområde ligger normeringen af stednavne. Det foregår i Stednavneudvalget (også under Kulturministeriet), og det er her nye navne godkendes (fx *Peberholm* for den kunstige ø syd for Saltholm, etableret i forbindelse med Øresundsbroen), og ændringer i gamle navne vedtages (fx *Gladsaxe* for *Gladsakse*). Til stednavne hører også vejnavne, som dog er under kommunernes forvaltning. Normering af personnavne sker i henhold

---

³⁰Se Nyt fra Sprognævnet 1997/2 og 3

til lov om personnavne (Lov nr. 29.4.1981) og for Cirk. nr. 237 af 13.11.1974 om udfærdigelse af navnebeviser.

4.1 Retssproget, lovsproget

Det fremgår af retsplejeloven at retssproget er dansk, og at afhøring af personer "der ikke er det danske sprog mægtig, skal så vidt muligt ske ved hjælp af en translatør" (Bek. nr. 488 af 2.10.1978 § 149), men det fremgår ikke eksplicit at lovsproget i Danmark er dansk. En fortolkning af princippet om at loven skal være bekendt for almenheden, må dog antages at betyde at lovsproget skal være dansk, hvilket underbygges af at der i § 69 i samme lov undtages personer til at fungere som nævning eller domsmand "på grund af ... utilstrækkeligt kendskab til det danske sprog".

Justitsministeriets lovkontor blev oprettet i 1969, og i samarbejde med Dansk Sprognævn udfærdigedes Justitsministeriets vejledning nr. 224 af 15.10.1969 i sproget i love og andre retsforskrifter³¹, som afløser det lille Cirkulære nr. 50 af 24.3.1952 om udformning af love m.v. Senere udarbejdes Justitsministeriets Vejledning om udarbejdelse af administrative forskrifter. 1987, hvor siderne 21-28 handler om sprog og tegnsætning. Til grund for udarbejdelse af love mv. ligger lærebøgerne udarbejdet af W.E. von Eyben: Juridisk Grundbog, bd. 2 - Loven 1989, s. 29-32 og W.E.von Eyben: Juridisk Grundbog, bd. 3 - Dommen - Sproget, 1988. Heri fremgår det at det danske lovsprog tilståes at være kort, klart og for lægmand umiddelbart forståeligt, og dette mål har eksisteret og været efterlevet siden 1970'erne.

---

³¹Jf. Allan Karker: Dansk lovsprog og kancellistil. I: Sprog i Norden 1973, s. 61-74

I perioden 1969-1993 medvirkede en repræsentant fra Dansk Sprognævn ved kurser i lovteknik for jurister i statens tjeneste som i særlig grad konciperer lovtekster med det formål at gøre lovteksten mere åben og ligefremt i sproglig henseende. At det er lykkedes at gøre dansk lovsprog åbent og ligefremt, er fx dokumenteret af Allan Karker³² og er en af de store forskelle mellem dansk lovsprog og det lovsprog som fremtræder i EU-lovgivningen som bygger på franske lovsprogstraditioner.

Rent sproglige love er fx § 6 i Ligestillingsloven af 1.7.1978, som påbyder at det ved annoncering af medarbejdere ikke må fremgå at stillingen kun kan søges eller besættes af en person af et bestemt køn³³. I en række tilfælde blev sprogbrugen tillempet denne nye bestemmelse med nye betegnelser som *forkvinde*, *tillidskvinde*, *folketingsmedlem*, og *-medarbejder* blev produktivt. I de tilfælde hvor dette ikke var muligt, sattes et *m/k* efter: *styrmand m/k* eller *stuepige m/k*.

Statsministeriet henstillede i en (utrykt) skrivelse fra 5.12.1980 til samtlige øvrige ministerier at lovgivningen i sin sprogbrug skulle afspejle de aktuelle ligestillingsbestræbelser i samfundet ved at anvende kønsneutrale betegnelser for personer såfremt dette kan lade sig gøre på en sproglig hensigtsmæssig måde. Her tænkte man på at *han*, som tidligere blev brugt som en fælles reference til både hankøn og hunkøn, skulle undgås, og formuleringer som disse skulle skrives

---

³²Allan Karker: Ti år efter eller lovsprogets forandring. I: Festskrift til W.E. von Eyben 1982, s. 191-207

³³Se Pia Jarvad: Formand eller forkvinde? I: Nyt fra Sprognævnet 1989/3

om: "Er en af forældrene død, træder hans livsarvinger i hans sted" (Lov nr. 215, 31.5.1963 om arv); "Enhver af Brudfolkene skal afgive en Erklæring paa Tro og Love om, hvorvidt han har indgaaet Ægteskab." (Lov nr. 276 om Ægteskabs Indgaaelse og Opløsning af 30.6.1922). Henstillingen er blevet fulgt, og i dag er det yderst sjældent at *han* bruges kønsneutralt hverken i officielle skrivelser eller i mere private tekster, og de mere kancelliprægede formuleringer med *pågældende, vedkommende* som man dengang kunne frygte skulle få en øget brug, synes heller ikke at have haft fremgang.

4.2. Ratificeringer af konventioner mv. med sproglige implikationer

FN-Pagten: Bekendtgørelse 1945-11-22 nr. 8, som ændret ved bekendtgørelse 1965 nr. 55, bekendtgørelse 1967 nr. 66 og bekendtgørelse 1975 nr. 38. I kapitel I. Formål og grundsætninger, artikel 1 står der om De Forenede Nationers formål: "3. at tilvejebringe mellemfolkeligt samarbejde ved løsning af mellemfolkelige spørgsmål af økonomisk, social, kulturel eller humanitær karakter, og ved at styrke og fremme respekten for menneskerettigheder og for fundamentale frihedsrettigheder for alle uden forskel med hensyn til race, køn, sprog eller religion".

FN-konventionen om borgerlige og politiske rettigheder: Med FN-konventionen af 1966 om borgerlige og politiske rettigheder rettedes opmærksomheden på ny mod mindretallenes beskyttelse. Herom indeholder konventionen følgende artikel (art. 27): "I de stater, hvor der findes etniske, religiøse eller sproglige mindretal, må personer, der tilhører sådanne mindretal, ikke forholdes retten til i fællesskab med de øvrige medlemmer af deres gruppe at leve deres eget

kulturliv, at bekende sig til og udøve deres egen religion eller at benytte deres eget sprog".

Den Europæiske Menneskerettighedskonvention: Den Europæiske Menneskerettighedskonvention, hvis fulde navn er Konventionen til beskyttelse af menneskerettigheder og grundlæggende frihedsrettigheder, blev underskrevet i Rom den 4. november 1950 af 12 europæiske lande, herunder Danmark. Konventionen trådte i kraft den 3. september 1953. I de fleste af medlemsstaterne er konventionen blevet inkorporeret i den nationale lovgivning, således at alle kan indgive en klage eller appel direkte til de nationale domstole med henvisning til konventionens bestemmelser. Men også i lande hvor konventionen ikke er inkorporeret i den interne lovgivning, består den samme pligt til at leve op til konventionens bestemmelser. I Danmark er konventionen blevet inkorporeret i dansk lovgivning ved Lov nr. 285 af 29. april 1992 om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention som ændret ved lov nr. 1080 af 20. december 1995. I denne lov står der i § 1 at en dansk oversættelse af de konventionstekster der er nævnt i stk. 1, er medtaget som bilag til loven, og i § 2 står der: "Regeringen kan indgå overenskomster om ændring af bestemmelserne om konventionsorganernes sammensætning og virkemåde. Ikrafttrådte ændringer optages i dansk oversættelse som bilag til loven."

Alle henvendelser til Den Europæiske Menneskerettighedskommission stiles til Kommissionens sekretær. Klager skal være skrevet på et af Europarådets officielle sprog, engelsk eller fransk, men der kan dog efter omstændighederne gives tilladelse til at henvendelser skrives på dansk.

Europarådet: Europarådets rammekonvention om beskyttelse af nationale minoriteter.

Rammekonventionen opstiller en række principper om bl.a. ikke-diskrimination, adgang til medierne, frihed til at anvende eget sprog og navne.

(Information 23.09.97)

Den Nordiske Sprogkonvention: Den Nordiske Sprogkonvention for benyttelse af modersmålene i Norden med 18 mio. mennesker trådte i kraft den 10.3.1987. Formålet med konventionen er at gøre det lettere for nordiske statsborgere at få løst eventuelle sprogproblemer når de bor i eller besøger et andet nordisk land. En nordisk statsborger kan herefter efter behov bruge sit modersmål ved kontakt med myndighederne i de andre nordiske lande. Konventionen omfatter sprogene dansk, finsk, islandsk, norsk og svensk, men gælder dog ikke på Færøerne og Åland. Dette betyder i praksis at offentlige myndigheder og institutioner skal gøre deres bedste for at man efter behov kan anvende sit modersmål når man har kontakt med disse. Det kan f.eks. være kontakt med domstole, sygehuse, social- og sundhedsforvaltninger samt arbejdsmarkeds-, skatte-, skole- og politimyndigheder. I straffesager er det et krav at nordiske statsborgere skal have den nødvendige tolkebistand. Sprogkonventionen gælder mundtlige og skriftlige kontakter, men ikke telefonsamtaler. De nordiske lande har hver udpeget en myndighed som skal følge gennemførelsen af sprogkonventionen og fremme det nordiske samarbejde på dette område. I Danmark er denne myndighed Justitsministeriet.

Minoriteter: Danmark har ratificeret the European Charter for Regional or Minority Languages og OSCEs Hague

Recommendations, som kan downloades fra www.osce.org/HCNM/documents/hague/hageng.html.

4.3. At blive dansker

I cirkulære nr. 132 af 3.10.1997 om dansk indfødsret ved naturalisation gives retningslinjer for dette³⁴. Her er kun det rent sproglige af interesse: § 1. "Naturalisation kan meddeles til personer, der har ophold her i landet, og som i øvrigt opfylder cirkulærets retningslinier for så vidt angår ophold, alder, vandel, restancer til det offentlige samt sprogfærdigheder." Sprogfærdighederne defineres nærmere i § 24: "Det er en betingelse for naturalisation, at ansøgeren uden brug af omskrivninger eller andre sprog og med den accent, som er naturlig, kan deltage ubesværet i en almindelig samtale på dansk." I § 26 følger dette: "Efter modtagelsen af ansøgningen

indkalder politiet ansøgeren til en samtale, hvor ansøgerens oplysninger i ansøgningskemaet gennemgås. Politiet foretager på baggrund af samtalen en vurdering af ansøgerens danskkundskaber, jf. § 24. Politiet sender herefter sagen til Justitsministeriet."

³⁴Jf. ' 6, stk. 1, i lov om dansk indfødsret, jf. lovbekendtgørelse nr. 757 af 14. september 1995.

Meget naturligt har politiet behov for yderligere retningslinjer i deres arbejde med vurdering af sprogkunderskaber, og i en cirkulæreskrivelse fra Justitsministeriet til politimestrene skrives der: "Det afgørende er således i normalsituationen, om ansøgere kan forstå og gøre sig forståelig på dansk" og videre at det ikke kræves "at ansøgeren skal kunne skrive eller læse dansk, ligesom det ikke kræves, at ansøgeren har dansk som hjemmesprog".³⁵ I kalenderåret 1996 blev der givet følgende afslag:

Fig. 6. Oversigt over afslag Justitsministeriet har meddelt ansøgere om naturalisation i kalenderåret 1996

---

1. Ikke ophold her i landet:	29
2. For kort ophold:	108
3. Ung alder:	11
4. Vandel/straf:	548
5. Sprog:	951
6. Restancer:	399
7. Ønsker ikke at afgive tidligere statsborgerskab:	8
8. Børn og forældre skal have samme statsborgerskab:	3
9. Sager der er henlagt:	111

---

³⁵på ministeriets vegne af Jens E. Stausbøll, 1996

I alt er der givet 2.168 afslag, hvoraf 44 % alene hidrører fra sprogkravet. Til sammenligning er der i samme kalenderår på det årlige lovforslag optaget 3626 personer til naturalisation.

4.4. Arbejdsmiljøbestemmelser

Her følger en række bestemmelser om valg af sprog - dansk - som skal følge tekniske hjælpemidler, maskiner mv.:

§ 8. I det omfang det har betydning for sikkerhed og sundhed i forbindelse med anvendelsen af et teknisk hjælpemiddel, skal der udarbejdes en brugsanvisning, der indeholder fyldestgørende oplysninger om hjælpemidlets anvendelse.

I stk 4 oplyses yderligere:

Brugsanvisningen skal udformes på dansk, medmindre andet følger af særregler eller sikkerhedshensyn tilsiger anvendelsen af andet sprog. Brugsanvisningen skal findes let tilgængelig og i det omfang, det er muligt, være angivet direkte på hjælpemidlet. (Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 1109 af 15. december 1992 om anvendelse af tekniske hjælpemidler).

I en senere bekendtgørelse er der også krav om dansk sprog og en nærmere beskrivelse af ansvaret for oversættelsen:

Fabrikanten eller hans i Fællesskabet etablerede repræsentant udarbejder brugsanvisningen på et af de officielle fællesskabssprog. Når maskinen tages i brug, skal den ledsages af en oversættelse af brugsanvisningen til anvendelseslandets sprog samt af den oprindelige brugsanvisning. Det er enten fabrikanten eller hans i Fællesskabet etablerede repræsentant eller den, som indfører maskinen i det pågældende sprogområde, der sørger for

denne oversættelse. Som undtagelse herfra er det derimod tilstrækkeligt, at en vedligeholdelsesvejledning, der skal anvendes af et specialiseret personale, der arbejder direkte for fabrikanten eller hans i Fællesskabet etablerede repræsentant, kun er udarbejdet på et fællesskabssprog, som forstås af det pågældende personale. (Arbejdstilsynets bekendtgørelse nr. 561 af 24. juni 1994 om indretning af tekniske hjælpemidler).

I ingen af disse sprogkrav står der noget om udformningen af sproget eller om kvaliteten og forståeligheden af sproget eller om at det har konsekvenser for producenten hvis de tekniske hjælpemidler på grund af en sproglig udformning ikke kan betjenes.

4.4.1. Farligt gods mv.

Kemiske stoffer: I Miljøministeriets bekendtgørelse nr. 829 af 15. oktober 1993 om klassificering, emballering, mærkning, salg og opbevaring af kemiske stoffer og produkter er følgende sprogkrav præciseret i § 17, stk. 2:

Fareetikettens tekst skal være affattet på dansk og skal, eksempelvis ved indramning, adskille sig klart fra andre oplysninger, herunder mærkning på andre sprog, jf. også §43, stk. 3.

Miljø- og Energiministeriets lovbekendtgørelse nr. 21 af 16. januar 1996 om kemiske stoffer og produkter (som er en implementering af Rådskonklusion 79/117 EØF m.fl.) fremgår det i § 22 om klassificering, emballering, mærkning og opbevaring af stoffer og produkter m.v.:

Et kemisk stof eller produkt, der er klassificeret som farligt, må kun sælges i en stærk, hel og forsvarligt tillukket emballage, der er forsynet med særlig mærkning på dansk, jf. dog stk. 3.

Stk. 3 giver mulighed for at andre sprog end dansk kan benyttes:

Miljø- og energiministeren kan fastsætte nærmere regler om mærkning af de i stk. 1 nævnte stoffer og produkter, herunder om undtagelser fra mærkningspligten, og om mærkning af andre kemiske stoffer og produkter end de i stk. 1 nævnte. Der kan herunder stilles krav til etikettens udformning og indhold og om, hvilke andre sprog der i særlige tilfælde kan anvendes ved mærkningen. Ministeren kan endvidere fastsætte regler om, at emballagen skal være forsynet med følbare advarselsmærkning, og om udformningen heraf.

Bekæmpelsesmidler: Miljø- og Energiministeriets bekendtgørelse nr. 953 af 31. oktober 1996 om bekæmpelsesmidler (som implementerer Rådets direktiv nr. 91/414 m.fl.) stiller i §15, stk. 2, krav om dansk sprog:

Fareetikettens tekst skal være affattet på dansk og skal, eksempelvis ved indramning, adskille sig klart fra andre oplysninger, herunder mærkning på andre sprog.

I samme bekendtgørelses § 18, stk. 3 nævnes det at dansk skal være let læseligt, men måske er det for optimistisk, eftersætningen antyder at det er det grafiske design og ikke formuleringernes forståelighed det her drejer sig om:

§ 18. Miljøstyrelsen kan give tilladelse til, at de angivelser, der er nævnt i § 14, stk. 1, nr. 16-19, gives i en særskilt vedlagt folder, hvis der er for lidt plads på selve emballagen. Miljøstyrelsen kan i disse tilfælde endvidere tillade, at disse oplysninger ikke skal være angivet på yderemballagen, hvis midlet sælges i en dobbelt salgsemballage.

Stk. 3. Teksten i folderen, jf. stk. 1, skal være på dansk, let læselig og må ikke kunne udviskes.

Farligt gods på vejene: "De EU-regler for transport af farligt gods som danske vognmænd skal følge, findes kun på engelsk. Trafikministeriet finder det for dyrt at oversætte dem". Således kunne man læse det i en notits i dagbladet Information 10.2.2001. Og det oplystes at tilsvarende regler for transport med jernbane kun findes på fransk og tysk.

Jernbanetilsynet oplyste at det ikke ville oversætte de EU-regler som sættes i kraft pr. 1.7.2001³⁶, som drejer sig om transport af farligt gods, men tilbyder at skaffe dem på fransk eller tysk. Jernbanetilsynet oplyser at EU på et tidspunkt vil være forpligtet til at oversætte dem, men da de er ret omfattende, vil det vare et stykke tid før oversættelsen er færdig. Denne særegne situation vakte en del furore i foråret 2001, og den juridiske sagkundskab undrede sig. Det blev fra juridisk side fremhævet at hvis love og regler er strafgivende for danske borgere, så skal de være oversat til dansk³⁷.

4.5. Forsvaret

"Hos Eurocorps er kommandosprogene fransk og tysk. Og officererne i hovedkvarteret forventes om ikke ligefrem at være tosprogede så i det mindste at beherske de to sprog på et rimeligt niveau." Dette kunne man læse i Berlingske Tidende 16.2.1997, men samtidig holdt den danske general afskedstale til et hold soldater som skulle udsendes til Kosovo, på engelsk. Kommandørkaptajn Jens Claus

---

³⁶Internationalt regelsæt RID 2001

³⁷professor Ellen Margrethe Basse i interview forår 2001

Hansen oplyser³⁸ at de officielle sprog i Natosamarbejdet er engelsk og fransk, og Natodokumenter er på engelsk og fransk, men at det for danskere i praksis er engelsk. De to værn søværnet og flyvevåbnet benytter i højere grad engelsk end hæren, hvor dansk som kommandosprog står stærkere. Det har at gøre med at soldaten i søværnet og flyvevåbnet i sine opgaver er tættere på krig end i hæren som uddanner soldaten til en række andre opgaver. I forbindelse med udsendelser til opgaver i udlandet fungerer dansk indbyrdes mellem de menige soldater, idet der udsendes delinger eller kompagnier. På officersplan udvælges sprogkyndige som kan kommunikere med de pågældende kompagniers og delingers officerer. Ved en opgave i Albanien hvor de udsendte danske soldater var underlagt fransk kommando, blev der således valgt officerer som kunne tale fransk, og i Kosovo udsendes officerer til staben som både kan fransk og engelsk. Kun i få tilfælde er der egentlig multinationalitet i delingen eller i kompagniet, fx i arbejdet med international overvågningsflyvning hvor op til 20 nationaliteter samarbejder. Der er arbejdssproget engelsk.

Kommandørkaptajn Jens Claus Hansen oplever sprogforholdene i forsvaret som uproblematisk, blandt andet på grund af det relativt høje engelskniveau som danskere normalt har. På menig-niveau kan man langt hen ad vejen klare sig med dansk, mens det er adgangskrav at kunne engelsk for at blive uddannet til officer. Officersuddannelsen indbefatter også videreuddannelse i engelsk og eventuelt andre sprog.

4.6. Varia

---

³⁸I telefon 17. september 2001

Udbudsmateriale: EU's regler for offentlige myndigheders indkøb af varer og tjenesteydelser og entrepriser over en vis størrelse skal udbydes i EU-licitation, men det er muligt helt lovligt at stille krav om kommunikation på et bestemt sprog, fx dansk. Dette sprogkrav anses af nogle som en teknisk handelshindring.

5. Det sproglige klima

Ved det sproglige klima forstås her indstillingen til standardsproget og dets variationer: dialekter, sociolekter, kronolekter (aldersbetinget variant), teknolekter (fagsprogsbetinget variant), etnolekter (variant på basis af andet modersmål end dansk) og andre lekter (varianter), indstilling til flersprogethed og til fremmedsprog.

Fig. 7. Kommentar fra Olfax i Politiken 26.6.2001

5.1. Blandt fagfolk om standarddansk og varianter af dansk

Tore Kristiansen refererer og tager stilling til det danske sprogklima i Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) 2000: *Sprogs status i Danmark år 2011*. København. Det er et sprogholdningsklima som kommer til udtryk i forestillingerne om dels at standardsprogsideologien er demokratisk, dels at samfundet er harmonisk og homogent og ikke giver nævneværdige problemer i forholdet mellem variation og norm. Men disse forestillinger punkteres af den virkelighed som også findes: den sproglige intolerance som giver sig udtryk i forestillingen om et

rigtigt, korrekt sprog (med en vis lille variation som er udtryk for variationen blandt dannede). KUP-rapporten Sproglig viden og bevidsthed (Undervisningsministeriet 1992, s. 23 - forfattet af et udvalg med Jørn Lund som formand og bl.a. Erik Hansen, formand for Dansk Sprognævn, som medlem) citeres af Tore Kristiansen: "et sprogsamfund som det danske kan ikke undvære et rigsmål eller standard-sprog, som det også kaldes" og konkluderer: "det er skolens opgave at lære eleverne at beherske dette standardsprog uden at bestyrke evt. forestillinger om, at regionale, sociale og aldersmæssige varianter er underlødige former for dansk" (s.8). Tore Kristiansen fortsætter sin argumentation med at påpege at der ikke på noget tidspunkt plæderes for at det er nødvendigt med et standardsprog, men den ligger som underliggende præmis i den kreds af sprogfolk som bl.a. via Dansk Sprognævn har sat det største aftryk på den sprogpoltiske debat i 1990'erne. Præmissen er hensigtsmæssighed.

5.2. Blandt fagfolk om dansk og andre sprog

Debatten om engelskpåvirkningen af dansk op til ca. 1995 er beskrevet i Pia Jarvad: Nye ord - hvorfor og hvordan? 1995. Der var det først og fremmest den leksikalske påvirkning som var i fokus. Herfra kan citeres:

Lars Brink .. konkluderer at opgørelsen falder ud til fordel for det danske sprog. Det er et forsvindende lille antal engelske lån der præger teksterne, siger han og tilføjer at den amerikanske fortryllelse er ved at være brudt(!). Else Bojsen konkluderer at "Om 500 år vil vi såmænd nok kalde det sprog vi taler til den tid for dansk, om det så også består af plattysk (dvs. nedertysk) og amerikansk fordelt fifty-fifty". ... Andre sprogfolk har udtalt sig, fx

konstaterer Jørn Lund, senest i bogen - med sproget som indsats, 1993: "På det leksikalske niveau, mht. ordforrådet, er dansk ikke i fare, og import af fremmed ordstof er ikke noget krisetegn". Tilsvarende syn finder man hos Erik Hansen i fx bogen *Da lo hun så hjerteligt*, 1989, side 14. I en artikel i tidsskriftet *Nyt fra Sprog* nævnet 1994/1 redegør Fritz Larsen for indirekte lån, og oversættelser af faste vendinger fra engelsk og giver en række eksempler på sådanne. Og han udtaler: "Selv under fortsat kraftig påvirkning fra engelsk vil dansk blive ved med tydeligt at være et selvstændigt sprog".

Om engelskpåvirkningen udtaler Frans Gregersen³⁹ at danskerne er ved at blive tosprogede inden for visse områder, fx som forbrugere, i forskningen, inden for visse uddannelser, i erhvervslivet, og at det andet sprog er engelsk. Han peger yderligere på at hvis Europa bliver en stormagt, og den massive påvirkning fra USA svinder, så kan det på længere sigt blive tysk der vil blive det dominerende sprog, hvad der jo nok vil få danskeren op af sofaen, og det kan være med til at styrke dansk sprogs status.

Den debat der har været om en plan for sprogpolitik (dvs. aktiviteter og tiltag som aktivt søger at fremme, styrke og beskytte et givet sprog), har givet anledning til synspunkter på både stort og småt i slutningen af 1990'erne. En række sprogfolk markerer sig med punchlines, fx "Det danske sprog skal styrkes, ikke værnes" som det hed i en kronik af Erik Hansen, Iver Kjær og Jørn Lund (2000), hvor to

---

³⁹i Auditorium X om Dansk i 90'erne - et oplæg til diskussion, 1991

sider af samme sag sættes op som modsætninger med ordene "styrkes, ikke værnes".

Med samme slagsordseffekt er det udtalt at "det er næppe klogt at sætte sproglig grænsekontrol i værk" (Lund 2000), mens Kirsten Rask gør sig til talsmand for *dogmedansk* som hun ekspliciterer i bogen "Sprogrenserordbog - tal dansk!" (2000). Niels Davidsen-Nielsen (1998) udtrykker: "Lad os få nogle diger op, men lad os ikke gøre dem for høje". Til gengæld forslås dansk afskaffet i EU i "Nok med ét sprog i EU" af den radikale politiker Lone Dybkjær i en kronik i 1998. Det ene sprog er engelsk, og det skal sætte en stopper for oversættelser frem og tilbage og til og fra ethvert EU-sprog, og domænetabet vil i så fald være komplet for dansk i EU.

Niels Davidsen-Nielsen, næstformand i Dansk Sprognævn, tog med udgangspunkt i et svensk handlingsprogram for det svenske sprog⁴⁰ initiativ til en aktiv sprogpolitik med det mål at dansk skulle være et samfundsbærende og komplet sprog i Danmark, og at domænetab i fx reklame- og edb-branchen, medierne og uddannelserne skulle begrænses. Visse af disse mål blev viderebragt til kulturministeren i hendes arbejde med en sprogpolitik, jf. 6.2.2.

Med til billedet af dansk sproglig klima hører også at dansk truer andre sprog, nemlig i forbindelse med indvandrersprog, udtrykt med endnu en punchline om det sproglige hierarki i Danmark: "Tosprogethed dansk-engelsk er helt fint. Tosprogethed tyrkisk-dansk er ikke til noget" (Karen Lund og Karen Risager 2001:8). Med sproglig mangfoldighed (Holmen 2001:32) som vigtigste pejlemærke i sprogpolitikken anes en mulighed for dansk at overleve *sammen* med engelsk og *sammen* med andre sprog, tysk, fransk og indvandrersprog

---

⁴⁰Svenska språknämnden (1999)

(Phillipson 2000). Og sproglig mangfoldighed er ideologien i Europæisk Sprogår 2001.

5.3. Den offentlige debat

Debatten i Danmark sker også uden for fagfolks rækker. Velkendt er holdningerne som giver sig udtryk i læserbreve⁴¹ og som kort sagt er - med et Thorkild Gravlund-citat: Det skal være som det er, og blive som det var. En anden vej til at konstatere holdninger kan være 48 indlæg, som jeg har samlet, om engelskpåvirkningen af dansk på Opasia.dks chatsted i november 1999: *Nej til sprogpolitik a la Norge og Frankrig og Lav nye danske ord for alt, dansk i daglig tale lyder bedst.*

I Opasia.dks debatoplæg konstateres det at det danske sprog taber terræn i forhold til engelsk, og spørgsmålet lyder så om vi skal have en sprogpolitik til at styre hvilke ord vi skal bruge, eller om vi skal lade sproget udvikle sig af sig selv. Den efterfølgende debat deler sig i tre grupper: dem der mener danskerne behersker det danske sprog for dårligt, dem der mener vi i mere eller mindre udstrækning skal beskytte det danske sprog, og dem der mener at det danske sprog skal udvikle sig helt uden restriktioner.

Den første gruppe af indlæg tager slet ikke stilling til spørgsmålet om engelsks indflydelse på dansk, men ser debatoplægget som en anledning til at tale om det danske sprogs generelle forfald, såvel mundtligt som skriftligt. Med indlæg som "Hvad enten det er det talte eller det skrevne sprog, er tv og aviser med til at forringe sproget.", "Danskerne har siden Holberg prostitueret sig selv sprogligt" og "I Danmark hører vi hele tiden københavnsk, selv lokalradioerne benytter sig af det fladeste københavnsk" gives der

---

⁴¹Dansk Sprognævn har samlet holdningstilkendegivelser om det danske sprog i en mappe med navnet "sure opstød om det danske sprogs forfald". Mappen har bl.a. været grundlag for Jørn Lund: *Danskerne og deres sprog 1945-1990. I: Dansk Identitetshistorie*, 1992, bd. 4, s. 424-535

udtryk for en opfattelse af at det danske sprog tales og skrives dårligere og mere sjusket end før, og det bør der gøres noget ved.

Den anden gruppe af indlæg tager stilling til debatoplægget og mener at vi aktivt skal beskytte det danske sprog i forhold til engelsk. I mange af disse indlæg kobles det danske sprog sammen med en særlig dansk national og kulturel identitet, og der udtrykkes i større eller mindre grad bekymring for at hvis det danske sprog ikke bevares, vil det særligt danske også forsvinde. Mange peger på det forhold at sprogområdet dels er lille, dels at det er en del af et nordisk fællesskab som det er godt at bevare. Forslag til hvad den aktive sprogpolitik nærmere skal gå ud på, spænder fra den islandsk/norske model (at alle udenlandske ord fordanskes), til en "blødere" model der går ind for at bevare engelske ord der hvor det anses for fornuftigt, det gælder især på computer- og it-området, og derudover opfordre danskerne til at blive mere bevidste sprogligt set og generelt bruge danske ord i stedet for engelske.

Den tredje gruppe af indlæg argumenterer imod restriktioner og aktiv sprogpolitik ud fra to typer af opfattelser. Den første går ud på at sproget er en dynamisk, evigt foranderlig størrelse og det derfor vil være umuligt at "indføre love, der sætter vores daglige tale bag tremmer", som én skriver. En anden type argument lyder: "Hvis sproget skal bevares i den form det altid har haft, burde man afskaffe Internet, telefoner og fjernsyn." Den praktiske værdi af en aktiv sprogpolitik anses altså for at være meget lille i en verden der bliver mindre og mindre gennem flere og flere fælles medier og kommunikationsformer. Nogle ser engelsk og andre sprogs indflydelse på dansk som en berigelse af et lille sprogområde og synes derfor ikke der er nogen grund til at opstille restriktioner endelige grund til angstelse.

Samlet kan det siges at der i indlæggene var en overvægt af holdninger der udtrykte en vis bekymring over det danske sprogs fremtid og gerne så en – pragmatisk - aktiv sprogpolitik.

6. Sprogpolitiske initiativer i det sidste tiår

I dansk sammenhæng anses samlingen af regler og forskrifter som fastlægger et sprogs status og rettigheder, som udtryk for en sprogpolitik⁴². Her i rapporten afhandles dette i 1.2. Også kodificering af sprogbrugernes rette omgang med sproget, dvs. retskrivning, tegnsætning, grammatik hører til denne betydningsdel af sprogpolitikken og omhandles under 1.2.1. og 1.2.2. Endelig er aktiviteter og tiltag som aktivt søger at fremme, styrke og beskytte et givet sprog eller en given sprogbrug i et samfund, den del af betydningsindholdet af ordet sprogpolitik⁴³ som jeg her skal

---

⁴²Michael Herslund: Sprogpolitik og sprogpolitikker. I: Sprogforum 2001/19, s. 29-31.

⁴³Ordet forstås således på samme måde på norsk jf.: *Språkpolitikk* er alle tiltak som emner på å verke inn på eller kontrollere språksituasjonen eller språkbruken i eit samfunn ..

beskæftige mig med i forbindelse med redegørelsen af initiativer inden for dette område.

6.1. Initiativer fra politisk hold

6.1.1. Regeringens sprogpolitik

Kulturminister Elsebeth Gerner Nielsen arrangerede en konference på Louisiana 8.6.2000 med formålet at få afdækket om der er brug for en anderledes aktiv sprogpolitik herhjemme. Talere var professor, dr. phil. Thomas Bredsdorff om sproget som nationallitterær tradition, professor, dr. phil. David Favrholt om sprog og erkendelse, studielektor Eva Heltberg om sprog og uddannelse (om studentereksamensstile før og nu), journalist Georg Metz om sproget i medierne, sociologen Henrik Dahl om sproget, magten og offentligheden, Forbrugerrådets sekretariatschef Christine Antorini om sproget i forbrugersamfundet mv. og Akademimedlem, direktør for Nationalencyklopædien, professor Jørn Lund var ordstyrer. Konferencen mundede ud i at kulturministeren vil lancere en sprogpolitik.

Kulturministeren har således i samarbejde med Undervisnings-, Forsknings-, Udenrigs- og Erhvervsministeriet udarbejdet en

---

Sprogplanlægning er det same som å setje opp modellar for korleis ein viss språkstruktur skal utvikle seg, og arbeide for at desse modellane skal bli røyndom (Sandøy og Vikør 1977:12)

sprogpolitik for det danske sprog. Andre deltagere har været administrator for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab, Iver Kjær, formand for Dansk Sprognævn, Erik Hansen, Jørn Lund fra Det Danske Akademi og Thomas Harder fra Litteraturrådet. Den udkommer "til foråret", og i Kulturkontakten (september 1999) lukkes der lidt op for posen for kulturministerens kulturpolitiske fokuspunkter; her er pkt. 3: "Bidrag til at bevare og udvikle det danske sprog som den væsentligste faktor, der binder os sammen, og til at afbalancere fremmede sprogs indflydelse på dansk. Konkret gennem formuleringen af en sprogpolitik".

Anne Vibeke Vad, som har været ministeriets kontaktperson for arbejdet med sprogpolitikken, har (i telefon 9.3.2001) oplyst at sprogpolitikken ville udkomme i maj måned 2001, og at den ville have et omfang som et nummer af publikationen Kulturkontakten (30 s. med billeder). Det vil dreje sig om en offensiv sprogpolitik hvor sproget skal styrkes på en række områder uden særligt henblik på engelskpåvirkningen eller domænetabsproblematikken. Derimod vil man satse på styrkelse af oversættelser til dansk og oversættelser fra dansk til andre sprog. Det drejer sig om et samarbejde mellem Udenrigsministeriet, Erhvervsministeriet, Forskningsministeriet, Undervisningsministeriet og Kulturministeriet. Det oplyses yderligere at i udenrigs- sammenhæng opretholdes en status quo - Udenrigsministeriet finder ikke at der er grund til ændring af det danske sprogs status i den danske kabine (sic); embedsmændene kan alle tre sprog og dansk, og politikerne klarer sig. Det har ikke været anset for nødvendigt at tage Justitsministeriet med, selv om det er i Justitsministeriets regi at love og andre retsforskrifter der affattes på udenlandsk, oversættes til dansk, og at det er Lovkontoret i Justitsministeriet som sætter klare mål for god dansk sprogbrug i love og andre retsforskrifter. Til gengæld oplyste Anne Vibeke Vad at

Statens Information er blevet hørt. Undervisningsministeriet har arbejdet med at koordinere udtalelserne i sprogpolitikken med formålsparagrafferne for Folkeskolen 2000, som vil udkomme i august 2001.

Regeringens sprogpolitik er pr. 28. november 2001 ikke offentliggjort, og med regeringsskiftet er det nu uvist hvornår der udkommer en sprogpolitik.

6.1.2. Nordisk Sprogpolitik

Nordisk Ministerråd nedsatte i 1996 en arbejdsgruppe på sprogområdet. Gruppen skulle udarbejde en politik for sprogsamarbejdet og forslag til en struktur for nordisk sprogsamarbejde. Som mål er at de skandinaviske sprog fortsat er ramme for det nordiske samarbejde, at internordisk sprogforståelse fastholdes, og at færdighederne i at forstå hinanden styrkes. I perioden 1990-1995 og 1996-2000 er 2 Nordmål-handlingsprogrammer afviklet, og herefter går arbejdet i gang i Den sprogpoltiske referencengruppe som iværksætter den nordiske udredning af de nordiske sprogs status og domænetab, hvor denne rapport er den danske. Hele projektet blev præsenteret ved en Nordmålforumkonference om Nordens sprog i en internationaliseringstid i november 2001 i Finland.

Nordisk Ministerråd har således ved flere lejligheder taget initiativer til behandling af sproget. I 1997 var temaet på kulturkonferencen Nordisk kultur under internationalt pres, og her var der flere indlæg om sproget hvor det blev fremhævet at problemet opstår når engelsk inden for visse områder erstatter det nationale sprog. Blandt andet blev det forudset at de nordiske sprog efter en periode som hjemmesprog ville forsvinde helt, et synspunkt som støttes af en Unesco-rapport (*Our Creative Diversity*, 1995) der

forudser at 90 % af verdens sprog vil forsvinde i løbet af det 21. århundrede.

I løbet af år 2000 gennemførtes en konferencerække om "Det umistelige", om det sproglige fællesskab i Norden. Konferencerækken er mundet ud i en publikation: Catharina Grünbaum: Nordisk språkförståelse - att ha och mista, 2001.

De nordiske sprognævn samarbejder og har i de sidste år på den ene eller anden måde haft temaet *de nordiske sprogs stilling i en international verden* ved deres årlige møder. Her drøftes domænetab, og hvad der kan gøres ved det, og de nordiske sprognævn lader sig inspirere af hinanden, fx med det svenske handlingsprogram til fremme af det svenske sprog som bliver trykt i Dansk Sprognævns debatbog *Engelsk eller ikke-engelsk? That is the question*, 1999. Ved det nordiske sprog møde i 2001 i Ängelholm, Sverige, var statuspleje (dvs. sprogrøgt i forbindelse med domænetab) til diskussion, og eventuelle fælles tiltag drøftedes.

Nordisk Sprogråd støtter en række sproglige initiativer, fra ordbøger mellem flere nordiske sprog til konferencer om nordiske sprog. Et større projekt er den fællesnordiske undersøgelse af omfanget af importord og holdninger til disse, et projekt som ledes af professor Helge Sandøy, Bergen.

6.1.3. Den Europæiske Unions sprogpolitik og det europæiske sprogår

I den europæiske kulturelle konvention⁴⁴ tilskyndes studiet af de enkelte landes sprog, historie og civilisation, og man kan mærke sig at

---

⁴⁴www.culture.coe.int/Infocentre/txt/eng/ecopcon.html

dette prioriteres allerede som en artikel 2 og med sproget som den første af de 3 nævnte områder.

År 2001 er økonomisk støttet sprogår i EU med en række initiativer til følge. Målet med sprogåret er sproglig mangfoldighed, og at alle borgere skal lære mindst to fremmedsprog for at øge europæernes indbyrdes forståelse. Man opfatter de mange sprog i unionen som ud over at være et juridisk krav også at være en genspejling af et europæisk politisk koncept på det kulturelle område⁴⁵. Ligeledes oplyses det at tolkningen og tolketjenesten således også får høj prioritet.

Europakommissionen⁴⁶ er i færd med at udarbejde specifikationer vedrørende en undersøgelse af mindretalssprog og regionale sprog i Europa. Hovedformålet er at gøre status over mindretalssprog og regionale sprog ud fra følgende kriterier: sprogets anvendelse, dets juridiske og administrative stilling samt tilstedeværelse i undervisning, medier, offentlighed og økonomi.

Folk i Europa skal motiveres til lære fremmedsprog og til at dyrke den sproglige variation og mangfoldighed.

I forbindelse med den officielle åbning af Det Europæiske Sprogår udtalte Viviane Reding, EU-kommisær for uddannelse og kultur:

Lyt til regionerne og grænseområderne. Her kan man få et vink om, hvad der skal ske i skolerne. Det er måske ikke de store sprog, der skal sættes på.

---

⁴⁵www.europa.eu.int/comm/scic/multi/multi_da.htm

⁴⁶Svar afgivet på Kommissionens vegne af Viviane Reding 25.7.2000

Hun fortsatte:

Det er EU-kommissionens målsætning, at enhver skal have sit modersmål samt kunne to andre sprog. Borgerne i EU skal have chancen for at deltage i eventyret gennem en øget indsats på sprogområdet. Med ny teknologi og moderne indlæringsformer skal 2001 være året, hvor vi lærer af og kopierer fra hinanden. Alle har kapaciteten og evnerne til at lære sprog. Men der skal gøres en indsats. En time om ugen er ikke nok.

I Magisterbladet nr. 13, 12.7.2001 får ideen om den sproglige mangfoldighed følgende ord med på vejen af lektor ved Institut for Dansk Dialektforskning, Inge Lise Pedersen:

EU's officielle hyldest til den sproglige mangfoldighed er kun sukkerglasur på en magtkamp mellem de store EU-lande. .. Sproglig mangfoldighed er blevet et mantra i sprogåret, men det gælder udelukkende de nationale standardsprog. Ikke den sproglige mangfoldighed inden for det enkelte land. Frankrig, som lige siden den franske revolution har ført en skånselsløs kamp mod dialekter og minoritetssprog, har sandelig ikke tænkt sig at mangfoldigheden pludselig skal blomstre i bretonske varianter.

Men uanset motiver og mere eller mindre hemmelige præmisser fortsætter sprogåret året ud, og der er iværksat en lang række initiativer som styrker den sproglige bevidsthed. Sprogdagen løb af stablen i Danmark d. 26.9.2001 og blev markeret med foredrag, workshops mv. Det danske sprog og dets mangfoldighed i tid og rum beskrives i en 3 timer lang radioudsendelse d. 29.9.2001.

EU-kommissionen støtter 185 projekter med 6 mio. euro, og aktiviteterne kan ses på nettet: www.eurolang2001.org.

6.1.4. Kulturministeriet

Kulturministeriet har en central rolle i forhold til det danske sprog. Ikke alene er væsentlige offentlige og halvprivate organer som på den ene eller anden måde har med det danske sprog at gøre, under Kulturministeriet, men det er også dette ministerium som har taget initiativ til udformningen af regeringens sprogpolitik. Organer under ministeriet er omtalt i 6.2. *Dansk Sprognævn*, 6.3.6. *Danmarks Radio* og 6.3.7. *Det Danske Sprog- og Litteraturselskab*.

Endvidere har Kulturministeriet med den nye bibliotekslov givet grundlag for internetservicen www.bibliotek.dk med en række netjenester. Mediaaftalen for 2001-2004 indebærer udbud af 2 radiokanaler, udbygning af public service-forpligtelser og DR's og TV2's øgede engagement i dansk filmproduktion. Desuden er det planen at public service-forpligtelserne skal præciseres i forhold til dansk sprog. Kulturudveksling under et nyoprettet Internationalt Kultursekretariat har til formål at styrke den kvalitative udvikling af dansk kunst og kultur. Endelig har Kulturministeriets forskningsudvalg som et af sine initiativområder peget på udforskningen af dansk som videnskabsprog⁴⁷ og peget på en styrkelse af oversættelse af dansk forskning til andre sprog.

---

⁴⁷jf. Kulturministeriets satsningsområde i Kulturministeriets Forskningsudvalgs redegørelse om Kulturens forskning, 2001

6.1.5. Justitsministeriet

Sprogpolitiske initiativer fra Justitsministeriet, herunder ministeriets lovkontor og modernisering af dommens sprog, se kapitel 4.1.

6.1.6. It- og forskningsministeriet

Forskningsministeriet støtter udviklingen af dansk syntetisk tale, og man har oprettet en arbejdsgruppe på området "IT på dansk". Her er et klart og utvetydigt signal om at dansk fortsat skal benyttes inden for informationsteknologien, som ellers er præget af engelsk. Endvidere har forskningsminister Birte Weiss bevilget 7,4 mio. kr. til en sprogteknologisk ordbog som skal sikre grundlaget for udviklingen af en lang række it-værktøjer som automatisk oversættelse, grammatikkontrol, intelligent søgning og mulighed for sproglige data i lyd og billeder. Arbejdet udføres i Center for Sprogteknologis regi.

Fra Forskningsministeriet: Handling gi'r forvandling. - IT-politisk handlingsplan 97/98 kan der citeres følgende fra kapitlet Rettigheder i informationssamfundet:

"Teknologien skal være nem at gå til - på dansk og uden at det kræver en højere uddannelse, billig at bruge og tilgængelig for alle - også de ofte oversete grupper." (Side 7)

Desuden:

At lytte og tale fremfor at skrive og læse er for mange mennesker den mest naturlige måde at kommunikere på. Det vil derfor også være denne kommunikationsform, mange vil ønske at gøre brug af i samspillet med it. Forskningsministeriet tager initiativ til at fremme udviklingen af dansk syntetisk tale af høj kvalitet. Det vil især være til gavn for mennesker med handicap, bl.a. syns-, læse-

og kommunikationshandicappede. Gevinsterne ved syntetisk tale skal endvidere udnyttes til gavn for resten af befolkningen. Udviklingen af dansk syntetisk tale er første led i en bredere satsning på "dansk it-tale", herunder talegenkendelse, elektroniske ordbøger mv. (Side 8)

Fra Forskningsministeriet: *Autoriteter står for fald. IT-politisk redegørelse til Folketinget 1997. Danmark som IT-foregangsland*, kan der citeres følgende:

Alle danskere har adgang til computere og Internet med dansk brugergrænseflade i skolen, på biblioteker, ved kvikskranke på rådhuset mv. (Side 8)

Informationsteknologien skal tale dansk. Både i betydningen danske programmer og dansk som sprog. Men også i form af dansk syntetisk tale.

Med sådanne signaler er der ingen tvivl om at det fra politisk side er meningen at dansk skal være et fuldgodt it-sprog.

6.1.7. Undervisningsministeriet

Rektorkollegiet udtaler om de højere uddannelsers sprogpoltiske strategi:

Dilemmaet mellem på den ene side hensynet til dansk som nationalsprog og på den anden side nødvendigheden af at basere uddannelsernes internationalisering på fremmedsprog (hovedsagelig engelsk) må til dels løses gennem en koordineret, handlingsorienteret sprogpoltisk strategi.

Der bør ydes en særlig indsats for at bevare og udbrede dansk sprog og kultur både i form af sprogkurser for indkommende

studerende og videnskabeligt personale og i form af en styrkelse af danskundervisningen i udlandet gennem skandinavistinstitutionerne ved udenlandske universiteter, danske lektorer i udlandet, initiativer til åben undervisning, fjernundervisning m.m.

Det må imidlertid samtidig erkendes, at institutionernes konkurrencedygtighed på det internationale uddannelsesmarked og mulighed for at deltage i det internationale samarbejde forudsætter, at der i tilstrækkeligt omfang udbydes engelsksprogede kurser, og at fremmedsprogsniveauet hos studerende, lærere og forskere er tilstrækkelig højt. Det er derfor vigtigt, at institutionerne inkorporerer denne dimension i deres strategiske planlægning.

Der er behov for at styrke og vedligeholde fremmedsprogsniveauet hos danske kandidater såvel under uddannelsen som efter eksamen med henblik på at sikre, at kommende generationer af danske ansatte ved de højere uddannelser har tilstrækkelige fremmedsprogskundskaber til at kunne undervise på fremmedsprog og ubesværet indgå i et internationalt forskningssamarbejde.

(Rektorkollegiet 1997: Internationalisering af højere uddannelse i Danmark; Et debatoplæg).

Den internationale og den nationale forpligtelse og disse to uforenelighed ligger tungt over denne tekst. Der ønskes at tage hensyn til begge synsvinkler, men i praksis er det internationaliteten der vinder, jf. kapitel 7.2. Videnskabens sprog.

I 2001 nedsættes en arbejdsgruppe under Uddannelsesstyrelsen, Undervisningsministeriet, som har til opgave at udrede synspunkter vedrørende fremtidens danskfag. Dette udredningsarbejde kan ses i

forlængelse af drøftelserne i forbindelse med regeringens sprogpolitik. Her stilles spørgsmålet (i brev af 5. sept. 2001) til Dansk Sprognævn: "Hvilke sprogpoltiske præmisser kan man efter nævnets mening lægge til grund for arbejdet med fremtidens danskfag?" Brevet indeholder et bilag som nærmere beskriver baggrunden for initiativet og arbejdsgruppens kommissorium. Baggrunden er at den række af udfordringer som kommer fra informationsteknologi og globalisering, og som sætter den traditionelle faglighed under pres. Man ønsker drøftet udviklingen af danskfaget og danskundervisningen på alle niveauer i uddannelsessystemet.

6.2. Dansk Sprognævn

En sprogpolitik for det danske sprog hører naturligt til i Dansk Sprognævns regi. Det har da også i nævnets historie været drøftet ved adskillige lejligheder⁴⁸. Her fokuseres på 1990'erne.

---

⁴⁸Jf. Poul Lindegård Hjorth: Sprognævn og offentlighed. I: Sprog i Norden 1970, s. 107-125 og Erik Hansen: Argumenter i konflikt. I: Sprog i Norden 1979, s. 47-57, Sprogpolitik. I: Normann Jørgensen (red.) s. 31-42 og Normering og sprognævn. I: Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) Sprogs status i Danmark i år 2011, 2000, s. 7-20

6.2.1. 1990'ernes første møde om engelskpåvirkningen; 1992

Sprognævnet holdt et (lukket) medlemsmøde⁴⁹ om sprogpolitik 13. marts 1992. Der blev holdt 3 indlæg: Det første af Pia Jarvad, som pegede på behovet for undersøgelser af dansk sprogs stilling i dag i forhold til engelsk med henblik på ordforråd og domænetab og den almindelige danskers holdninger til engelske lån, engelske udtryk og til påvirkningen fra engelsk⁵⁰. Bente Liebst drøftede hvad sprogpolitik var, og hvilke strategier et sprogsamfund kan gribe til. Erik Hansen pegede på mål for dansk sprogpolitik, og Dansk Sprognævns rolle i disse spørgsmål var herefter til diskussion.

Af den efterfølgende diskussion fremgik det at man ikke mente at nævnet selv endnu havde en afklaret holdning til en sprogpolitik. Desuden mente medlemmerne at det ville være vigtigt at få mere konkret materiale, i stil med Pia Jarvads undersøgelse, som kunne belyse hvor stærkt dansk står i forhold til engelsk. Det blev nævnt at dansk i EF ville komme i gruppe sammen med andre minoritetssprog som baskisk, katalansk og frisisk, og at det derfor var naturligt at samarbejde med disse sproggrupper. Det blev påpeget at det var vigtigt at Sprognævnet markerede sig i den offentlige diskussion med en mere formuleret sprogpolitik, og at Sprognævnet meldte ud til offentligheden at dagligsproget ikke er truet, men at det drejer sig om

---

⁴⁹En baggrundsorientering om drøftelserne af nævnets sprogpolitik ved arbejdsudvalgets møder: jf. referat af udvalgets møde 24.1.1992, pkt. 3.

⁵⁰En del af disse undersøgelser er gennemført og publiceret i Pia Jarvad: Nye ord - hvorfor og hvordan?, 1995.

truede domæner. Det blev drøftet om det var muligt at pege på områder hvor et kontrolleret domænetab kunne accepteres, eventuelt som tosprogede domæner, og det blev fremhævet at Sprognævnet kun kan føre den sprogpolitik som nævnet har mandat til, og at en formuleret sprogpolitik fx kunne medføre at der i Grundloven skulle indføres bemærkninger om dansk sprog i forbindelse med suverænitetssafgivelse til EF.

Drøftelsen afsluttedes med at man blev enige om at man på årsmødet skulle drøfte dansk sprogpolitik med særligt henblik på domænetab inden for uddannelse, forvaltning, politik og evt. erhvervsliv, og at der skulle inviteres 3-4 personer der kunne kvalificere denne diskussion.

Et par måneder efter holder Dansk Sprognævn sit årsmøde (8.5.1992) med Dansk Sprognævns sprogpolitik som tema. Kontorchef i Udenrigsministeriet *Laurids Mikaelson* gav en beskrivelse af politikeres og embedsmænds brug af dansk og engelsk i EF-sammenhæng og kunne konkludere at forhandlinger på politikerplan og på embedsmandsplan i dag føres på engelsk (eller enkelte andre internationale sprog), og at danske ministre og embedsmænd er nødt til at kunne kommunikere på engelsk i EF for at kunne varetage Danmarks interesser mest effektivt.

Undervisningsinspektør i Undervisningsministeriet *Torben Kornbeck Rasmussen* orienterede om brugen af dansk og engelsk i det danske uddannelsessystem. Internationalisering er blevet et slagord i uddannelsesdebatten, og folkeskolen har haft forsøg med undervisning af eleverne i visse fag på fremmedsprog i forbindelse med bestemte projekter, og på gymnasieniveau er der forsøg med Europaklasser som fx "Englænderen" på Rungsted Gymnasium, men der er vanskeligheder med lærerkvalifikationerne. På Københavns Teknikum er der ønske om et 4-årigt undervisningsforløb for danske

og udenlandske studerende med undervisning på engelsk. Der er fortsat enighed om at undervisningssproget i Danmark bør være dansk både i folkeskolen og gymnasiet, men at fremmedsprogene skal styrkes.

Efter disse to indlæg var der en drøftelse hvor der blev givet udtryk for at danskerne med traditionen fra Otto Jespersen er dygtige til engelsk, og det blev nævnt at Danmarks Lærerforening har udtalt at jo bedre man er til sit modersmål, jo bedre forudsætninger har man for at tilegne sig fremmedsprog. Det blev endvidere nævnt at kravet om beherskelse af et fremmedsprog i erhvervslivet og i det offentlige regi vil resultere i en åndselite, og at domænetab og tab af demokrati går hånd i hånd. Lektor ved Roskilde Universitetscenter *Carol Henriksen* orienterede om *Domæner og domænetab i dansk*. I dag bliver flere og flere politiske beslutninger truffet i et overnationalt forum, hvor forhandlingerne foregår på fremmedsprog. Slagordet i erhvervslivet og uddannelsessystemet er "internationalisering". Danske firmaer fusionerer, og stadig flere indfører engelsk som "koncernsprog". Brugen af dansk i EF, både kvantitativt og kvalitativt, drøftedes, og det blev konkluderet at det er begrænset hvor meget politisk indflydelse man kan have når man ikke må bruge sit eget sprog. De danske EF-oversættelser danner det juridiske og informationsmæssige grundlag for danskernes forhold til EF, og derfor er det vigtigt at disse oversættelser er tilgængelige for den danske befolkning, også sprogligt. Formanden rundede indlæggene af med en redegørelse for Sprognævnets hidtidige strategi og det nuværende mandat og kunne konkludere at Sprognævnet kun kan foreslå sprogpoltiske tiltag, og at der således ikke er mandat til en aktiv sprogpolitik.

I den efterfølgende diskussion blev der udtrykt ønske om at Sprognævnet gik mere aktivt ind for at øge sprogbevidstheden i stedet for at afgøre sproglige tvister, og det blev påpeget at sproget er

bærer af kulturen, at dansk er slidstærkt, og at påvirkningen fra engelsk ikke er så dybtgående som almindeligt antaget.

6.2.2. 1990'ernes andet møde om engelskpåvirkningen; 1998

Den 21. marts 1998 afholder Dansk Sprognævn en konference ("Engelsk i dansk - godt eller skidt") om den engelske indflydelse på det danske sprog. Baggrunden for konferencen var et ønske om en grundig drøftelse af den engelske indflydelse med deltagere fra Sprognævnet og uden for Sprognævnet. Der var følgende indlæg:

1. Den engelske påvirknings mængde og art (Pia Jarvad)
2. De sociopsykologiske mekanismer der får engelsk ind i dansk, både ovenfra og nedenfra
(Bent Preisler)
3. Styring av engelske ord i norsk (Helge Sandøy, Bergens Universitet)
4. Det gode afløsningsord (Erik Hansen)
5. Dansk har det godt (Fritz Larsen)
6. Dansk som sekundasprog (Michael Herslund)

Den sidste time var afsat til sammenfatning og generel diskussion. Konferencen var åben for alle, og det var noget af et tilløbsstykke med henved 250 deltagere, både lægfolk og fagfolk.

Herefter udgives bogen Engelsk eller ikke engelsk - That is the question, 1999. I forlængelse heraf drøftes Dansk Sprognævns sprogpolitik med hensyn til engelskpåvirkningen, og man bliver enige om at anmode om et møde med ministeren for at få hendes accept før et initiativ iværksættes. Erik Hansen, Mogens Damm, Inge Lise Pedersen og Pia Jarvad får foretræde, og der udfærdiges følgende referat (dateret 11.5.1999; sagsnummer i Sprognævnets arkiv B1993/3) fra mødet med ministeren 29.4.1999:

Som aftalt ved formødet forelagde Mogens Damm i hovedtræk baggrunden for henvendelsen til ministeren, jf. brev til ministeren

som forelagt for AU 22.1.1999, punkt 9. Mogens Damm skitserede hvilke initiativer der kunne komme på tale, jf. a-e i Svenska Språknämndens forslag til handlingsprogram, og han refererede de holdninger for og imod som indtil nu er kommet frem i arbejdsudvalget. Herefter erklærede ministeren at hun var i lige så stor vildrede som nævnet, og hun mente ikke at kunne lodde en politisk stemning for et større aktivt arbejde for en holdning mod anglicismer eller for en laden stå til. Hun vidste heller ikke hvilken betydning det ville få for sproget at lade det passe sig selv eller at dæmme op for anglicismerne. Derimod mente hun at der var brug for en folkelig debat som hun anså var Sprognævnets opgave at sætte i gang. Det kunne være i forbindelse med en stilekonkurrence for skoleelever om holdninger til engelsk i dansk, det kunne være at udarbejde oplysende materiale til bibliotekerne, arrangere debattmøder på biblioteker, i tv og radio. Hun ville overveje at indbyde Sprognævnet til Ebeltoft-konferencen i september, hvor temaet er Verdensborger i Danmark. Vi vil få besked fra ministeriet i løbet af sommeren hvis vi skal komme med et oplæg. Efter denne folkelige debat kunne vi mødes igen og træffe nærmere beslutning om eventuelle initiativer. Det kunne være om 1 til 12 år.

Dette møde bliver det sidste i forbindelse med hele Dansk Sprognævns deltagelse i udformningen af en sprogpolitik i kulturministerielt regi, jf. kapitel 6.1.1. Men spørgsmålet tages op i drøftelser efterfølgende.

6.3. Sprogpolitiske initiativer fra andre offentlige organer

6.3.1. Statens Information

Statens Information (tidligere Statens Informationstjeneste) rådgiver i forbindelse med statens informationsvirksomhed, og den formidler informationer fra staten til borgeren. Statens Information har i høj grad medvirket til arbejdet med at nedbryde den såkaldte kancellistil og uddeler sprogpriser til offentlige forvaltninger for godt sprog. Statens Information oplyser at der i en del ministerier, styrelser, amter og kommuner er arbejdet bevidst og målrettet med den skriftlige kommunikation - især den der er rettet mod borgere og virksomheder. Målet har været dels at sikre forståelighed og høj kvalitet i de forskellige typer af tekster (e-breve, afgørelser, pjecer osv.) og dels at få den skriftlige kommunikation til at vise en moderne, effektiv og serviceorienteret organisation. Nogle steder har dette arbejde ført til formulering og gennemførelse af en sprogpolitik. Andre steder er resultatet endt med en skrivevejledning.

Også sprogpolitikker arbejder tjenesten med, således udbydes workshops for ledere og relevante medarbejdere der har overvejet at formulere en politik for organisationens eller afdelingens skriftlige kommunikation. Workshoppene handler om hvad en sprogpolitik egentlig er, hvad den skal indeholde, hvordan den skal gennemføres, hvad man kan bruge den til, og hvilke resultater man kan forvente at opnå internt og eksternt, og endelig med en skitse til en sprogpolitik for organisationen.

6.3.2. DanTermCentret

DanTermCentret blev oprettet i 1998. Dets primære mål er som navnet siger terminologi, men det har også som mål at dansk i

erhvervsmæssig sammenhæng fortsat skal kunne bruges. I den forbindelse arbejdes der med oprettelse af termbanker, og centret tilbyder virksomheder en løbende rådgivning om kommunikationsstrategi og sprogteknologi med henblik på sproget som virksomhedens profil. I samarbejde med bl.a. Dansk Sprognævn er der nedsat en arbejdsgruppe med henblik på at udvikle en edb-termbase, som skal ligge på nettet.

6.3.3. Dansk Standard

Dansk Standard er officielt godkendt som den danske organisation for standardisering, herunder også sproglig standardisering og udformning af det internationale tegnsæt. I denne forbindelse udarbejdede Dansk Sprognævn i 1993 en argumentation⁵¹ for bogstavet æ's status i det internationale tegnsæt, ISO 10 646. Fra engelsk og fransk side var det ønsket at æ skulle karakteriseres som en ligatur med tilhørende plads i alfabetiseringsrækkefølge som a+e, mens det fra dansk side var ønsket som selvstændigt bogstav med sin egen plads i bogstavrækkefølgen. Dansk Standard fik med denne argumentation medhold i den internationale organisation, og bogstavet æ er nu selvstændigt bogstav med egen alfabetisering (med dette tegnsæt er nu alle tre danske særbogstaver godkendte som selvstændige bogstaver, og når tegnsættet er implementeret i software, er alfabetisering på dansk ikke længere et problem).

---

⁵¹Se Pia Jarvad: Historien om et bogstav. I: Nyt fra Sprognævnet 2000/1, s. 5-8.

6.3.4. Sundhedspolitisk sprogråd

På initiativ af Munksgaards Forlag (som udgiver Klinisk Ordbog) blev en arbejdsgruppe nedsat i 1996 med det mål at udarbejde en sundhedsvidenskabelig sprogpolitik. I Ugeskrift for Læger 9.6.1997 blev et formelt regelsæt som afstikker de sundhedspolitiske retningslinjer⁵², publiceret. Som følge af dette arbejde blev også et Dansk Sundhedsvidenskabeligt Sprogudvalg nedsat, og Dansk Sprognævn fik sæde i dette udvalg med en repræsentant. Det overordnede mål er at fremme størst mulig tilgængelighed af sundhedsvidenskabelige publikationer i forskellige medier og for forskellige modtagere. Det andet overordnede mål er at "fremme informationsudvekslingen mellem sundhedsfagene og samfundet (den afprofessionaliserede formidling), mellem sundhedsfagene indbyrdes samt mellem specialerne inden for de enkelte sundhedsfag". Til opfyldelse af målene regnes en standardisering af ortografien for de latinske, græske og latin-græske ord i sundhedsvidenskaberne (et regelsæt findes fra 1961), at følge den almene retskrivning og de forkortelser som anbefales af Dansk Sprognævn. Med hensyn til den anglificering som sker som følge af danske lægers orientering mod engelsk og amerikansk faglitteratur, anbefales det at oversætte når det gælder patienters kontakt med det pågældende fænomen, og der gives et eksempel herpå: ordet *helkroptæller* bør foretrækkes frem for *whole body counter*. Hvis et ord ikke oversættes, bør der foretrækkes en danificering af ordet så det udtales, staves og bøjes på dansk: *compliance* > *komplians*.

---

⁵²Udarbejdet for gruppen af Nils Engelbrecht og Povl Riis, begge har været aktive i den sprogpoltiske debat, bl.a. som redaktør på Nationalencyklopædien og på Ugeskrift for Læger

Desværre har Sundhedsvidenskabeligt Sprogudvalg ikke påbegyndt sit virke, både ideen og retningslinjerne for den særlige sprogpolitik på dette område er forbilledlige og måtte kunne virke afsmittende på andre fag.

6.3.5. Kemisk nomenklaturgruppe

P.s. Det er mærkeligt at kemikere ikke også vil have at vi skal udtale ordene på engelsk, så at vi fx skal skrive vinyl chloride (med e) og sige vajnil klorajd

Denne udtalelse findes som et ps. i et brev fra en civilingeniør til en medarbejder i Dansk Sprognævn i anledning af en kronik af Henning Spang-Hanssen hvor han imødegår kemikeren K.A.Jensens kronik om etymologisk stavning af fremmedord, fx *cultur*, *theori*, *chlor*. Brevet er fra 1956, og diskussionen mellem fagsprogets fremmedord og almensprogets danske basis er gammel.

H.C. Ørsted⁵³ skabte betegnelserne *ilt* og *brint* og mange andre termer i kemien af pædagogiske hensyn ud fra en forestilling om at udbredelsen af naturlæren som fremtidens vigtige fag måtte ske på et klart og tilgængeligt sprog. Disse danske termer var i mange år enerådende i skolen, men i dag afhandles naturvidenskaben på engelsk, og i internationalismens ånd har man indført de internationale betegnelser *oxygen* og *hydrogen* i grundskolens kemibøger. Også selvom det stadig hedder *iltsvind* og *iltfattig* i dagligsproget.

---

⁵³H.C. Ørsted: Tentamen nomenclaturæ chemicæ, 1814.

I 1980'erne deltog Dansk Sprognævn i drøftelser med Kemisk Forening om det kemiske sprogs termer og almensproget. Her fremhæver Kemisk Forening at "i vor tid er international sprogbrug og engelsk sprogbrug næsten synonyme i kemi"⁵⁴. Kemisk Forening ønskede at man i Retskrivningsordbogen medtager den stavemåde som Kemisk Forenings nomenklaturudvalg foreskriver, fx calcium, chlor, phenol. Det afslås fra Dansk Sprognævns side.

I 1995 sker der igen henvendelse fra nomenklaturudvalget under Kemisk Forening. Det er i forbindelse med udarbejdelse af en Kemisk Ordbog, og det er med ønsket om at skabe en fornuftig forbindelse mellem kemi og samfund, og som henvendelsen oplyser, kræves det at der kan tales og skrives på dansk om kemi. Der bliver afholdt møde, men Sprognævnet kan heller ikke denne gang gå ind for at indføre internationale kemiske betegnelser i Retskrivningsordbogen.

I forbindelse med udarbejdelsen af Retskrivningsordbogen 2001 anmoder nomenklaturudvalget atter Sprognævnet om at dels optage grundstofferne i Retskrivningsordbogen, dels at ændre stavemåderne så de kommer i overensstemmelse med kemisk sprogbrug som den kommer til udtryk i Kemisk Ordbog, 1996. Kemisk Ordbog kodificerer den internationale nomenklatur, der er skabt på engelsk. Sprognævnet afviser at medtage alle grundstoffer, men vil derimod medtage de almindeligt forekommende, og nævnet henviser til udgivelsen af Retskrivningsordbogen i november 2001 om en eventuel internationalisering af stavemåderne.

---

⁵⁴Oplæg til møde imellem Dansk Sprognævn og Kemisk Forening i brev af 15.3.1982, fra foreningen

Kemisk nomenklatur har også indflydelse på skrivning af lægemidler. I Dansk Sprognævns Årsberetning for 1980 refereres det svar som Sundhedsstyrelsen modtog fra Sprognævnet i anledning af deres forespørgsel om brug af internationale, dvs. engelske, stavemåder af kemiske forbindelser, fx *bismuth* for dansk *vismut*, *chlor* for *klor*, *iod* for *jod*, *phosphor* for *fosfor*, *ethyl* for *ætyl*. I dette svar er konklusionen at Sprognævnet "bestemt må fraråde" at benytte sådanne staveformer.

6.3.6. Danmarks Radio

Fra Danmarks Radios hjemmeside kan man hente en lang og udførlig beskrivelse af Danmarks Radios sprogpolitik som hedder *DR i offensiv for sproget*⁵⁵. DR skal være med til at udvikle dansk sprog som et levende udtryk for dansk kultur og dens vekselvirkning med andre kulturer, hedder det i DRs vedtægter". Det har medført at direktionen har formuleret en målsætning for en ny sprogpolitik og en præcisering af fire udfordringer som DR står over for. I målsætningens første erklæringer genfindes sentenser fra kronikken *Styrk sproget* (Hansen mfl. 2000), bl.a. ytringen *det danske sprog skal styrkes, ikke værnes*. Her er den i en duplikeret form *ikke forsvares og værnes .. derimod styrkes .. gennem aktiv indsats .. på en levende og offensiv måde*. Men indholdet er det samme, nemlig at målet ikke er purisme mod engelsk, men et eller andet andet som i første omgang nærmere bestemmes som sprogets mangfoldighed og variation, og præcision og kvalitet i indholdet. DR mener at skulle give "rum for forskellighederne i anvendelsen af sproget", og der tales om "Den sproglige mangfoldighed". Den sproglige mangfoldighed "betyder, at

---

⁵⁵ www.dr.dk/omdr hentet 26.4.2001

vi afspejler såvel forskelle i dialekter som forskelle i fortællegenrer, målgrupper med forskellige aldre", og deraf kan man tolke at dialekterne, som nu er på vej til at forsvinde i den virkelige verden, nu får sit rum i DR. Det gælder i selve programmerne, men ikke for de landsdækkende nyhedsudsendelser og programpræsentationerne, hvor hverken dialekt eller accent må være markant. Men i de fire udfordringer defineres sproglig mangfoldighed som stilistisk variation ("sproglig prægnans og sproglig æstetik, fremførelsens betydning og teknik"), og det som ellers betegnes med sproglig mangfoldighed⁵⁶ kaldes her "dansk med accent" - og det skal der ikke være for meget af: "[det rejser] dilemmaet, hvor speciel eller fremmedartet en accent kan lyde, hvis den pågældende også skal gøre sig forståelig hos størsteparten af lytterne og seerne". Samme dilemma rejses ikke ved fremmedordene fra engelsk: "Vi må leve med, at det hedder harddisk, software og e-mails" og kræve en tid med støttende forklaringer".

DRs sprogpolitik kan derfor kort karakteriseres som en formulering i målsætning og fire udfordringer af den de facto-politik man har ført: en fokusering på standardsproget og dets æstetiske variation og en afstandtagen fra sproglig mangfoldighed i form af dialekter og dansk med accenter.

6.3.7. Det Danske Sprog- og Litteraturselskab

Det Danske Sprog- og Litteraturselskab er et udgiverselskab som udgiver danske tekster der ikke tidligere har været udgivet, og som

---

⁵⁶Jf. *Sprogforum*. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Febr. 2001, nr. 19: Det mangesprogede Danmark

udarbejder ordbøger over det danske sprog. Det er dette selskab som har udarbejdet og udgivet Ordbog over det danske Sprog (27 bind), supplementsbind dertil og Holberg-Ordbogen i 5 bind. Under udarbejdelse er en ny ordbog, Den Danske Ordbog, som beskriver det danske nutidssprog. Også et elektronisk projekt hører til i dette regi: Korpus 2000, som er en samling sprogligt opmærkede tekster fra år 2000. Selskabets administrator har deltaget i udarbejdelsen af Kulturministeriets sprogpolitik.

6.4. Faglige initiativer af mere privat karakter

6.4.1. Foreningen Adla

Foreningen Adla (Association danoise de linguistique appliquée) er en forening for anvendt lingvistik. Foreningen har taget initiativ til to sprog dage, en i 1991 og en i 2001 med tilhørende debatbøger⁵⁷, med temaet det danske sprogs status år 2001 og 2011, og begge gange stilles spørgsmålet om dansk er et truet sprog. Begge gange er både statusplanlægningen og korpusplanlægningen til debat, og i en vis udstrækning er det de samme oplægsholdere begge gange. Der er næppe tvivl om at begge møder har været inspirerende for debatten blandt sprogfolk, og der har ligeledes været indlæg i pressen i kølvandet af disse sprog dage.

6.4.2. Erhvervs sprogligt Forbund

---

⁵⁷J. Normann Jørgensen (red.) 1991: Det danske sprogs status år 2000 - er dansk et truet sprog?, Danmarks Lærerhøjskole Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) 2000: *Sprogs status i Danmark år 2011*. København

Erhvervs sprogligt Forbunds forslag til sprogpolitik kom i år 2000, men der har været arbejdet længe med sprogstrategi og -politik. Således henvender Erhvervs sprogligt Forbund sig til Dansk Sprognævn i 1994 i anledning af at Europa-kommissionen foreslår at der udarbejdes en fælles sprogstandard hvor sprogpolitikken gøres til en del af forbrugerbeskyttelsespolitikken, og hvor flersprogethed bliver en integreret del af erhvervslivet.

Sideløbende arbejder forbundet med at formulere en praktisk vejledning til hvordan virksomheder selv kan gå i gang med en sprogstrategi. Nogle af de elementer som foreningen peger på, er at virksomheden skal gøre sig klar over hvilken kommunikation der rent faktisk benyttes i virksomheden, og hvilken der er ønskværdig. Det kan på det simple plan dreje sig om valg af kommateringssystem og valg af brugen af du og De i forhold til kunden, men det kan også dreje sig om overordnede strategier for brug af engelsk og dansk i bestemte kommunikationssituationer og i visse tekster. Sådanne strategier hænger i dag nøje sammen med virksomhedens profil udadtil, og om hvilke signaler virksomheden ønsker at sende til offentligheden (den såkaldte branding), og branding er underkastet økonomien i en virksomhed på linje med reklamebudgettet.

I dag er sprog betragtet både som en konkurrenceparameter hvor det gælder om at kapre kunder via et klarere og mere forståeligt sprog end konkurrenten, som et kommunikationsmiddel i forbindelse med at anvende sælgers og købers sprog og som et logo og en markør for virksomheden med fx at et korrekt sprog øger troværdigheden.

I Erhvervs sprogligt Forbunds arbejde med at motivere virksomheder med at opstille en sprogpolitik kan de skjulte argumenter synes at være rettet mod det profitable og mod at skabe arbejdspladser for forbundets medlemmer, nemlig sproget. Men ser man bort fra det lukrative sigte, går meget af arbejdet her hånd i hånd

med den mere idealistiske sprogarbejders idealer, nemlig at formulere, definere og afgrænse områder (domæner) hvor det danske henholdsvis det engelske sprog hører hjemme. Arbejdet med en sådan definition vil både i den profitorienterede virksomhed og i offentlige virksomheder uden profitmaksimering som formål skabe diskussion og engagement hos den enkelte med det gode for det danske sprog at det bliver synligt hvad man ønsker sig med sproget og dets fremtid.

Erhvervssprogligt Forbund har været meget aktiv i det internationale sprogår med arrangementer og skrivelser som alle har skabt større opmærksomhed over for sproglig mangfoldighed og sproget i almindelighed. Med et dagslangt program på den europæiske sprogdag 26.9.2001 kulminerede forbundets arbejde med præsentation af sprogpolitik i Danmark og i erhvervslivet, med præsentation af de mange vigtige organisationer inden for sprogarbejdet og de sprogteknologiske virksomheder.

I Erhvervssprogligt Forbunds sprogpolitik peges der på at gennem opbygning af sprogteknologiske resurser, i data- og termbanker og i det internationale samarbejde i forbindelse med terminologiudvikling styrkes det danske sprog. Forbundet peger også på at virksomheder i forhold til det danske marked har brug for at kommunikere på et godt dansk som ikke har været omvejen forbi en oversættelse og en eventuel lokalisering (dvs. tilpasning til lokale forhold). Der peges også på at der er behov for øget sproglig viden og bevidsthed inden for det som foreningen kalder social tolkning. Det gælder især indvandrergruppernes kommunikation med det offentlige Danmark.

6.4.3. Modersmål-Selskabet

Modersmål-Selskabet er en helt privat forening som har som sit mål at vække opmærksomhed på et klart, udtryksfuldt og varieret sprog.

Foreningen holder møder, uddeler priser og udgiver bøger om dansk sprog.

7. Domænetab for dansk sprog

Sprogligt domænetab defineres i opdraget som det at et sprog taber terræn i forskellige dele af samfundslivet til et andet - og stærkere - sprog. Heraf følger at dette er set fra "det svage sprog"s synsvinkel og implicerer at de to sprog konkurrerer, og et er svagt, et er stærkt. I opdragsteksten defineres at det drejer sig om dikotomien dansk, finsk, norsk, svensk over for engelsk, men færøsk, grønlandsk, samisk og svensk i Finland både over for engelsk og over for henholdsvis dansk, norsk, svensk, finsk. Dvs. her i dette opdrag er det dansk over for engelsk.

Det følgende rummer nogle overvejelser over hvad domænetab er, og hvordan dette begreb ville kunne operationaliseres. Domænetab kan også være betinget af andet end stærk/svag-dikotomien, fx betinget af alder, køn, situation, modtager/afsender, diskurs osv. Det måtte komme på tale at afgrænse domænetab over for beslægtede sprogbrug (kodeskift, diglossi, kreolisering og blandingsprog) og afgrænse hvad skal der til for at der er tale om skift til et andet sprog, herunder om der er tale om glidende overgange mellem et stort antal af låneord, blandingsprog, kodeskift og domænetab.

I forbindelse med domænetabsopgørelsen i samfundsområder måtte det afklares hvad samfundsområder er, og hvordan disse defineres. Det skulle afgøres om det er de sociale domæner der er styrende for vores inddeling, eller om brugen af engelsk i visse domæner styrer valget af de inddelinger af domæner der foretages. Er der visse nødvendige forudsætninger til stede for at der er mulighed for domænetab, fx skal samfundsområdet give mulighed for sprogvalg for at det skal medtages i undersøgelsen, ekspliciteret ved

kirke og kirkelivet som nok er uden mulighed for domænetab. I valget af samfundsområder er det nødvendigt at overveje om resultatet er retvisende hvis der kun fokuseres på områder hvor sprogvalg er til stede.

I Preisler (1999)⁵⁸ er der valgt domæner ud fra at der rent faktisk er skift mellem dansk og engelsk, og derefter er der benyttet en kultursociologisk forklaringsmodel for forholdene mellem subkultur, sprogholdning og sprogforandring, og der er således valgt ud fra den sproglige situation, ikke ud fra domænet.

I opdraget ønskes det undersøgt hvilket omfang tabet har. Her skal der spørges om hvor meget der skal til i et område for at det er tabt. I nogle domæner dominerer engelsk allerede (fx videnskab og erhvervsliv), i andre hævder det hjemlige sprog sin stilling relativt godt, men det ser ud til at domæner ikke er homogene i sprogvalg, der er andre ting der også er med til at styre sproget.

I Ó Riagáin (1997) beskrives brugen af irsk over for engelsk. Dataindsamlingen forudsatte at fordelingen af de to sprog skulle følge domæneteorien, men det viste sig at brugen af henholdsvis engelsk og irsk fordelte sig efter sociale netværk snarere end efter domæner. Den sociale netværksanalyse stiller spørgsmålet om hvem der er forbundet (linked) til hvem, arten af denne forbindelse og hvordan forbindelsen påvirker adfærden (Boissevain 1995). Dette ligger også i resultaterne i Preislers undersøgelse af engelsk nedefra. I Pedersen (2000) beskrives også forholdet mellem dansk og tysk i Sydslesvig både ud fra en domæneteorien og ud fra social netværksteori. Hun nævner at domæneteorien defineres som et enten/eller, men

---

⁵⁸Preisler, Bent 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. 276 s. Roskilde Universitetsforlag

hendes undersøgelser viser at det er nødvendigt at indføre et både-og med flere sprog samtidig.

Et problem i forbindelse med at anvende domænetabsteorien i forbindelse med danske (og svenske og norske) forhold er at teorien forudsætter et flersproget samfund, og der er næppe tale om det nu.

I opdraget spørges der om hvilke motiver der ligger bag det at man har opgivet sit eget sprog, og der gives som forslag til svar at motiverne kan variere fra ønsket om større spredning af budskabet til beundring for det udenlandske. I det omfang at udredningsarbejdet afhænger af resultater opnået ved interview og samtale med nøglepersoner, er udsagn fra disse personer i sådanne sammenhænge næppe meget andet end holdningstilkendegivelser eller efterrationaliseringer af en praksis. Der er således ikke gjort meget for at redegøre for udsagn af denne type.

Den sidste overvejelse i domænetabsaspektet er om der er gjort noget for at hindre eller forsinke domænetabene. Dette er blevet behandlet i kapitel 6, hvor der redegøres for de sprogpoltiske initiativer.

Følgende områder af samfundet nævnes i opdraget som de vigtigste: skolen, højere uddannelse og forskning, næringslivet, administration og politik (EU), kulturlivet (både pop- og fin-). Her er skole og uddannelse regnet som et område, mens højere uddannelse (uddannelse med et element af forskeruddannelse) og forskning er slået sammen til Videnskabens sprog. Til kulturlivet hører også sport og fritid.

7.1. Skole og uddannelse

Med udgangspunkt i Statistisk årbog⁵⁹ vil skolen, højere uddannelse og forskning blive opdelt og beskrevet efter dennes opdeling af uddannelsessystemet fra 1. klasse til forskningsuddannelse, mens forskningsaktiviteter og forskeruddannelsen behandles under kapitlet *Videnskabens sprog*.

Der opdeles således:

1. Skoler og kurser

grundskole 1.-10. klasse

almengymnasial uddannelse: 10.-12. uddannelsesår

erhvervsuddannelse: 10.-12. uddannelsesår

kort videregående uddannelse: 13.-14. uddannelsesår

mellemlang videregående uddannelse: 15.-16. uddannelsesår

lang videregående uddannelse: 17.-18. uddannelsesår

7.1.1. Love og bekendtgørelser

Dansk i skole og uddannelse: Bekendtgørelse nr. 482 af 20.6.1991 om formålet med undervisningen i folkeskolens fag udtaler i § 1: "Formålet med undervisningen er, at eleverne udvikler deres færdighed i at bruge sproget godt og alsidigt og øger deres forståelse af talt og skrevet dansk. I folkeskolen skal eleverne få kundskab om sprog og sprogbrug, om forskellige sprogformer, sproglige virkemidler og stil og korrekthed." Sådanne målsætninger fremgår af Folkeskoleloven af 1993 og af de efterfølgende fags vejledninger, timestfordelinger og læseplaner. I ungdomsuddannelserne fortsættes

---

⁵⁹Danmarks Statistik: Statistisk årbog, 1999.

undervisningen i dansk med særlig vægt på at kunne reflektere over sprog og sprogbrug, at udvikle mundtlig og skriftlig udtryksfærdighed, og at sproget er med til at skabe identitet og erkendelse.

Dansk i skolen er defineret som et færdighedsfag, som et dannelsesfag, som kulturbærende fag og som et fag der er forudsætning for deltagelse i den demokratiske proces. Alle disse funktioner som tillægges faget, gør at sproget dansk er en nødvendig forudsætning for at fungere i det danske samfund.

Dansk som andetsprog: I lov om undervisning i dansk som andetsprog for voksne udlændinge m.fl.⁶⁰ angives det hvad formålet med undervisningen er, og der gives en række regler for hvordan, af hvem og hvor undervisningen skal praktiseres, herunder hvem der skal betale for den. Her citeres fra formålsparagraffen: "§ 1. Formålet med undervisning i dansk som andetsprog er, at voksne udlændinge, jf. § 2, stk. 2, på baggrund af deres sproglige og kulturelle forudsætninger tilegner sig viden om og færdigheder i at forstå og anvende dansk. Undervisningen skal fremme deltageres aktive brug af dansk sprog, og den skal udvikle deres bevidsthed om dansk kultur og herigennem medvirke til, at de kan fungere i det danske samfund. Stk. 2. Undervisningen skal give deltagerne mulighed for at opnå almene forudsætninger for fortsat uddannelse og almene kundskaber og færdigheder, som er relevante i forhold til arbejdslivet, og som styrker deltageres aktive medvirken i det danske samfund."

Herefter præciseres hvem der kan modtage undervisningen, men især § 2, stk. 4 er værd at citere: "Undervisningsministeren kan

---

⁶⁰Lov nr. 487 af 1.7.1998

side stille danske statsborgere med udlændinge, når de af særlige grunde ikke behersker det danske sprog i et sådant omfang, at de kan fungere i det danske samfund. Undervisningsministeren kan fastsætte nærmere regler herom."

7.1.2. Grundskolen

Undervisningen i engelsk påbegyndtes på 6. klassetrin op til 1975, hvorefter den fremrykkedes til 5. klassetrin. I 1993 fremrykkedes den yderligere til 4. klassetrin med 2 ugentlige timer, og det diskuteres om den skal fremrykkes til 3. klassetrin. Ved fremrykningen til 4. klassetrin har det betimelige og gavnlige været diskuteret, og følgende argumenter fremført: undersøgelser viser at tidlig engelskstart ikke nødvendigvis betyder øgede færdigheder ved afgang fra skolen, og Folkeskolens udviklingsråd har med sine evalueringer konkluderet at der ikke er forskningsmæssigt belæg for at fremrykke engelskstarten, det sker med mindst 1 daglig undervisningstime, som der ikke er plads til i et skema. Tillige peges der på at elever i 3. klasse endnu ikke har tilstrækkelige færdigheder i dansk til at kunne kapere et andet sprog.

Argumentationen mod fremrykning af engelskstarten udtrykker også at engelsk dominerer på bekostning af andre fremmedsprog. Engelsk bliver det filter verden ses gennem, og globaliseringen er en amerikanisering. Fransk, tysk, spansk og russisk som de andre store fremmedsprog svækkes mærkbart når engelsk tager over, og det gør samfundet mindre mangfoldigt.

Undervisningsministeriets Statistik- og Informationskontor har redegjort for den EU-baserede undersøgelse af sprogundervisningen i

de europæiske lande⁶¹. Her fremgår det at engelsk på det første stadie af grundskolen⁶² overalt er det populæreste fremmedsprog, at det i Danmark er 1. fremmedsprog for 32 % af grundstadiieleverne, mens der her ikke er undervisning i andre fremmedsprog i Danmark (for skoleåret 1996/1997). På andet stadium (7.-12. klasse) er engelsk fortsat det mest udbredte fremmedsprog, således lærer 91 % af alle eleverne i EU engelsk, 34 % fransk, 15 % tysk og 10 % spansk. I Danmark lærer 100 % af eleverne engelsk som første fremmedsprog, tysk læres af 76 % som andetsprog, fransk af 15 % som 3. sprog og spansk af 6 % som 4. fremmedsprog. Til undersøgelsen knyttes den kommentar at det gælder for elever som følger den almene uddannelse i grundskolen, men ikke for de elever som i den senere del af grundskolen vælger at gå over i en erhvervsfaglig uddannelse på det trin. Der er udbuddet af fremmedsprog (væsentligt) mindre.

Undervisningsinspektør i Undervisningsministeriet *Torben Kornbeck Rasmussen* orienterede ved Dansk Sprognævns årsmøde 8.5.1992 om brugen af dansk og engelsk i det danske uddannelses-system. Internationalisering er blevet et slagord i uddannelsesdebatten, og han hævdede i 1992 at engelskundervisning fra 4. klasse måtte være et krav. (Dette krav blev således også gennemført.) Folkeskolen har haft forsøg med undervisning af eleverne i visse fag på fremmedsprog i forbindelse med bestemte

---

⁶¹Uddannelse. Undervisningsministeriets Tidsskrift, nr. 1, 2001, s. 58-64.

⁶²der deles i primary education = folkeskolens 1.-6. klasse; secondary education til 7.-12. klasse; her kaldet første og andet stadium af grundskolen

projekter, og på gymnasieniveau er der forsøg med Europaklasser som fx "Englænderen" på Rungsted Gymnasium, men der er vanskeligheder med lærerkvalifikationerne. På Københavns Teknikum er der ønske om et 4-årigt undervisningsforløb for danske og udenlandske studerende med undervisning på engelsk. Erasmusprogrammet forudsætter at de studerende har sproglige forkundskaber for at følge undervisningen her, men undervisning på fremmedsprog kan komme på tale på højere uddannelsesinstitutioner. Der er fortsat enighed om at undervisningssproget i Danmark bør være dansk både i folkeskolen og gymnasiet, men at fremmedsprogene skal styrkes, og det vil blive væsentlig mere almindeligt med hele uddannelser med engelsk som undervisningsprog og flere studieophold i udlandet.

Ikke alle disse engelsk-forsøg har været lige vellykkede. På Rungsted Statsskole ophørte forsøget bl.a. på grund af manglende tilgang fra elevernes side, idet de anså den pågældende linje for meget vanskelig.

7.1.2.1. Frie grundskoler

De private skoler (eller frie grundskoler i officiel sammenhæng) tiltrækker ca. 12 % af alle skoleelever i 2000. Det tilsvarende tal for 1999 er 10,5 %. De private skoler kan i større grad end folkeskolen vægte særlige fagområder, og det afspejles ved at fx visse private skoler lægger vægt på at en større del af undervisningen koncentrerer sig om sprogundervisning. Således har fx Køge Private Skole, som har undervisning fra 1. til 10. klasse, undervisning i engelsk, tysk og fransk på alle klassetrin.

Frie grundskoler omfatter også de internationale skoler hvor undervisningssproget er et fremmedsprog. Disse skoler retter sig dels

mod fremmedsprogede elever, dels mod elever med en fremmedsproget orientering. På Undervisningsministeriets hjemmeside kan man se hvilke skoler der tilbyder sådan skolegang, og undervisningssproget angives ("Language of instruction"). Det drejer sig om fx Bernadotteskolen, Bjørn's International School, Sankt Petri Skole. På grundskoleniveau er der 8 skoler med engelsk som undervisningssprog og 1 skole med tysk og 1 med fransk.

7.1.2.2. Efterskoler

Omkring 22.000 unge tager hvert år på efterskole⁶³, og der modtager de undervisning på 8., 9. eller 10. classes niveau. Nogle efterskoler svarer helt til den normale grundskole, mens andre har særlig vægt på fx musik eller idræt. Også nogle skoler vægter sprogundervisning, men ingen har speciale i engelsk eller underviser på engelsk i andre fag end i skolefaget engelsk. Et lille antal elever har andet sprog end dansk som modersmål (flygtninge, indvandrere, udenlandske børn med fx dansk mor eller far), og engelsk kan derved fungere som *lingua franca* i dagligdagen. Den danske efterskole fungerer således på dansk.

Idrætsskolerne i Oure: "Sind Sie unser neuer Spielmacher?" havde en stillingsannonce som overskrift. Skolen havde brugt tysk som blikfang i annoncen, og den havde virket⁶⁴. Skolen lægger i særlig grad vægt på idræt, og i 10. klasse, som er dens kerneområde, med 600 elever er dansk, matematik og engelsk obligatoriske fag, mens tysk, fransk og

---

⁶³If. Efterskolernes sekretariat

⁶⁴If. telefonsamtale 4. september 2001. Annoncen blev bragt i Politiken 27.5.2001

fysik er valgfri fag. Omkring 1/3 af eleverne vælger tysk og 1/5 vælger fransk.

7.1.3. Almengymnasial uddannelse

Den almengymnasiale uddannelse svarer til 10.-12. uddannelsesår. Gymnasieskoler omfatter også de internationale skoler hvor undervisningssproget er et fremmedsprog. Disse skoler retter sig dels mod fremmedsprogede elever, dels mod elever med en fremmedsproget orientering. På Undervisningsministeriets hjemmeside kan man se hvilke skoler der tilbyder sådan skolegang, og undervisningssproget angives ("Language of instruction"). Det drejer sig om fx Birkerød Statskole, Herlufholm Skole. På gymnasieniveau er der 5 skoler med engelsk som undervisningssprog og 2 skoler med tysk som undervisningssprog og 1 med fransk som undervisningssprog. På skolerne med engelsk tilbydes den internationale studentereksamen, på de tyske og den franske tilsvarende den nationale studentereksamen.

Fysik i gymnasiet bør moderniseres⁶⁵, konkluderer Danmarks Evalueringsinstitut efter en undersøgelse af faget. Det fremgår at et af problemerne for faget som opleves negativt af eleverne, er af sproglig art. Eleverne ønsker at arbejde med et naturvidenskabeligt fagsprog, men vil også arbejde med problemstillinger i et almindeligt dagligt sprog. Her er det sproglige problem således også af terminologisk art, og det at faget afhandles på engelsk i videnskabelig sammenhæng, bevirker at terminologien ikke er på dansk, men på engelsk, jf. kapitel 7.2.

---

⁶⁵If. Politiken 28.9.2001

I et interview med Jacob Lange (P1 8.8.2001), uddannelseskommentator og chef for koordinationen af studietilmelding, refererede han fra Sorø-mødet 2001 om skole og uddannelse at det store frafald fra de videregående uddannelser kan forklares med at de nye studerende ikke magter videnskabssproget, som han karakteriserede som abstrakt og argumenterende. Det blev drøftet at personer med baggrund i lav social status udtrykker sig i et sprog langt fra videnskabssproget, og personer med baggrund i lav social status og andengenerationsindvandrere vælger først og fremmest professionsuddannelser. Det betyder at netop fagsprog og videnskabssprog er færdigheder som bør tilegnes, og som tidligere har været tilegnet i gymnasiet, men i dag enten skal tilegnes senere i uddannelsesforløbet end i gymnasiet eller kan være årsag til frafald.

7.1.4. Teknisk og erhvervsmæssig gymnasial uddannelse

Svarende til det almene gymnasium tilbydes også en erhvervsrettet uddannelse i 10.-12. uddannelsesår. I hhx (handelseksamen) indtager engelskundervisningen en central plads, og der suppleres med det såkaldte Business English hvis formål er at supplere de almene engelskfærdigheder med det indhold, den terminologi og de metoder der er centrale i forbindelse med skriftlig og mundtlig forretningskommunikation. Desuden indgår tværkulturel forståelse som et formål.

I htx (teknisk eksamen) indtager engelsk også en central rolle. På visse skoler integreres engelskundervisningen i andre fag, og engelskundervisningen kan foregå i undervisningen af fag som sikkerhed på arbejdspladsen, informationsteknologi, el-teori eller fysik. På Odense Tekniske Skole er dette fx praksis ved undervisning

af elektrikere. På Undervisningsministeriets hjemmeside kan man se disse undervisningsforløb.

Niels Brock Business College i København tilbyder international handelsuddannelse som overbygning på hhx: The IBC - 1-year HHX in English. Skolen tilbyder undervisning på engelsk i alle fag, og det afsluttes med en statsanerkendt eksamen. Desuden tilbydes en *IBB* som står for *International Business Baccaalaureat*, og det betegner en international gymnasial uddannelse, orienteret mod handel og produktion. *IBB* er Niels Brocks internationale version af handelsgymnasiet, og uddannelsen varer tre år. De sproglige, økonomiske og kulturelle fagområder har et stærkt internationalt præg. Al undervisning foregår på engelsk, dog ikke faget dansk. Engelsk og tysk eller fransk er obligatoriske fag alle tre år.

Tietgen-skolen i Odense tilbyder helt tilsvarende både uddannelser med dansk som undervisningssprog og engelsk som undervisningssprog.

7.1.5. Videregående uddannelse

En kort videregående uddannelse svarer til 13.-14. uddannelsesår. Det er fx datamatiker, multimediedesigner, handelsøkonom, installatør, laborant. Som eksempel kan nævnes at på Niels Brock College tilbydes 6 uddannelser hvor undervisningssproget er dansk, det er typen markedsføringsøkonom, datamatiker, logistikøkonom, mens der tilbydes 5 internationale uddannelser med engelsk som undervisningssprog, fx BA in Business Administration eller Bsc i Computer science. Tietgen-skolen i Odense tilbyder helt tilsvarende både uddannelser med dansk som undervisningssprog og engelsk som undervisningssprog, og de engelsksprogede uddannelser drejer

sig fx om Food and AgriBusiness, Tourism, Human Ressource Development.

Lang videregående uddannelse svarer til 15.-18. uddannelsesår, typisk overbygning på en bacheloruddannelse og afsluttende med en akademisk grad.

I forbindelse med det Europæiske sprogår udsendte Undervisningsministeriet Nyhedsbrev nr. 4. 4/2001, 28. februar 2001 om fremmedsprog i forbindelse med en ny måling fra EU-kommissionen (jf. også 3.1.7.), der som led i et Eurobarometer-rundspørge har spurgt 1000 danskere om deres syn på egne sprogkunderskaber. Kun hver tiende dansker vurderer selv at modersmålet er det eneste sprog de taler, og ni ud af ti danskere mener selv at de mestrer et fremmedsprog. Især engelsk er danskerne stærke i; otte ud af ti mener, at de taler engelsk, men kun halvt så mange hævder at de kan klare sig på tysk. Bortset fra at det er meget fine tal for danskernes engelskkunderskaber i forhold til resten af Europa, så giver det dog anledning til denne kommentar, som også refereres i nyhedsbrevet:

Undersøgelsen bekræfter den tendens, vi kan se i de unges studievalg, hvor de ikke-engelske sprogfag fører en lidt hensygnende tilværelse. Samtidig afslører undersøgelsen den uoverensstemmelse, der er mellem folks opfattelse af egen sproglig kunnen og den reelle kompetence, de har med sig, når de møder sprogstudiet på for eksempel universitetsniveau. Engelskstudiet er således ikke en ubetinget succeshistorie. Mange studerende kommer til faget med forventning om, at engelsk er noget, de bare kan, og derfor opfatter de fejlagtigt engelsk som et "let" fag. Engelskstudiet kræver lige så stor indsats som andre studier", siger

dekan for det humanistiske fakultet på Syddansk Universitet,
Flemming G. Andersen.

Denne tendens til udelukkende at beskæftige sig med engelsk på de gymnasiale og videregående uddannelse bekræftes af denne undersøgelse. Det viser sig at kun 74 % af danskerne mener at det er vigtigt at alle taler engelsk, og yderligere kun 20 % mener at alle bør kunne mindst to europæiske fremmedsprog. Bortset fra svenskerne er de 20 % den laveste andel i Europa.

I den forbindelse udtaler dekanen for det humanistiske fakultet på Syddansk Universitet, Flemming G. Andersen følgende:

Danmark vil kun få en andenhåndskontakt til rige kulturtraditioner som den tyske, franske, spanske og russiske og vil derfor kun få andenhåndsføling med store og væsentlige europæiske og latinamerikanske markeder. Kommunikation med disse markeder gennem engelsk som et *lingua franca* vil kun være den næstbedste løsning. Derfor skal der lyde en opfordring til kommende studerende om at overveje ikke-engelske sprogfag.

7.1.6.1. Rektorkollegiet om internationalisering og dansk sprog

Ole Ravnholt, seniorforsker i Dansk Sprognævn, har, forårsaget af et spørgsmål til Dansk Sprognævn, udarbejdet et notat om undervisningen på engelsk på danske universiteter. Notatet refererer Rektorkollegiets overvejelser over internationaliseringen og dansk sprog og kultur. Notatet lyder således:

I en "Rapport fra Rektorkollegiets og Undervisningsministeriets arbejdsgruppe om internationalisering af de højere uddannelser" fra

1997 (hentet fra Rektorkollegiets hjemmeside, www.rks.dk, 20.03.01) finder man følgende overvejelse:

Udgangspunktet for gruppens overvejelser har været, at skal danske uddannelsesinstitutioner gøre sig gældende på et internationalt uddannelsesmarked og tiltrække såvel udenlandske studerende som udenlandske lærere, er det nødvendigt, at der udbydes undervisning både i form af enkeltkurser og hele uddannelser på fremmedsprog, primært engelsk.

Udbuddet af fremmedsprogede undervisningstilbud bør være af international standard både fagligt og sprogligt. De må imidlertid ikke få et sådant omfang, at uddannelsesinstitutioner mister deres nationale identitet og forankring. Arbejdsgruppen har derfor fundet det vigtigt, at der sideløbende med udviklingen af fremmedsprogede uddannelsesstilbud sker en udvikling af undervisningstilbud inden for dansk sprog, samfund og kultur.

Midlerne, som må tages i anvendelse, bør omfatte:

udvikling af undervisning inden for dansk sprog, samfund og kultur som tilbud til udenlandske lærere og studerende, der er på kortere eller længerevarende ophold i Danmark.

udvikling af undervisning inden for dansk sprog og kultur som tilbud til såvel studerende som resten af befolkningen i andre dele af Europa og i resten af verden.

For så vidt angår udviklingen af undervisningstilbud i Danmark, har institutionerne allerede en lang række erfaringer, som det er vigtigt at fastholde og bygge videre på. Hvad angår udbygningen af tilbuddene i udlandet har arbejdsgruppen drøftet mulighederne for et øget

samarbejde med den danske lektoratsordning, og man har konstateret, at der er grundlag for en tættere kontakt, jf. bilag 7. Andre samarbejdsparter kunne være de danske ambassader i udlandet, Det danske Selskab og kulturinstitutter mm.

Arbejdsgruppens anbefalinger

Med hensyn til udviklingen af undervisningstilbud inden for dansk sprog, kultur og samfundsforhold i Danmark anbefaler arbejdsgruppen:

1. at der på uddannelsesinstitutionerne udvikles en passende vifte af undervisningstilbud inden for dansk sprog, kultur og samfundsforhold for udvekslingsstuderende. Kultur- og samfundselementerne bør som minimum gøres obligatoriske for udvekslingsstuderende, mens gruppen er delt i spørgsmålet om, hvorvidt sprogundervisningen også bør gøres obligatorisk for alle udvekslingsstuderende uanset opholdets varighed. Tilbuddene kan eventuelt udvikles i et regionalt samarbejde.
2. at mulighederne for egentlige sommeruniversitetstilbud i dansk kultur og samfundsforhold - og måske også langt bredere - overvejes, og at der afsættes midler til en forsøgsordning.
3. at der herudover i et samarbejde med danske kulturinstitutioner udvikles et udbud af specialarrangementer om dansk kultur og det danske samfund.
4. at der endelig udvikles et sæt sociale arrangementer, der indebærer, at udenlandske gæster på en systematisk måde integreres i danske kredse og aktiviteter.

Med hensyn til udviklingen af sprogundervisning og kulturtilbud i udlandet anbefaler arbejdsgruppen et nærmere samarbejde med de danske lektorer i udlandet om udviklingen af flere tilbud, ligesom fjernundervisnings- og eventuelle satellitmuligheder bør undersøges nærmere.

De generelle mål fremgår i øvrigt af universiteterne udviklingskontrakter som kan læses på forskningsministeriets hjemmeside, www.fsk.dk (med link fra undervisningsministeriets hjemmeside, www.uvm.dk). Det følgende citat stammer fra indledningen til afsnittet om internationalisering i Københavns Universitets kontrakt (hentet 20.03.01):

Københavns Universitet er blevet en magnet for udenlandske studerende og tiltrækker op mod 50 pct. flere studerende, end der sendes ud. Ingen andre uddannelsesinstitutioner har et så markant overskud på udvekslingskontoen. Det er imidlertid nødvendigt for Københavns Universitet at forstærke indsatsen for at tiltrække studerende fra de universiteter, hvor vore egne studerende ønsker optagelse, idet udveksling mellem universiteter bygger på gensidighed; og det er ikke mindst i det perspektiv, at indsatsen for at skabe mere tiltrækkende betingelser for udenlandske studerende ved Københavns Universitet skal ses.

Stadig flere af Universitetets kurser afholdes på fremmedsprog, og der informeres både internt og eksternt i stigende grad om internationale aktiviteter, blandt andet via www. Det er vigtigt, at udbuddet af kurser på fremmedsprog annonceres væsentlig tidligere end i dag, og det skal analyseres, om vi har det rigtige fremmedsprogede kursusudbud. De udenlandske studerende efterspørger i særlig grad korte kurser på alle studiets niveauer.

Der er desuden en udtrykt interesse for brede kurser, der behandler emner ud fra et særligt dansk, skandinavisk eller europæisk perspektiv.

Universitetet modtager gerne endnu flere velkvalificerede udlændinge, således at vore egne studerende kan opnå attraktive studieophold i udlandet. Vi forstærker desuden indsatsen for at integrere udenlandske studerende med resten af studentermassen, f.eks. gennem mentorordninger og internationale dage.

På trods af relativt gode støtteordninger er der stadig betydelige økonomiske arbejds- og familiemæssige omkostninger ved at rejse ud, og antallet af udrejsende studerende og lærere har været ret konstant de seneste år. Det samme har antallet af stipendier, mens ansøgertallet er steget betragteligt. Således får kun de bedste stipendier til udlandet, og mange må selv klare merudgiften.

Den væsentligste barriere for udveksling er sprogproblemet. Udlændinge har sjældent forkundskaber i dansk. Derfor vil Københavns Universitet udvikle og markedsføre sit sommerkursus i dansk sprog, så det i endnu højere grad fremstår som et højkvalitetskursus, der kan måle sig med tilsvarende kurser hos vore allerbedste samarbejdspartnere. Et tilsvarende problem, om end i mindre grad, er danske studerendes, læreres og TAP'ers kendskab til fremmedsprog, specielt andre sprog end engelsk.

Disse overvejelser udmøntes i kontrakten i en række konkrete forslag hvoraf det følgende er relevant for problemstillingen:

Kursusgaranti for internationale studiepakker. Mål: Københavns Universitet vil give alle optagne udenlandske studerende en kursusgaranti for at de kan følge sammenhængende uddannelsesdele, hvor undervisningen sker på fremmedsprog. Universitetet vil sikre, at der hvert studieår på alle

fakulteter/fagområder udbydes en samlet studiedel /studiepakker, på ca. 2 årsværks vægt. De internationale studiepakker målrettes mod nærmere definerede grupper af udenlandske studerende og sammensættes af bredt dækkende kurser. Det tilstræbes desuden, at de udbudte kurser fordeler sig på alle studieniveauer. Af hensyn til at de udenlandske studerende i god tid skal kunne planlægge og få forhåndsgodkendt deres studier ved Københavns Universitet, fremrykkes annonceringen af fremmedsprogede kurser.

John E. Andersen, kontorchef på Københavns Universitets internationale kontor, henviste til Susan Thomsen, fuldmægtig på det naturvidenskabelige fakultet på Københavns Universitet, fordi udbuddet af engelsksproget undervisning er størst der. Hun kender ikke detaljer fra alle uddannelser, men oplyste at

der er en generel bestræbelse på at få udbudt mere undervisning på engelsk for at kunne tiltrække udenlandske gæstestuderende (jf. udviklingskontrakten); især på Niels Bohr-instituttet og på matematik.

undervisning på engelsk gives især fra fjerde år, dvs. på kandidatuddannelsen, men der er også bestræbelser for at få mere ind på tredje år, altså i slutningen af bacheloruddannelsen.

der er opmærksomhed på nødvendigheden af at undervise på dansk, og der er nogen tøven hos de studerende som er bekymrede for at det vil blive for vanskeligt at følge undervisning der ikke gives på dansk.

det fremgår af lektionskatalogen, www.sis.ku.dk, om undervisningsproget er "kun dansk", "kun engelsk" eller "kan være engelsk"; engelsksproget undervisning kan også søges i en separat base som vedligeholdes af det internationale kontor (med link fra ovennævnte).

Et kig på den elektroniske lektionskatalog for Københavns Universitet viste flg.:

På kandidatuddannelsen i astronomi har forholdene i de sidste to år været som følger

1999/2 4 af 4 undervisningstilbud kun på dansk

2000/1 6 af 6 kun på dansk

2000/2 7 af 9 kun på dansk, 2 kan være på engelsk

2001/1 7 af 9 kun på dansk, 2 kan være på engelsk

På kandidatuddannelsen i økonomi er i 2001/1 49 af 61 tilbud kun på dansk, 12 kan være på engelsk eller er kun på engelsk.

I begge tilfælde udbydes altså ca. 80 % af undervisningen kun på dansk, selv om beskrivelsen af kurser der kun udbydes på dansk, ganske vist godt kan være delvis engelsksproget.

Nogle universiteter tilbyder hele masteruddannelser på engelsk (Ålborg Universitet hele 22), men så vidt det kan ses, tilbydes de også på dansk.

Notatet er ved flere lejligheder blevet drøftet i Dansk Sprognævnets arbejdsudvalg, og Sprognævnet har i den anledning henvendt sig til Rektorkollegiet i brev af 22.6.2001 med ønske om at blive orienteret om sprogpoltiske initiativer derfra og for en respons på ønsket om at fastholde dansk som videnskabssprog. P.t. har Sprognævnet ikke modtaget svar.

7.1.6.2. Den Kongelige Veterinær- og Landbohøjskole

Fra den 4-årige udviklingskontrakt for perioden 2001 - 2004 mellem Den Kgl. Veterinær- og Landbohøjskole og Undervisningsministeriet gives der signaler om sprog og sprogvalg som følge af internationale kontakter og samarbejde. I punkt 31 omtales den dansk/svenske hortonomuddannelse, som er et samarbejde med Sveriges Lantbruksuniversitet med studiestart 1. september 2001. Målet er at optage 30 studerende i Danmark og 30 studerende i Sverige det første år, hvorefter optagelsestallet stiger. Undervisningssproget er engelsk, og på længere sigt forventes det at uddannelsen på grund af niveau og kvalitet også vil tiltrække udenlandske studerende.

I kontrakten peges på øget studenter-, forsker- og lærermobilitet, og det fremmes dels ved mere praktiske tiltag, dels ved at der tilstræbes gensidighed i udvekslingen. Skolen vil udbygge servicefunktionen over for de faglige miljøer for at fremme internationale aktiviteter, og der skal herunder etableres sprogkurser i dansk for udenlandske forskere.

Højskolen helliger et helt afsnit om engelsksproget undervisning og sproglig efteruddannelse. Der skal således fastsættes mål for omfanget af engelsk som undervisningssprog på kandidatkurserne. I den forbindelse skal der tages stilling til hvilke fagområder den engelsksprogede undervisning primært skal omfatte. I første omgang udbygges udvikling af semesterpakker på engelsk, og der søges oprettet engelsksprogede 3-ugers kurser for master- og ph.d.-studerende. Der skal desuden udvælges to kandidatuddannelser som ved udløbet af perioden skal have omstillet al undervisning til engelsk. Som led heri vil Landbohøjskolen støtte udarbejdelsen af engelsksproget undervisningsmateriale.

Dertil kommer at der skal tilbydes sproglig efteruddannelse af VIP-såvel som TAP-medarbejdere, og gode sprogkunderskaber vil i stigende omfang spille en rolle som kvalifikation ved besættelser af stillinger.

7.1.6.2.1. Studier på engelsk

I 1995 oprettes et lægestudium på engelsk. Årsagen angives at være frygt for at lægestudiet skal sakke agterud internationalt hvis man ikke kan tiltrække udenlandske studerende med en international linje hvor undervisningen i alle semestre og i alle fag skal foregå på engelsk. Baggrunden er den som også nævnes generelt under 7.1.6.1 og 7.1.6.4. at den internationale aftale bevirker at danske studenter ikke kan få ophold på udenlandske universiteter uden at Danmark også tilbyder tilsvarende studiepladser.

7.1.6.3. Studievalg

I løbet af 10-års perioden 1990-2000 som her er tale om, er der ikke noget der tyder på at studiet af dansk sprog og litteratur er vigende. Derimod ser det ud til at ønsket om at studere engelsk er i fremmarch på bekostning af øvrige fremmedsprog som fransk, tysk, spansk, russisk, italiensk.

Fig. 8. Antal ansøgere med pågældende sprog som 1. prioritet som erhvervsprogsstudium i 2001

	HHK	HHÅ
engelsk-fransk	50	73
engelsk-tysk	35	75
engelsk-russisk	4	
engelsk-spansk	54	71
engelsk-italiensk	67	

Men

2 fremmedsprog uden engelsk	49	31
-----------------------------	----	----

Fig. 9. Antal ansøgere med pågældende sprog som 1. prioritet som universitetsstudium i 2001

	KUA	Århus
dansk	184	129
engelsk	176	123
fransk	69	33
italiensk	35	21
japansk	29	11
kinesisk	27	8
portugisisk	9	-
slavisk	30	12
spansk	69	30
tysk	55	39

7.1.7. Private uddannelser

Hertil knyttes også større virksomheders egne uddannelser, herunder uddannelsesformer som trainee, hvor den studerende er ansat i firmaet, fx Maersk International Shipping Education (M.I.S.E.)⁶⁶, og betalingsuddannelser, hvor staten ikke yder støtte og udøver kontrol.

---

⁶⁶www.mise.edu

M.I.S.E. er et 2-årigt internationalt uddannelsesprogram for 300 trainees fra 60 lande med 4x14 dages internat på Maersk Shipping Academy i København. Undervisningen foregår udelukkende på engelsk, og der er fag som salg, marketing, linjefart, jura og e-commerce. I samme regi tilbydes overbygningsuddannelse i samme forløb i arbejdstiden, i samarbejde med Handelshøjskolen i København, men i A.P. Møllers regi. Disse uddannelser er de samme som på Handelshøjskolen, nemlig HD, cand.merc.

IT College er en it-uddannelse som Maersk Data og Novo Nordisk IT⁶⁷ laver sammen. Det er en trainee-uddannelse som forudsætter ansættelse i et af de to firmaer hvorefter collegiet uddanner i at udvikle læsninger til elektronisk dokumenthåndtering.

Virksomheden Grundfos A/S opretter i Bjerringbro et *Poul Due Jensen Academy*, som har til opgave at uddanne i første omgang salgspersonalet i markedsføring, i en senere omgang VVS-branchens ansatte. Navnet er på engelsk fordi - som det oplyses - at Grundfos opererer i hele verden, og virksomheden har valgt engelsk som koncernsprog.

7.1.7.1. E-læring

---

⁶⁷www.novonordisk-it.dk eller maerskdata.dk, if. Nat&-Dag febr. 2001

UniC Århus og Tietgenskolen (Tietgen Business College) i København har været de første til at tilbyde e-learning i it. E-læringen bygger på et program *Blackboard*, som er udviklet og delvist ejet af Microsoft. Her kan eleverne hente relevante oplysninger, og det indeholder en kommunikationsdel hvor eleverne kan udveksle informationer, chatte og kommunikere med lærere⁶⁸.

7.1.7.2. Efteruddannelser for allerede ansatte

Meget efteruddannelse sker i fagforeningsregi, fx tilbyder Magisterforeningen sine medlemmer en række kurser, herunder "Academic English", i efteråret 2001 2 stykker.

7.1.7.3. Cirius

*Cirius*⁶⁹ er en selvstændig, statslig institution knyttet til Undervisningsministeriet. Cirius' formål er at styrke internationaliseringen af de danske uddannelser. Det betyder at Cirius er nationalt kontor for EU's tre store uddannelsesprogrammer, Leonardo, Sokrates og Ungdom og for andre lignende ordninger. Desuden fungerer Cirius som viden- og informationscenter for hele uddannelsesområdet angående internationalisering af uddannelserne, herunder også for PIU⁷⁰-ordningen. Desuden har Cirius til opgave at

---

⁶⁸www.tietgen.dk 5.9.2001

⁶⁹Cirius står for Center for Information og Rådgivning om Internationale Uddannelses- og Samarbejdsaktiviteter

⁷⁰Praktik i Udlandet, dvs. for elever fra de grundlæggende erhvervsuddannelser og fra social- og sundhedsuddannelserne

styrke internationalisering og mobilitet i uddannelserne ved en række andre aktiviteter - fx afholdelse af konferencer, kurser og møder, udredningsopgaver og publikationsvirksomhed.

Cirius administrerer danske kulturaftaler med andre lande, herunder udveksling af studerende, forskere, eksperter og gæsteforelæsere, og arrangerer sommersprogkurser. Disse aftaler er gensidige, og 216 udlændinge gæstede Danmark på længerevarende ophold i 1999-2000, mens 116 udenlandske studerende var på danskursus i 3 uger i sommeren 2000.

7.1.8. Fritidsundervisning

I aftenskolernes regi udbydes undervisning for voksne i dag- og aftentimerne. Udbuddet afspejler interessen for frivillig videreuddannelse i sprog, og fokus er til forskel fra enkeltfagsundervisning på VUC o.l. fritid, nemlig rejser, som udtrykt i undertekster: "For elever, der har meget få forkundskaber og ønsker at rejse til Frankrig. .. Lære at bruge de nødvendige gloser i forbindelse med restaurant besøg (sic), bestilling af hotelværelse .."⁷¹. Interessen for sprogene afspejler således danskernes foretrukne feriemål, og man ser at engelsk slet ikke er så dominerende som sproget ellers er i den undervisning som peger mod (erhvervs)kompetence.

Fig. 11. Antal aftenskolekurser udbudt i efterår 2001

---

kolonne 1: Sprogskolen på Københavns Kursus- og Aftenskole
kolonne 2: Sprogskolen ved AOF Hovedstaden og Frederiksberg

---

⁷¹FOF Nordsjælland, efterår 2001, s. 13

kolonne 3: Sprogskolen ved HOF (Hovedstadens Oplysningsforbund)

kolonne 4: LOF Øresund + Nordsjællands FOF + Helsingør Aftenskole

kolonne 5: I alt

kolonne 6: Det pågældende sprog i procent af alle kursusudbud

	1	2	3	4	5	6
engelsk	11	20 ⁷²	16 ⁷³	24	71	21 %
spansk	14	21	10	10	55	16 %
italiensk	21	17	5	11	54	16 %
fransk	16	15	9	20	60	18 %
nygræsk	10	2	2	2	16	5 %
tysk	3	4	5	10	22	7 %

---

⁷²hvoraf et er "Hospitalsengelsk", som giver kendskab til medicinske fagudtryk og formuleringer. Deltagerne bliver i stand til at klare sig mundtligt og skriftligt inden for den medicinske sektor

⁷³hvoraf et hold er amerikansk-engelsk og 1 er irsk-engelsk

svensk	3	1	3	1	8	2 %
kinesisk ⁷⁴	2	3	2	0	7	2 %
japansk	2	-	4	3	9	3 %
portugisisk	-	3	2		5	2 %
tegnsprog	-	5	-		5	2 %
hebraisk-	-	4		4	4	1 %
tyrkisk	4	-	-		4	1 %
arabisk	3	-	-		3	1 %
polsk	-	2	-		2	1 %
russisk	-	2	-	2	4	1 %
farsi	-	2	-		2	1 %
esperanto	1	-	-		1	-
thai	1	-	-		1	-
koreansk	1	-	-		1	-
latin	-	1	-		1	-

335 kurser i alt.

7.2. Videnskabens sprog

7.2.1. Domænetab i forbindelse med videnskabens sprog

---

⁷⁴dvs. mandarin

En undersøgelse⁷⁵ af fordelingen af sprog og videnskabelige afhandlinger ved Københavns Universitets årsberetning 1990 gav som resultat for de teologiske, humanistiske og samfundsvidenskabelige fakulteter tilsammen at der er skrevet artikler på dansk i 59 % af tilfældene, 31 % på engelsk, og 10 % på andre sprog, altså kun lidt over halvdelen af artiklerne er på dansk. Bøger har det lidt bedre, her er der 73 % dansksprogede bøger, 17 % engelsksprogede og 10 % på andre sprog. Her skal man tænke på at alle tre områder beskæftiger sig først og fremmest med danske forhold, fx dansk litteratur, kirke eller samfund. Den tilsvarende optælling for naturvidenskaberne og lægevidenskaben tager sig helt anderledes ud: Med hensyn til artiklerne er naturvidenskaben og lægevidenskaben ens med 82 % og 84 % på engelsk, og det er berettiget at tvivle på om man overhovedet har et dansk fagsprog her. For bøgernes vedkommende er dansk bedre repræsenteret, men for bøgernes vedkommende drejer det sig ofte mere om formidling for en bredere kreds end om præsentation af nye videnskabelige resultater.

7.2.2. Statistisk materiale fra Risøs Forskningsdatabase

På Risø opbygges og vedligeholdes Den Danske Forskningsdatabase⁷⁶, som indeholder oplysninger om institutprofiler, projekter, referencer til litteratur publiceret af

---

⁷⁵Publiceret i Pia Jarvad: Nye ord - hvorfor og hvordan? Gyldendal 1995, s. 140-141

⁷⁶www.forskningsdatabase.dk

medarbejdere ansat ved højere læreanstalter, i alt 150.000 poster fra midten af 1980'erne til i dag. Projektleder Birgit Pedersen, Risø, har oplyst at der er forskellige kriterier fra anstalt til anstalt for aflevering af datamaterialet, for kontinuiteten af opdateringerne og for markering af publiceret litteratur, og som en helhed er det derfor noget uensartet. Som udvalgt materiale i denne database er der derfor valgt Risøs egen deldatabase og Københavns Universitets.

Fig. 12. Forskningscenter Risø, antal artikler og bøger publiceret i 1990 og 2000 på henholdsvis dansk og engelsk

Afdeling for Materialeforskning

1990	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 35	4 11 %	31 89 %	0
Bøger 51	4 8 %	47 92 %	0
2000	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 74	1 1,5 %	72 97 %	1 1,5 %
Bøger 91	6 7 %	85 93 %	0

Afdeling for materialers fysik og kemi

1990	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 46	0	46 100 %	0
Bøger 16	2 13,5 %	14 87,5 %	0
2000	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 130	3 2 %	127 98 %	0
Bøger 60	0	60 100 %	0

Afdeling for optik og fluid dynamik

1990		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	19	5	26 %	14	74 %	0	
Bøger	24	0		24	100 %	0	
2000		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	47	4	9 %	43	91 %	0	
Bøger	58	7	12 %	51	88 %	0	

Afdeling for Planteforskning

1990		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	57	7	12 %	50	88 %	0	
Bøger	46	14	30 %	31	68 %	1	2 %
2000		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	85	16	19 %	69	81 %	0	
Bøger	46	6	13 %	40	87 %	0	

Afdeling for Vindenergi

1990		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	11	1	9 %	10	91 %	0	
Bøger	75	3	4 %	69	92 %	3	4 %
2000		Dansk		Engelsk		Andet	
Artikler	54	6	11 %	48	89 %	0	
Bøger	147	29	20 %	116	79 %	2	1 %

Afdeling for Systemanalyse

1990	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 10	4 40 %	6 60 %	0
Bøger 46	16 35 %	30 65 %	0
2000	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 32	4 13 %	28 88 %	0
Bøger 91	9 10 %	82 90 %	0

Afdeling for Nuklear sikkerhedsforskning

1990	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 3	1 33 %	2 67 %	0
Bøger 13	0	13 100 %	0

2000	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 40	2 5 %	38 95 %	0
Bøger 40	1 2,5 %	39 97,5 %	0

Fig. 13. Københavns Universitet, antal artikler og bøger publiceret i 1990 og 1999 på henholdsvis dansk og engelsk

Naturvidenskabeligt Fakultet

1990	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 297	93 31 %	199 67 %	5 2 %
Bøger 153	54 35 %	95 62 %	4 3 %
1999	Dansk	Engelsk	Andet
Artikler 816	116 14 %	688 84 %	12 2 %
Bøger 456	122 27 %	322 71 %	12 2 %

Sundhedsvidenskabeligt Fakultet

1990		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	406	34 8 %	368 91 %	4 1 %
Bøger	94	28 30 %	64 68 %	2 2 %
1999		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	530	84 16 %	443 83 %	3 1 %
Bøger	135	59 44 %	71 52 %	5 4 %

Humanistisk Fakultet

1990		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	345	200 58 %	103 30 %	42 12 %
Bøger	286	138 48 %	88 31 %	60 21 %
1999		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	545	295 54 %	167 31 %	83 15 %
Bøger	543	337 62 %	163 30 %	43 8 %

Teologisk Fakultet

1990		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	36	27 75 %	3 8 %	6 17 %
Bøger	37	24 65 %	8 22 %	5 13 %
1999		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	71	51 72 %	17 24 %	3 4 %
Bøger	61	34 56 %	12 20 %	15 24 %

Samfundsvidenskabeligt Fakultet

1990		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	123	73 60 %	47 38 %	3 2 %
Bøger	69	42 61 %	22 32 %	5 7 %
1999		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	282	138 49 %	137 49 %	7 2 %
Bøger	306	198 65 %	91 30 %	17 5 %

Juridisk Fakultet

1990		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	79	65 82 %	11 14 %	3 4 %
Bøger	48	37 77 %	7 15 %	4 8 %

1999		Dansk	Engelsk	Andet
Artikler	90	74 82 %	15 17 %	1 1 %
Bøger	148	112 76 %	31 21 %	5 3 %

På Risø kan man se at andelen af engelsksprogede artikler svinger fra 100% til 60% og der er et gennemsnit på 86%. For bøgernes vedkommende svinger det fra 100% til 65% med et gennemsnit på 89%, og under bøger hører også lærebøger. Her kan man virkelig tale om at domænet videnskab inden for de naturvidenskabelige-tekniske fag er tabt, og aktiviteten på dansk er så lille at det danske videnskabssprog stagnerer og dør ud. De samme tal genfindes ved Naturvidenskabeligt og Sundhedsvidenskabeligt Fakultet, dog er procenten en lille smule lavere, og det kan måske skyldes at universitetsansatte føler sig mere forpligtede til at henvende sig ikke kun til kollegial kreds, men til studenter under uddannelse og til offentligheden. På Risø oplyser projektleder for databasen, Birgit

Pedersen, at det giver mest merit at publicere i internationale tidsskrifter, og derfor står engelsk som det enerådende videnskabelige sprog. Man vil på Risø gerne stimulere brugen af dansk som videnskabens sprog og støtter at de forskellige institutter markerer sig i offentligheden med fx nyhedsbreve og tidsskrifter på dansk med forskning i formidlet form. Men som sektorforskningsinstitution er tiden til forskning knappere end ved universiteterne, og forskningsformidlingen prioriteres lavere i forhold til meritering.

På det samfundsvidenskabelige fakultet er dansk sprog i højere grad et levende videnskabssprog, men stadig er mellem 1/3 og halvdelen af de publicerede værker på engelsk. Det er nok muligt at det videnskabelige sprog kan udvikle sig på basis af en aktivitet som denne. På humanistisk og teologisk fakultet er billedet nogenlunde samme som ved det samfundsvidenskabelige, dog må man tage i betragtning at på disse tre fakulteter er videnskabens genstandsområde i særlig grad dansk, fx dansk samfund, sprog og kultur, som altså både afhandles på dansk og engelsk.

På det juridiske fakultet er dansk det videnskabelige sprog med en helt overvejende publicering på dansk hvad enten det er i artikler eller bøger. I 1990 blev 82 % af alle artikler publiceret på dansk og samme tal er det for 1999. Her er et levende dansk videnskabssprog til stede, og det har mulighed for at videreudvikle sig.

Tabellerne giver også oplysninger om udviklingen. Her kan man se at tendensen går mod flere artikler på engelsk, men det er ikke store ændringer: for sundhedsvidenskaben drejer det sig om et fald i antallet af artikler på dansk fra 20 % til 15 %. Tilsvarende for de humanistiske og teologiske fag er der et fald fra 67 % til 63 %, og i samfundsfag og jura tilsammen er der et fald fra 71 % til 66 %. Det er ikke store ændringer, men markant er det at det sker inden for alle fag

og i nogenlunde samme takt. Alle fakulteter ændrer sig fra i alt 52 % til 48 % i løbet af 1990'erne.

Andre sprog at publicere på end engelsk inden for naturvidenskaberne findes stort set ikke. På Risø ligger procenten mellem 0 og 2 %, og tilsvarende minimalt er det på sundhedsvidenskabeligt og naturvidenskabeligt fakultet med mellem 1 % og 4 %. Her ser man lidt større spillerum ved teologisk fakultet med 11 % for artikler og 19 % for bøgers vedkommende på andre sprog end engelsk. Størsteparten af "andre sprog" dækker her over tysk.

Den forskningspolitik som for øjeblikket er dominerende, er den hvor kvalitet vurderes efter publicering i internationale, velestimerede tidsskrifter og hvor forskning løbende evalueres efter antallet af sådanne artikler. Det er derfor svært at se hvordan formidling og forskning på dansk, og dermed udvikling af et dansk forskningssprog, kan ske.

7.2.3. Sundhedsvidenskaben og kontaktsituationer

Som man kan se er videnskabens sprog engelsk i den ovenfor angivne optælling af publiceringer for Sundhedsvidenskabeligt Fakultet 1990 91 % af artikler er på engelsk i 1990, færre i 1999 med 83 %, for bøgers vedkommende 68 % på engelsk i 1990, og færre, nemlig 52 %, i 1999. Lægen skriver på engelsk om faget i internationale tidsskrifter om forskning. Ifølge Asta Høy⁷⁷ er lægevidenskabens *lingua franca* engelsk. Og hun fortsætter: "I erkendelse af at ph.d.-studerende i særlig grad har brug for at kunne formidle forskningsresultater mundtligt og skriftligt, tilbyder man i dag særlige ph.d.-kurser i Medical English". Det er både kurser inden for det medicinske fakultet og i samarbejde med andre.

Med hensyn til terminologien inden for lægevidenskaben er Asta Høys ph.d.-afhandling væsentlig i denne sammenhæng, og hun peger på at det bør drøftes i hvor høj grad den lægevidenskabelige terminologi benytte latinske termer, danske termer, hybridtermer (dvs. termer bestående af elementer fra flere sprog, fx dansk-latin, dansk-engelsk), og i hvor høj grad engelske termer bør accepteres. Der er i hvert fald næppe tvivl om at engelske termer er på vej til at erstatte tidligere termer, hvad enten det er danske eller latinske.

I det sundhedsvidenskabelige område styrkes dansk ved de initiativer som Sundhedsvidenskabelig Sprogudvalg har foretaget, jf. 6.3.3.

---

⁷⁷Asta Høy: Det medicinske fagsprogs terminologi - en patient med behov for behandling? Ph.d.-afhandling indleveret 1.9.1998.

7.3. Næringslivet

7.3.1. Undersøgelser af sprogstrategi inden for næringslivet

”De danske virksomheder tager konsekvensen af internationaliseringen. Koncernsproget er ikke længere dansk, men engelsk”

Således udtalte Hans Skov Christensen i Berlingske Tidende allerede i 1991 - *men passer det?*

Ved næringsliv forstås her 'det private erhvervsliv, især inden for handel og håndværk' (NDO 1999), og det er de former for erhvervsliv som Danmarks Statistik: Statistisk årbog 1999, behandler som Danmarks næringsliv, fx i tabel 258: *Momsregistrerede virksomheder. Bestand og omsætning* som benyttes som udgangspunkt nedenfor.

Overvejelser om eventuelle ændringer i brug af koncernsprog i danske virksomheder og et deraf følgende domænetab er i 1990'erne diskuteret og beskrevet i Haberland m.fl.1991, Haberland 2000, Grinsted 1992, 1994, 1996, Jarvad 1995, og problemstillingen strejfses i flere indlæg i debatbøgerne J. Normann Jørgensen (red.): *Det danske sprogs status år 2000 - er dansk et truet sprog?*, Danmarks Lærerhøjskole, 1991, og Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) 2000: *Sprogs status i Danmark år 2011*. København. Egentlige undersøgelser af valg af sprog og dermed dokumentation af domænetab inden for området *næringsliv* er ikke foretaget. En egentlig sprogpolitik for erhvervslivet påtager fagforbundet for oversættere og translatører sig med Erhvervsprogligt Forbunds forslag til en erhvervsproglig politik for det danske sprog 2000. *Notat* af Birgitte Jensen og Jørgen Chr. Nielsen 6.4.2000, jf. omtalen af denne sprogpolitik i 6.4.1.

Annelise Grinsted (Grinsted 1992, 1994) har undersøgt hvilke behov danske firmaer har for fremmedsprog. Undersøgelsen var led i et fælleseuropæisk projekt om afdækning af behovet for fremmedsprog i små og mellemstore virksomheder beliggende i grænseregioner i de europæiske lande. Undersøgelsen dækker knap 300 af de 900 små og mellemstore virksomheder som er i Syd- og Sønderjylland. I spørgeskemaundersøgelsen redegøres der ikke for hvad der forstås ved *koncernsprog*, men der spørges til det. Ud over det primære formål for undersøgelsen kan man uddrage at selv om kun knap 12 % af virksomhederne er udenlandsk ejede, så er der alligevel ikke mindre end 26 % der opgiver at have et fremmedsprog som koncernsprog, og 85 % angiver at de har behov for fremmedsprog i deres virke, og det største behov ligger inden for ledelse og køb/salg. Det er også værd at bemærke at der i denne grænseregion er 18 % som angiver engelsk som koncernsprog, og 7 % som angiver tysk som koncernsprog, og 1 % har "andet" som koncernsprog. Undersøgelsen kortlægger endvidere de initiativer virksomhederne har taget for at imødekomme deres behov for kunnen inden for fremmedsprog med intern og ekstern undervisning af de ansatte og disses resultater. I fremtiden prioriteres de forskellige fremmedsprog således at for tysk er 64 %, engelsk 62 % og fransk 17 % den 1. prioritet, 46 %, 27 % og 17 % for 2. prioritet. Det viser hvor mere differentieret fremmedsprogsbehovet er, og engelsk her er knap så enerådende som debatten i Danmark ellers giver udtryk for.

Anette Grønning (2000) har i sit cand.ling.merc.-speciale, *Sprogstrategi som en del af en virksomhedskultur*, undersøgt brugen af sprog og sprogstrategier i virksomheder, og hun mener at en sprogpolitik for et firma "først og fremmest bør indeholde en procedure for en korrektur eller en kvalitetssikring, der gerne må være på flere niveauer, .. kvalitetssikring af sprogmedarbejdernes

arbejde, de ikke-sproglige medarbejders arbejde, samt for intern og ekstern kommunikation .. Desuden kunne der udarbejdes retningslinier for hvilke sprog der bruges i kommunikationen med andre lande, hvilke sprog der som minimum skal være repræsenteret i virksomheden". Endvidere nævner hun at decentraliseringen og fjernelsen af skrivestuen har gjort at sprogbevidstheden er forsvundet i firmaer.

Lise Damsgaard Jørgensen (1999) har redegjort for en undersøgelse af danske virksomheders behov for sproglig og kulturel viden. Hun sendte til 906 små og middelstore virksomheder og fik 52 besvarelser. Ud fra dette materiale kunne hun konkludere at danskere har tradition for at kunne flere sprog, at eksportvirksomheder ansætter folk med gode sprogkundskaber og gør brug af sproglig videreuddannelse i 55 % af tilfældene. 75 % planlægger at gennemføre sprogundervisning i de næste 3 år i følgende sprog: engelsk, tysk, fransk, spansk og dansk, og 42 % af virksomhederne har en sprogstrategi. Sprogstrategien kan opsummeres således:

- alle brugsanvisninger skal være på dansk og engelsk
- al dokumentation, mødeprotokoller skal være på engelsk
- al kommunikation med kontakter på engelsk og tysk
- alle udenlandske datterselskaber kommunikerer med kontakter på lokalsproget
- alle medarbejdere skal kunne tale og skrive engelsk
- alt skriftligt materiale skal gennemlæses af en sprogmedarbejder før det går ud
- brug af lokale forhandlere for at klare sig bedre på de udenlandske markeder.

Medicon Valley på Sjælland-Skåne. Bodil Stentebjerg-Olesen⁷⁸ redegør

for de manglende kompetencer i forbindelse med oprettelse af et "Medicon Valley" i Øresundsregionen. Først og fremmest drejer det sig om især opprioritering af mellemliderniveauet fagligt, men blandt de 8 fagområder der ekspliciteres, er sprog - og det sprog er engelsk. Undersøgelsen peger på at engelskkundskaberne kan øges ved at udarbejde faglige distancekurser på engelsk på tværs af Øresund således at "deltagernes sproglige kvalifikationer forbedres samtidig med faglige/teoretiske kvalifikationer". Desuden peger man på at de dansk-svenske distancekurser, som skal være internetbaserede, vil øge kursisternes generelle it-kompetence. Det er som et Kinderæg med hele tre ting på en gang, og med al den erfaring man i øvrigt har om undervisning, er ambitionsniveauet højt.

Kontaktpersonen for Medicon Valley Academy⁷⁹ oplyser at sproget i selve akademiet er svensk og dansk. Deres nyhedsbrev er ligeledes både på dansk og svensk, men hjemmesiden www.mva.org er kun på engelsk. Der er dog under beskrivelserne af konferencer og seminarer link til beskrivelser på svensk og dansk. I september afholdes en større konference hvor sproget er engelsk, men det skyldes udenlandske foredragsholdere. Mindre seminarer med kun nordiske deltagere afholdes på skandinaviske sprog.

I bogen Forandringskommunikation (Helle Petersen, 2000) gennemgår forfatteren kommunikationsvejene i firmaet Novo Nordisk A/S i forbindelse med en ph.d.-afhandling. Det gøres dels ved interview, spørgeskemaundersøgelser og ved at deltage, være ansat, i kommunikationsafdelingen i det pågældende firma. Firmaet har på grund af en krise behov for forandring og ønsker derudover at formidle nye værdier for den ansatte. I hele gennemgangen af kommunikationsvejene nævnes det ikke hvilket sprog kommunikationen foregår i. Novo Nordisk A/S's "Vision 21" og deres "fundamentals" (svarende til mål og midler?) som er essensen af deres

mål med forandring, er på engelsk, men selve spørgeskemaet som forfatteren beder de ansatte om svar på, er på dansk. Novo Nordisk A/S har erklæret sig som havende engelsk som koncernsprog.

7.3.2. Dansk erhvervslivs sammensætning

DKStat opregner følgende områder for næringslivet⁸⁰:

Fig. 14. Antal fuldtidsjob, virksomheder og deres omsætning i %

	fuldtidsjob	virksomheder	omsætn. i %
Landbrug, fiskeri og råstofudvinding	40.158	90.378	4,8
Industri	415.199	28.898	25,2
Energi- og vandforsyning.....	15.841	5.729	4,0
Bygge- og anlægsvirksomhed.....	129.732	29.497	5,9
Handel, hotel- og restaurationsvirksomhed ...	332.525	92.637	42,5
Transport, post og telekommunikation	150.806	14.159	7,0
Finansieringsvirksomhed og forretningservice	231.451	85.450	7,8
Offentlige og personlige tjenesteydelser	791.420	31.833	2,9
Uoplyst	36	832	0,0

Det er karakteristisk for det danske erhvervsliv at det består af en lang række enmandsfirmaer og små og mellemstore virksomheder som kun har få eller ingen afdelinger i udlandet. I tabel 252 suppleres dette billede med oplysninger om størrelse af arbejdssteder, se fig.15.

Fig. 15. Antal arbejdssteder med antal medarbejdere

1 medarbejder	121.167
2-4 medarbejdere	80.771
5-9 medarbejdere	41.648
10-19 medarbejdere	28.068
20-49 medarbejdere	16.202
50-99 medarbejdere	5.251
100 og derover	3.557

If. Grinsted 1994 udgør i 1991 virksomheder med under 100 medarbejdere 99 % af det totale antal virksomheder, og virksomheder med under 50 medarbejdere 97,5 % (Statistisk Årbog, 1993, tabel 328). Af samme tabel fremgår det at små og mellemstore virksomheder (mellem 6 og 100 medarbejdere) fordeler sig:

Fig. 16. Fordelingen af små og mellemstore virksomheder på erhverv

offentlig administration mv.	20%
fremstillingsvirksomhed	15%
detailhandel	13%
pengevæsen og forretningsservice	11%
engroshandel	10%
bygge- og anlægsvirksomhed	9%
tjenesteydelser mv.	7%

transport	6%
hotel- og rest.virksomhed	5%
landbrug, fiskeri mv.	4%

I en rapport fra OECD om små og mellemstore virksomheders internationaliseringsudvikling i Danmark fremgår det at de sektorer der har den største eksportandel af deres produktionsværdi er fiskeri, med 76,8 %, fremstillingsvirksomhed (dvs. alt fra drikkevarer, møbler, skibe, betonvarer, vindmøller) 48,5 %. Små og mellemstore virksomheder er næppe blandt de multinationale firmaer, men det kan godt tænkes at de udelukkende er rettet mod eksport og dermed forholder sig til sprogbrug.

I tidligere undersøgelser er der fokuseret på små og mellemstore virksomheder (Grinsted, Jørgensen ovenfor) med fra 6-100 medarbejdere. Ved de helt små virksomheder med 1-4 medarbejdere giver det næppe mening at tale om koncernsprog selv om det er muligt at kommunikationen i enkeltmandsfirmaet udelukkende foregår på fx tysk. Der er således kun cirka 1/3 af danske virksomheder der er store nok til at kunne have dikotomien koncernsprog/modersmål. Men i virksomheder med udlandsforretninger og filialer og salgskontorer i udlandet er koncernsproget engelsk "fordi man ønsker at øge mulighederne for afsætning i udlandet og give virksomhederne et mere internationalt præg"⁸¹. I en anden koncernmodel hvor hovedvirksomheden er i Danmark og hvor engelsk er koncernsprog, "vil [virksomheden] have dansk som modersmål og omgangssprog og engelsk som koncernsprog". Der er flere sproglige muligheder i denne type virksomhed. Udgangsteksterne kan forfattes på engelsk og oversættes til dansk, men dansk kan også være udgangspunktet. Således oplyses det at virksomheden B&O udelukkende konciperer sine tekster på engelsk

og får dem dernæst oversat til dansk. Men der er blandinger, og engelsk kan gå ind og blive transitsproget i oversættelser fra og til endnu andre sprog. Fx nævnes det at ved en rundspørge hos 10 danske oversættelsesbureauer at oversættelse til spansk sker fra engelsk, mens oversættelse fra spansk kun sjældent foretages til andre sprog end dansk. Forfatteren udtaler: "Denne praksis er ganske givet ikke enestående for spansk teknisk sprog, men er også typisk i forbindelse med f.eks. russisk og sandsynligvis også i stigende grad med fransk og tysk".

7.3.3. Koncernsprog

Koncernsprog er en betegnelse for 'sprog som benyttes som arbejdsprog i en virksomhed, især større virksomhed som i særlig grad kommunikerer "ud af huset". Ordet er forholdsvist nyt, Dansk Sprognævn registrerer det første gang i 1989 og har følgende eksempel fra en stillingsannonce som lægemiddelkonsulent: "Du må beherske koncernsproget engelsk". *Berlingske Tidende 10.4.1991*. Konkret drejer det sig om engelsk som i forvejen fungerer som *lingua franca* i mange andre sammenhænge, men også andre sprog kan komme på tale (jf. Grinsted 1992). Enkelte gange kan man opfatte at koncernsprog svarer til en særlig afart af engelsk svarende til teknisk engelsk, som man benytter i kontakten med udlændinge, men ikke som arbejdsprog i selve virksomheden.

I en kommunikationsmodel af Mintzberg (Mintzberg 1983) beskrives hvilke modtagere en organisation har: kunder, myndigheder, bestyrelsen, aktionærer, presse, interesseorganisationer, forhandlere, leverandører, lokalsamfund, politikere, forretningsnetværk, medarbejdere. Disse modtagere kommunikerer man med ved e-breve, hjemmeside, forhandlinger, salgsrapporter, nyhedsbreve,

pressemeddelelser, almindelige breve, mødereferater, memoer mv. Disse kommunikationsformer varetages af alle medarbejdere på forskellige niveauer i virksomheden, men især af marketing- og kommunikationsafdelingerne, men reelt viser det sig at kun et fåtal af dem er på engelsk trods det at en virksomhed erklærer sig som bruger af engelsk som koncernsprog.

På Google.com gav en søgning (31.5.2001) på *engelsk koncernsprog* 72 resultater i alt, og af dem var 10 stillingsannoncer hvor det oplyses at man skal være god til engelsk da det er koncernsprog. Men alle annoncerne er på dansk, og der tilføjes ikke sjældent "og gerne kendskab til tysk" o.l. En tilsvarende søgning på tysk giver 1 resultat, og fransk gav ingen.

Disse virksomheder som de 10 stillingsannoncer kommer fra, er undersøgt mht. valg af sprog på deres websted, og efterfølgende interviewet pr. telefon efter spørgeskemaet om koncernsprog (bilag 2). Alle virksomheder fik de samme spørgsmål i henhold til et spørgeskema, men ikke alle virksomheder svarede på alt.

7.3.4. Besvarelser på interviewet

Hvilken jobfunktion har du?

De udspurgte var fortrinsvis kvinder (8 ud af 10) med stillinger som direktionssekretær (3), receptionist (3), personalechef (2), managementchef (1), informationsmedarbejder (1).

Er firmaet et datterselskab?

4 selskaber var danske, mens 6 var udenlandsk ejede med moderselskabet i Schweiz, Tyskland, Holland (2), USA (2).

Antal medarbejdere?

Danskejede virksomheder havde dette antal medarbejdere: 6-37-409-4000; udenlandsk ejede havde disse: 20-50-120-240-300-400.

Omsætning

Omsætningen og opgørelse af udgifter/indtægter for import og eksport var for de fleste uklart, det indføres ikke her.

Koncernsprog?

Spørgsmålet om virksomhedens koncernsprog blev besvaret med at 6 virksomheder havde engelsk som koncernsprog, 2 brugte engelsk og dansk i flæng, mens 2 havde dansk som koncernsprog.

Brugen af engelsk som koncernsprog blev præciseret i sprogbrugssituationer, og samtale med nærmeste overordnede og nærmeste underordnede gav at 9 brugte dansk i begge situationer, mens 1 brugte både engelsk og dansk i den sprogbrugssituation.

Til spørgsmålet *taler du i det daglige med en anden dansker på koncernsproget* blev af alle besvaret med et nej. Dansk er således omgangssprog mellem danskere.

På virksomhedens intranet benyttes i 5 tilfælde dansk som kommunikationssprog, både engelsk og dansk i 1, og kun engelsk i 1 tilfælde. 3 virksomheder oplyste at de ikke havde intranet.

Dansk bruges ved afdelingsmøder i alle tilfælde, men det oplyses at hvis der er udlændinge til stede, tales der engelsk.

Personalebladet er på dansk i 3 tilfælde, på dansk og på engelsk i 1, udelukkende på engelsk i 1 tilfælde, og 3 har ikke personaleblad. Nyhedsbreve o.l. er i 6 tilfælde på dansk, 1 tilfælde på engelsk, 1 tilfælde på engelsk og tysk, mens 2 ikke har nyhedsbreve i virksomheden.

Ikke overraskende bruges i e-posten dansk til danskere, ellers engelsk i alle tilfælde.

I virksomhederne blev engelsk brugt ved læsning af manualer, breve, rapporter i 8 af 10 tilfælde, der blev skrevet på engelsk i 6 af 10 tilfælde. I 7 af 10 tilfælde havde virksomheden daglig kommunikation med personer med engelsk som modersmål på engelsk, og i 6 af 10 tilfælde daglig kommunikation på engelsk med personer som har andre fremmedsprog end engelsk som modersmål, men flere oplyste at de også talte tysk, fransk og hollandsk med udlændinge.

Til gengæld blev den nordiske kontakt overvejende forsøgt holdt på nordiske sprog, iblandet engelsk gloser, og kun i et enkelt tilfælde blev der kun brugt engelsk.

Generalforsamling og årsberetning

Generalforsamlingen foregår på dansk i 3 tilfælde, i 4 tilfælde på engelsk, mens 3 er ubesvarede.

Årsberetning og regnskab foreligger i 3 tilfælde kun på engelsk, i 4 tilfælde både på engelsk og dansk, 1 tilfælde på engelsk og tysk, mens 2 tilfælde er uoplyst.

Selvom engelsk er helt dominerende som første fremmedsprog, så blev det dog svaret at man havde brug for andre sprog også, tysk og fransk blev nævnt et par gange, og japansk og hollandsk en enkelt gang.

Sprogpolitik

Der blev spurgt om virksomheden havde erklæret sprogpolitik, eller om man havde retningslinjer for brugen af dansk og engelsk. En virksomhed erklærede sig som modstander af "forbandede engelske popord", men oplyste at for øjeblikket var der ingen sprogpolitik, men det ville komme, og det ville resultere i en mere engelskpræget hjemmeside og i det hele taget mere brug af engelsk. 7 virksomheder havde ingen eksplicit sprogpolitik, men refererede den gængse

praksis. En virksomhed havde udarbejdet en guideline for brugen af engelsk, og således skulle både engelsk og dansk benyttes i hele virksomheden, men kun engelsk til de tekniske ting (manualer, rapporter om tekniske ting mv.). En anden virksomhed havde det sprogkrav at alt skulle foreligge på engelsk, men på dansk efter behov. I en virksomhed talte jeg med en nyansat hvis opgave bla. var at formulere og udarbejde virksomhedens sprogpolitik, fra valg af kommateringssystem til brugen af dansk og engelsk.

Virksomhederne repræsenterer alle størrelser lige fra den helt lille på 6 medarbejdere til den helt store på 4000 medarbejdere. Ud fra disse interview kan man næppe tale om at engelsk bruges som et egentlig koncernsprog, men at dansk er det mundtlige omgangssprog. Derimod kan man sige at engelsk udgør en stor andel af det skriftlige kommunikationssprog, og at engelsk læses via manualer, brugsanvisninger mv. At benytte mere engelsk i virksomhederne er utvivlsomt fremtiden, men det ser ud til at det at udarbejde en sprogpolitik også bliver mere almindeligt.

7.3.5. Bestyrelsens sprog

I Børsens Nyhedsmagasin nr. 22, 2001, redegøres der for en undersøgelse af bestyrelsers kvalitet i arbejdsprocesserne efter et internationalt mønster. Herunder blev bestyrelserne spurgt om arbejdssproget, og følgende resultater opnåedes på disse spørgsmål:

Hvad er arbejdssproget i bestyrelsen?

Dansk	56%
Dansk og engelsk	18%
Engelsk	26%

Hvilket sprog skrives bestyrelsesoplæg og referater på?

Dansk	49%
Dansk og engelsk	21%
Engelsk	31%

I det følgende af artiklen fremgår det at det er en positiv parameter at bestyrelsen er i stand til at tiltrække udenlandske bestyrelsesmedlemmer, og herunder have engelsk som arbejdsprog. Der skrives således: "Flere selskaber ønsker uden tvivl udlændinge i bestyrelsen. Men det kræver at arbejdsproget er engelsk, og det udgør mange steder en barriere på grund af engelsk-kundskaber. .. Mange steder vil det givetvis være vanskeligt at slå over fra dansk til engelsk." Helt utvetydigt udtaler en bestyrelsesformand i en international transportvirksomhed: "Jeg ville ikke bryde mig om at skulle tale engelsk. Så den dag, vi henter nye professionelle bestyrelsesmedlemmer udenfor landets grænser, må jeg se at få lært engelsk - eller trække mig tilbage".

Analysen bygger på et spørgeskema sendt til de "toneangivende virksomheder på Københavns Fondsbørs. Det vil sige de 50 største virksomheder målt på markedsværdi ... samt de virksomheder som indgår i KVVX-indekset. Udenlandske virksomheder er udeladt". Det drejer sig om i alt 56 virksomheder, hvoraf 32 % har besvaret spørgsmålene.

Virksomheder som Københavns Lufthavne, Vestas Wind System, FLS Industries, som har erklæret at have engelsk som koncernsprog, har i denne undersøgelse angivet at have dansk som arbejdsprog i bestyrelsesarbejdet.

For øjeblikket er situationen således at dansk fortsat dominerer i danske bestyrelser arbejder, men der er udsigt til at dansk vil vige for engelsk som arbejdssprog som følge af at det anses som en succesparameter for en virksomhed at udvise "international praksis" og dermed have udenlandske medlemmer i bestyrelsen. Det er også værd at mærke at det ikke overvejes at andre sprog kunne komme på tale; i en virksomhed som Rockwool er et medlem fra Tyskland og et fra Holland, men det influerer ikke på arbejdssproget engelsk. Endvidere må det påpeges at en væsentlig barriere for overgang til engelsk som arbejdssprog er mangel på engelskkundskaber. Det kan hænge sammen med sammensætningen af dansk erhvervsliv, med mange små virksomheder, drevet af driftige enkeltpersoner, som bliver store og internationale.

ITC Scandinavia A/S er et firma som udarbejder trænings- og uddannelsesforløb for internationale virksomheder. Her er man opmærksom på at selv om en virksomhed har engelsk som koncernsprog, er det ikke nødvendigvis sådan at optimal træning og uddannelse derfor skal foregå på engelsk.

7.3.6. Virksomheders hjemmesider

For at belyse valg af sprog på hjemmesider er de samme virksomheder som i Børsens Nyhedsmagasin undersøgt med hensyn til brug af engelsk og dansk. Det viser sig at af de i alt 56 virksomheders hjemmesider åbner 26 op på dansk, 28 på engelsk, og 2 hjemmesider har al tekst på forsiden på både dansk og engelsk. Det svarer til henholdsvis 46 %, 50 % og 4 %. Fordelingen af dansk og engelsk må derfor siges at være meget lige når det gælder sproget på virksomhedernes hjemmesider.

Hvis der derimod ses på om hjemmesiderne har links til udgaver på det "modsatte" sprog af hvad der åbnes i, ser billedet lidt anderledes

ud. Af de hjemmesider der åbner på dansk, har 65 % (17) et link til en engelsksproget udgave, hvorimod der på de engelsksprogede hjemmesider kun er links til en dansk udgave i 21 % af tilfældene (6).

Også når der ses på forholdet mellem koncernsprog og sproget på virksomhedens hjemmeside, er der en tendens til at når engelsk er udgangspunktet, serviceres der sjældnere også på "det andet sprog" end når dansk er udgangspunktet.

Af virksomheder der opgiver engelsk som koncernsprog (9), har 86 % udelukkende en engelsksproget hjemmeside. Af virksomheder der opgiver dansk som koncernsprog (22), har 62 % en dansksproget hjemmeside (hvoraf 18 % udelukkende er på dansk) og 38 % en engelsksproget hjemmeside (hvoraf 23 % udelukkende er på engelsk).

Så selv om der er nogenlunde ligevægt mellem dansk og engelsk når det gælder sproget på virksomhedernes hjemmeside, og der overvejende bruges dansk når det gælder virksomhedernes arbejdssprog, viser det sig alligevel at engelsk er det dominerende sprog.

7.3.7. Virksomheders intranet

Intranet er et virksomhedsinternt computerbaseret net som typisk ansatte kan benytte til intern kommunikation og til at lægge viden, notater, rapporter mv. ud til kollegaer. I et interview⁸² fortæller kommunikationskonsulent Benedikte Hedegaard, Novo Nordisk A/S, om virksomhedens brug af intranet. Denne brug, med dens problemer, er typiske for virksomheders brug af intranet, og Benedikte Hedegaard oplyser at en stor del af nettet bruges som fælles skrivebord for mindre samarbejdende grupper. Intranettet er med til at skabe en større forståelse for hvad der faktisk foregår i virksomheden. Intranettet er fortrinsvis på dansk, og fordi det skal være til gavn for alle, kræver det at alle udtrykker sig forståeligt. En af de ting som

NOVO har kæmpet med, er det faktum at brug af intranet kræver gode it-kundskaber, og at ikke alle ansatte derfor benytter intranettet. Fremtiden for Novos intranet går i retning af at understøtte det forretningsmæssige aspekt. I øjeblikket kan de ansatte bestille de mest brugte kontorforbrødenheder på intranettet, og startbilledet er personligt på den måde at de mest brugte interne link ligger fremhævet. Hos Novo blev intranettet startet af nogle forskere i 1994. Siden flyttede ansvaret til it-afdelingen, og nu står kommunikationsafdelingen for vedligeholdelse og udvikling.

7.3.8. Tænk globalt - handl lokalt

Tænk globalt - handl lokalt var i 1990'erne et slagord for den økologiske bevægelse, og tanken var at med en lokalhandel ville der kunne spares brændstof i forbindelse med mindre transport af varer, men at det dog ikke skulle forhindre den på det tidspunkt så forjættende globalisering. Temaet det lokale over for det globale er virksomt også i dag, og det illustreres med ordene lokalisering over for internationalisering.

Branding er et fænomen som afspejler et firmas samlede "ansigt udadtil", dets økonomiske værdi og dets produkters rolle og styrke. I en opgørelse⁸³ af mærkevarers anseelse, dominans og relevans (= branding) vurderet af forbrugere viser det sig at verdens store virksomheder taber terræn. Det er Nike, McDonald, Gillette, Coca-Cola som mister markedsandele til de lokale varianter. Ifølge samme redegørelse er sluthalvfemserne og fremefter præget af en global antiglobaliseringsbølge som giver sig udtryk i at de ensartede, globale mærker viger og de nationale og regionale, og hermed mere individuelle, mærker vinder frem. Det tvinger både de helt store mærkevarerproducenter og de mindre virksomheder i at "lokalisere" deres produkter.

TDC (dvs. Teledanmark) annoncerer med mobiltelefoner og tilhørende abonnement i Politiken 22. maj 2001. Ud over mobiltelefonen og abonnementet kan man således blive medlem af en Club Nokia med en række tjenester, fx Hurtig service, og ikke mindst Nokia-tjenester på eget sprog mv.

Vaio-computer fra Sony er et særligt lækkert design og en kraftfuld bærbar som ikke bliver oversat til dansk og således ikke lokaliseret til Danmark og er derfor ikke i handelen foreløbig. Den danske forhandler⁸⁴ mener at der går et årstid så kommer den, men ikke oversat til dansk. Samme computer anmeldes således⁸⁵: A Sony, verdens mest tjekkede IT-firma, har netop lanceret deres tjekkede Vaio-serie i Danmark ... [med] den mystiske mangel på dansk tastatur. Man skal således kigge i vejviseren efter æ, ø og å. .. Genialt tænkt, Sony. Dem skal I nok sælge mange af".

I en artikel⁸⁶ om opløsningen af nationalstaterne i Europa beskrives det at det som følge af EU's politiske mål med regionalisering af Europa kan resultere i 15 gamle lande + 12 nye + 19 'løsrivelsesrepublikker' plus de tyske delstater, svarende til 61 regioner, hver med sit lokalpræg og med en profil som fx den skotske hvor det at sætte spørgsmålstegn ved skotsk identitet er kætteri. Engelsk rigssprog er endvidere så godt som udryddet i det skotske BBC. En bil uden skotsk nationalitetsmærkat bagpå er i dag næsten en sjældenhed i bybilledet. Her kan der jævnføres til lokale danske forhold hvor mange - rigtig mange biler i dag har mærkater med Jy, Fyn, Sj osv.

7.4. Administration og politik i EU

7.4.1. Nordiske nationalsprogs stilling

Spørgsmålet om nordiske nationalsprogs stilling i EU er behandlet i Dag. F. Simonsens rapport *Nordens sprog i EU's Europa. Sprogplanlægning og sprogpolitik mot år 2000*. Rapporten var bestilt af Nordisk Sprogsekretariat og havde som sit opdrag at afdække overvejelser og synspunkter i Norden i forbindelse med domænetab til engelsk. Rapporten er grundig, og der er i høj grad grund til at henvise til den.

7.4.2. På overgang til domænetab i EU

Ved Dansk Sprognævns årsmøde (8.5.1992) gav kontorchef i Udenrigsministeriet *Laurids Mikaelsen* en beskrivelse af politikeres og embedsmænds brug af dansk og engelsk i EF-sammenhæng og kunne konkludere at forhandlinger på politikerplan og på embedsmandsplan i dag føres på engelsk (eller enkelte andre internationale sprog), og at danske ministre og embedsmænd er nødt til at kunne kommunikere på engelsk i EF for at kunne varetage Danmarks interesser mest effektivt. Laurids Mikaelsen mente at vi fremover vil opleve mere dynamik i internationaliseringen, både i erhvervslivet og i det offentlige regi. Derfor vil det være nødvendigt at vi fx fastholder den unge intelligens ved at skabe et internationalt dynamisk miljø herhjemme, bl.a. med mere engelsk og med et 3. fremmedsprog i skolen, med flere udlandsophold og flere gæstelærere og gæstestuderter og undervisning på fremmede sprog. Laurids Mikaelsen mente ikke at det behøvede at betyde at Danmark ville blive et multilingvistisk samfund som det belgiske, eller at dansk ville blive et minoritetssprog som gælisk, men han mente at kunne se at den nye EF-trend som

dyrker de mange forskellige delkulturer, kunne styrke den danske kultur og dermed det danske sprog.

Allan Karker gav i 1993⁸⁷ en beskrivelse af sprogforholdene blandt embedsmænd og politikere i EU (dengang EF) med henblik på det danske sprogs stilling. I konklusionen er Karker klar: EU udelukker eller undertrykker ikke dansk sprog, og at det danske sprog i de danske EU-tekster er som helhed tilfredsstillende og ikke ringere end hvad der præsteres herhjemme. Dog peges der på at den fra fransk lovsprog kendte punktumregel (dvs. at hvad der svarer til en paragraf, skal skrives i en sætning, uden mulighed for flere punktummer som i dansk lovsprog med stk.-angivelser for hver sætning inden for en paragraf) og præambelen (indgangsordene i begyndelsen af en lov) er stødende for dansk sætningsbygning. Allan Karker har også undersøgt mængden af dansk tale og skrift i forhold til andre sprog, fx at alle danske medlemmer af Europaparlamentet har talt dansk i samlingerne i 1992, og at 2,75 % af indlæggene var på dansk, svarende til at danskerne udgør 3 % af medlemmerne i parlamentet. Dog blev det til kun 1,85 % af siderne på dansk i det fuldstændige forhandlingsreferat. Karker kan konstatere at danske ministre benytter dansk i Rådet, men ofte i samarbejde med andre i grupper benyttes fremmedsprog. Ved Domstolen er processproget dansk, og dommen afsiges på dansk hvis Danmark er part i en sag. Dog medgiver Karker at der på de lavere niveauer og på embedsmandsplan ikke altid er tolke til stede eller tekster oversættes. Stort set beskriver Karker sprogsituationen i det politiske og embedsmæssige samarbejde i EU som problemfri.

7.4.3. Domænetab i EU

Mere problematiserende beskrivelser finder man hos Carol Henriksen⁸⁸ og Hartmut Haberland⁸⁹ og de to forfattere sammen.⁹⁰

Allerede i begyndelsen af 1990'erne står det klart for disse to forskere efter grundige undersøgelser af sprogbrug og sprogvalg hos danske politikere og embedsmænd i deres arbejde i EU at i praksis er dansk vigende, og at dette område er "et sprogbrugsdomæne som allerede er ved at gå tabt til engelsk for danskerne"⁹¹.

Desuden må der peges på at den uproblematisk sprogbeskrivelse af danske EU-lovtekster som er resultat af oversættelser fra fransk eller engelsk, næppe gælder længere. Som Carol Henriksen har påpeget, er dårligt, fransksnørklet lovsprog på dansk også domænetab for dansk i og med at kancellisproget i dansk i realiteten har været under afvikling siden ca. 1970. Samtidig må der peges på at fx institutioner som Statens Information og Justitsministeriets lovkontor gør et stort arbejde for at fremme godt dansk i danske EU-tekster.

Det er et demokratisk princip at folkevalgte vælges på grundlag af deres politik, ikke deres specielle forkundskaber, men det ser ud til at der her på dette område er et sprogkrav, nemlig at kunne engelsk for at kunne få gehør for sine politiske synspunkter.

7.4.4. Udvidelsen af EU

I forbindelse med Amsterdam-traktaten i 1997 blev der indgået aftaler med 10 central- og østeuropæiske lande med henblik på en senere optagelse i EU. Det var planen at de første lande skulle kunne optages i EU i 2002 eller 2003. I denne forbindelse er de sproglige forhold blevet drøftet, og det ser ud til at de små sprog mister deres status som officielle sprog. For at begrænse udgifterne til oversættelse og tolkning i forbindelse med udvidelsen har Parlamentets øverste administrative organ i september 2001 vedtaget at indføre en række ændringer i reglerne for oversættelse og tolkning. Hidtil er alle tekster af politisk betydning og alle taler blevet oversat eller tolket fra et hvilket som helst kildesprog til alle målsprog. Den nye ordning betyder at kun

tekster på engelsk, fransk og eventuelt tysk vil blive oversat direkte til alle sprog. Alle andre kildetekster skal først oversættes til et af disse tre sprog, hvorefter det videreoversættes til alle sprog. Der vil derfor efter nogle år kun være behov for oversættere til og fra engelsk, fransk og tysk. Det betyder at interessen for dansk blandt udenlandske oversættere vil være dalende, og som følge af at der oversættes fra et transitsprog er der stor fare for at teksterne kvalitetsmæssigt vil blive dårligere.

Dette er situationen i Europa-Parlamentet, og så vidt vides befinder tolkene sig i en lignende situation. Derved er det en begrundet bekymring som 61% af danskerne havde i EU-rundspørgen, jf. 3.1.7., hvor danskerne fandt at der ved optagelsen af nye medlemslande i EU ville være behov for at beskytte det danske sprog yderligere.

7.5. Kultur

Ved kultur forstås både finkultur og trivialkultur, og ligesom Kulturministeriet er ministerium for sporten, er dette også her medregnet.

Dansk kultur varetages af Kulturministeriet som gennem en række underinstanser formidler penge som støtte til udviklingen af dansk kultur. Det sker gennem Statens Kunstfond, Musikråd og Teaterråd, Det Danske Filminstitut, Litteraturrådet og uddeling af bibliotekspenge til danske forfattere. Støtten går fortrinsvis til dansksprogede kulturprodukter, og fx litteraturloven bestemmer at kun dansksproget litteratur kan få støtte. Litteraturrådet fordeler pengene, og der er overvejelser om der skal en ændring således at indvandrerforfattere og flygtningeforfattere kan få del i pengene⁹².

Dansk kultur udbredes internationalt bl.a. af Kulturinstitutet⁹³ via dets udlandsafdelinger i Europa. Kulturinstitutets arbejde ligger

inden for kunsten, den brede kultur forstået som værdier, holdninger, traditioner og folkelig kultur samt indretningen af det danske samfund.

7.5.1. Tv

I 1993 var 80 % af sendefloden på TV3⁹⁴ udfyldt af tekstede fremmedsprogede film. For DR og TV2 er andelen mindre end de kommercielle satellitkanaler. I fx 1992 sendte DR 34 % fremmedsproget, tekstet stof, og TV2 sendte 32 %. I Henrik Gottliebs bog eftervises det at tv-tekster er de mest læste i Danmark, og at forlægget for disse tekster er engelsk (nemlig 83 %), hvorefter han udregner i minutter at det svarer til godt 2 timer om ugen.

Fjernsynsprogrammerne i de offentlige kanaler (DR 1 og 2, TV2) ses naturligvis af forskelligt antal mennesker, og Gallup TV-meter opgør antallet af seere for de forskellige programmer.

I Tv-top-tyve: i uge 17 og i uge 34 i 2001 var fordelingen af dansksprogede programmer over for andre programmer således at de danskproducerede og dansksprogede programmer er de langt hyppigst sete, hvad enten det drejer sig om orientering (fx Pengemagasinet med 699.000 seere), underholdning (fx Cirkusrevyen 2000 med 819.000 seere) eller forbrugerforhold (fx Det' Leth med fx 710.000 seere). Fodbold og andre sportsudøvelser har mange seere, men påkalder sig større interesse i en visuel end sproglig sammenhæng.

For de to ugers vedkommende repræsenterer antallet af seere på de tre programmer med omtrent enerådende dansksprogede programmer i alt omkring 1/3 af den danske befolkning. Resten - de sovende, børn, dem der ikke ser tv osv., ser fx CNN eller andre

engelsksprogede tv-kanaler. Som resultat af dette må man sige at de danske programmer har en ganske stor attraktion for danskere.

Samme Gallup TV-meter gennemførte en optælling af de 10 mest sete tv-programmer siden optællingen blev indført i 1992. Af de 10 mest sete var Melodi Grand Prix i 2001 og 1992, 4 store fodboldkampe, to nyhedsudsendelser: Nyhederne på TV2 26.6.1992 og Tv-avisen på DR1 3.7.1998 og to film: den ærkedanske Olsen-bandens sidste bedrifter og den ligeledes danske Pigen og pressefotografen.

7.5.1.1. Tv-tekster

"Smukt, fuckende oplysende" er en oversættelse af "Beautifully fucking illustrated" som bedst oversættes til "Skidegodt illustreret"; og "Han hader mit mod" (=He hates my guts, dvs. Han kan ikke udstå mig). Foreningen af Billedmedieoversættere⁹⁵ i Dansk Journalistforbund giver disse som eksempel på de dårlige oversættelser som findes i tv. Foreningen fortsætter på hjemmesiden:

Hvad angår direkte oversættelse, så er der ingen, der render rundt i dagens Danmark og siger "fuckende". De render rundt og siger "fucking", men er det ensbetydende med, at de eksisterende danske slangalternativer bør skrottes i den danske formidling? Eksemplet er fra DR, der som resten af kunderne i branchen ikke har definerede kvalitetskriterier for billedmedieoversættelse.

I foreningen slås der til lyd for at der skal gøres noget ved undertekster i tv - den mest læste tekstgenre i Danmark. Den mest læste genre er således underteksterne til fremmedsprogede tv-programmer. I 1992 læste danskere 180 timer⁹⁶ oversatte tv-tekster om året.

Billedmedieoversættelse dækker over tre begreber: Undertekstning, dubbing (udarbejdelse af dansk manus til indtaling af f.eks. tegnefilm) samt versionering (oversættelsen af fortællerens kommentar i f.eks. en dokumentarudsendelse).

I de små sprogsamfund anses det for bedre at oversætte et fremmedsproget billedmedie end at forsyne det med dubbing, og man anser det også for en styrkelse af nationalsproget og kan evt. styrke færdigheder i det pågældende fremmedsprog. Tv-teksterne kan tænkes at influere på seernes læsevner, herunder hurtiglæsning, til seernes opfattelse af skriftlig norm og til sproglige spørgsmål. Omvendt anses dubbing for det bedste i de store sprogområder, fx forsynes Olsen-bande-film med tysk dubbing i den tyske version, og med dubbing gøres nationalsproget til en ubrudt helhed for seerne.

I de oversatte tekster sker udbredelsen af de mange indirekte anglicismer som det danske sprog er rigt på⁹⁷.

7.5.2. Internettet

I Danmark har 54 % af befolkningen adgang til internettet fra hjemmet, på verdensplan har 379 mio. adgang fra hjemmet. Ikke overraskende er kun 16 % af befolkningen over 60 år dagligt eller ugentligt på nettet, men blandt de studerende er det 97 %⁹⁸. Sammesteds oplyses det at internettet bruges i 90 % af tilfældene til at skrive e-post og dernæst til at søge information om adresser, billetter mv. Næsten 1 mio. danskere ordner bankforretninger over nettet ligesom e-handel vokser.

Fig. 18. De mest brugte webportaler, -steder⁹⁹

---

1. Jubii
2. Yahoo*

3. Krak
4. Netdoktor
5. Hotmail*
6. DSB
7. Rejseplanen
8. AltaVista*
9. Amazon*
10. Opasia/TeleDanmark

Med * er angivet engelske webportaler, men både Yahoo og AltaVista findes i danske udgaver, som således ikke er at betragte som engelske. 39% af surfere angiver at sproget, dansk, er det vigtigste ved valg af portal, næstvigtigst kommer med 24% præcision af søgeresultaterne. Nettet bruges således i høj grad på dansk af danskerne.

Fig. 19. Gallup Website Index uge 19, 2001 if. Søndagsavisen 20.5.2001

	Læste sider i mio.	brugere i mio.
1. Jubii.dk	19.0	2.3
2. Sol.dk	9.8	1.3.
3. ofir.dk	8.8	0.8
4. tv2.dk	4.9	0.6
5. metropol.dk	4.7	0.7
6. krak.dk	3.7	0.5
7. dr.dk	3.4	0.5
8. degulesider.dk	2.6	0.3
9. dba.dk	2.5	0.2
10. bigbrother.dk	1.8	0.2

7.5.2.1. Hjemmesider

Ordet *hjemmeside* betegner her indgangssiden på et websted, det vil sige den side man kommer ind på og som giver en oversigt over hvad webstedet indeholder. Der er mange forskellige typer af hjemmesider, lige fra den private hjemmeside hvor familien præsenterer sine Mallorca-billeder, til præsentationer af multinationale firmaer.

Men fire hovedtyper er der:

1. offentlige myndigheder som stat, kommune, bibliotek, ikke-kommercielle eller statslige uden profit for øje
2. undervisning, forskning: skoler, universiteter og højere læreanstalter
3. virksomheder med kommercielle formål som NovoNordisk, ISS, VVS-direct.dk
4. private sider

Nettet er i sit væsen internationalt og grænseoverskridende, og det fælles internetsprog er engelsk. Det er derfor almindeligt at et websted er oprettet på flere sprog, i almindelighed på dansk - odersmålet - og nettets *lingva franca*: engelsk. Med også andre sprog ses når modtageren anses for væsentlig at nå. Et websted kan indrettes ved at man kan klikke på et nationalflag og dermed vælge sprog (se fx RUCs hjemmeside: www.ruc.dk). Men mange større virksomheder vælger at lokalisere deres websted og laver dansk websted for danskere, fransk for franskmænd osv., fx www.compaq.dk = www.compaq.fr = www.compaq.se, mens den internationale er udgangspunktet og er den der har .com som efternavn. Ved www.apple.com er dk-versionen efter com-efternavnet: www.apple.com/dk = www.apple.com.fr osv. Det ser ud til at især computervirksomheder vælger at lokalisere.

I en artikel¹⁰⁰ hævder Robin Engelhardt at "I dag er små 80 procent af alle websider på engelsk, og andelen falder støt. Ifølge et estimat af David Graddol fra The British Council vil antallet af engelsksprogede websider falde til ca. 40 procent de næste fem til ti år, efterhånden som globaliseringens første bølge bliver erstattet af en "relokalisering".

Langt de fleste hjemmesider fra offentlige myndigheder åbner på dansk, se fx kongehuset.dk og Statens Informations hjemmeside danmark.dk, og i mange tilfælde er der mulighed for at klikke sig frem til en engelsk version, se fx bibliotek.dk. Universiteter og højere læreanstalter åbner på dansk og har klik til den engelske version, kun få som fx Forskningscenter Risøs hjemmeside - www.risoe.dk er en dotdk-hjemmeside, men åbner på engelsk; man skal klikke sig til den danske, som er helt parallel. Om danske firmaers brug af sprog på deres hjemmesider, se 7.3.6.

7.5.2.2. Hjemmesider udadtil

Udenrigsministeriet vil lancere en internetportal hvor Danmark og de særlige danske værdier skal profileres. Hovedsproget bliver engelsk, men de øverste lag vil også findes på fransk, tysk og spansk¹⁰¹.

Offentlige myndigheder som ministerier, stat, kommune, bibliotek, ikke-kommercielle eller statslige uden profit for øje som Røde Kors, DSB, forskningsinstitutioner, skoler, universiteter og højere læreanstalter har hvis de har en vis størrelse, en hjemmeside. Disse hjemmesider bliver løbende evalueret, fx i "Bedst på Nettet" og lignende. I fagtidsskriftet Kommunikatøren (august 2001) evalueres også det offentlige hjemmesider, og resultatet er at det slet ikke står så godt til med hensyn til engelsksproget internetkommunikation. Dels er der en del offentlige instanser som slet ikke har en engelsksproget version af deres hjemmeside (fx Fødevareministeriet, Kirkeministeriet, Dansk Sprognævn), dels er de fremmedsprogede

hjemmesider der faktisk er, ofte uden nyheder, interaktivitet eller brugerorientering. Blot peges der på at man savner viden om der er efterspørgsel efter fremmedsproget informationsmateriale.

7.5.3. Film

Filmloven bestemmer at der kun gives støtte til dansksprogede film. Filmkonsulent Vinca Wiedemann har udtalt i 2000 at filmstøtten skulle gå til dansksprogede film¹⁰². I foråret 2000 får Søren Vinterberg således afslag til den engelsksprogede film, *It's all about Love*, med begrundelsen at den er på engelsk, og hvor Joaquin Phoenix skal spille den mandlige hovedrolle i filmen. Tidligere er der dog givet støtte til engelsksprogede film, fx Lars von Triers *Dancer in the Dark*, Bille Augusts *Åndernes Hus (The House of the Spirits)*.

Filminstruktøren Lars von Trier får tilsagn om 10 mio. kr. i filmstøtte fra Filminstitutet til sin engelsksprogede film *Dogville* og får Nicole Kidman, australier, USA, til hovedrollen.

Det Danske Filminstitut oplyser¹⁰³ om året 2001 at der i årets første fire måneder er solgt knap 1,5 mio. billetter til danske film. Det svarer til 35 % af markedet, og det repræsenterer en stigning på 7 %, som tilskrives Lone Scherfigs film *Italiensk for begyndere* og Wikke og Rasmussens *Flyvende farmor*.

Den danske film på dansk er således ganske konkurrencedygtig og bliver set af danskerne.

7.5.3.2. Kodeskift i tidlige film

Filmen *Jetpiloter* er fra 1961. Den handler om flyvevåbenet med Ebbe Langberg i hovedrollen og hvor flyvevåbenet, militæret fremstilles heltemodigt - ikke som i soldaterkammerater o.l. fra samme tidspunkt. Heri fungerer engelsk som lokalkolorit for flyvning og korreleres med høj status og med USA som idolet. Det vises med enkeltord: *cheer up*,

old chap, so long, keep smiling, ok, blue viking (som er flyveøvelsens kodenavn), *alright*, (piloten er) *grounded*. Den engelske påvirkning er lille, men påfaldende.

I filmen *Rønneby Kro* (1941) spiller Poul Reichardt ung journalist forelsket i den stedlige unge datter på kroen; der er besøg fra hovedstaden med chikke unge mennesker. Den unge helt fra staden markerer sin levemåde med ord som "Hello, darling" og "Kom så, sweetheart".

7.5.4. Museumskataloget

En ganske særlig genre er kataloget der beskriver en særlig udstilling eller et særligt område i en kunstsamling eller museum. Kataloget er karakteriseret ved at det er formidling af forskning og retter sig til det gæstende publikum og dermed på både dansk og engelsk. Som nævnt tidligere er forskningsresultater oftest publiceret på engelsk og i genren her er situationen således at den oprindelige forskningsrapport er på engelsk (eller andet fremedsprog, fx italiensk) og i formidlingen oversættes eller gendigtes til modersmålet.

7.5.5. Musik

Den musikalske globalisering sker fx ved tv-kanalen MTV. Den startede 1.8.1981, og i dag ses kanalen af 330 mio. husstande i 140 lande. I første omgang blev en europæisk filial oprettet og senere en nordisk hvortil Danmark hører. Kanalen henvender sig især til det købekraftige unge publikum, og kanalen er reklamefinansieret.

Melodi Grand Prix, eller European Song Contest som det hedder internationalt, blev afholdt i Parken i København 12.5.2001, og den danske sang med Rollo og King var oversat til engelsk, *Never Ever Let You Go*. Der deltog 23 lande, men kun 6 lande sang på nationalsproget, resten sang på engelsk. Og det var ikke

repræsentanter for de små sprog som følte anledning til at lufte nationalsproget, blandt de 6 var Tyskland, Frankrig, Spanien, Portugal og Tyrkiet. I pressen¹⁰⁴ blev Rollo og King spurgt om hvorfor teksten til Danmarks bidrag er på engelsk, når nu den danske version er bedre og har vinderpotentiale. Der bliver svaret at "Mange udlændinge synes vores sprog lyder som halslyde".

I midten af 1990'erne fik bands som Red Warszawa, Østkyst Hustlers, Hvid Sjokolade og Den gale Pose ganske god succes med at synge på dansk og i et mundret sprog med mange sproglige nyskabelser, ungdomsslang og bandeord. På dette tidspunkt fik dansk som sprog stor gennemslagskraft og har utvivlsomt influeret på ungdommens opfattelse af dansk, men i slutningen af 1990'erne står den danske moderne rytmiske musik med sang ikke alt for stærkt. Der sker et fald i salget af plader, i 2001 med 30 %, hvilket anses for at være forårsaget af hjemmekopiering og nedtagning af musik fra nettet. Det mindsker indtjeningen og dermed mulighederne for indspilning af mindre lukrative, mere eksperimenterende ny musik. Der satses på det sikre. Derudover spilles den nye danske musik ikke nok i DR¹⁰⁵, og den engelsksprogede sang tager over.

Om brugbarheden af dansk til sangtekster udtaler¹⁰⁶ Karen Rosenberg i forbindelse med sit r&b-pladealbum 'En til en' om at synge sort amerikansk soulmusik på dansk: "Dansk er mit modersmål. Man er mere nøgen. Lige pludseligt lytter folk efter, hvad man siger, fordi de har hørt det i virkeligheden. Hvis man har sagt "jeg elsker dig" til en anden, har det virkelig betydet noget, mens der kommer en distance i det, hvis man siger "I love you". Man kan jo stå og råbe og skrig, uden at nogen *rigtig* lægger mærke til det.

7.5.6. Subkulturer

Bent Preisler (Preisler 1999) har beskrevet subkulturer som defineres ved deres interesse for henholdsvis computer, dødsmetalmusik, hiphopdans og rockmusik og en lidt ældre subkulturgruppe med interesse for amatørradio. Subkulturerne er hver for sig aflæggere af en ophavskultur som er international og med rod i USA. Subkulturgrupperne karakteriseres ved at deres værdier og symboler

er sproglige i form af engelsk ord og udtryk, og det kommer til udtryk i en stadig vekslen mellem dansk sprog og engelsk sprog. Engelsk er også hjælpesproget i kontakten med andre tilsvarende grupper inden for samme subkultur. Hierarkiet inden for den enkelte gruppe afspejles i hvor god den enkelte er til at tilegne og beherske den særlige livsstil, adfærdsmønstre, påklædning og ikke mindst beherskelse af sprogbrugen, som altså er benyttelse af engelsk terminologi, vekslen til engelsk og at kunne forstå og bruge engelsk. I sådanne tilfælde hvor engelsk trænger ind i dansk nedefra, og hvor engelsk er kulturel betydningsbærer og livsstilssymbol for anglo-amerikanske subkulturer, er det svært at se andet end at engelsk vinder terræn.

Det skal dog bemærkes at ungdomsområderne, hiphop-, rock- og dødsmetalgrupperne og computerspillerne fortrinsvis, om ikke udelukkende, er drenge, og voksengruppen, radioamatører, er fortrinsvis mænd.

7.6. Forbrugs- og privatlivet

Ved forbrugslivet (dannet efter samfundslivet og privatlivet) er synsvinklen den enkelte ud til det som den enkelte kan erhverve sig, fra købsgoder til astma og allergi, i kraft af det globale markedstilbud som forbrugeren møder i form af brugsanvisninger, varedeklarationer mv. Privatlivet er privat, men har også en side udadtil.

7.6.1. Lovgivning om forbruger- og borgerbeskyttelse

Varedeklarationer: I dansk lovgivning er der allerede i Lov om levnedsmidler nr. 310 af 6.6.1973 med senere ændringer fastsat vedrørende levnedsmidlers betegnelse, mærkning m.v. at de ikke må "sælges under omstændigheder, der er egnet til at vildlede

forbrugerne med hensyn til varens oprindelse, fremstillingstidspunkt, beskaffenhed, art, mængde, sammensætning, behandling, egenskaber og virkninger." I § 24 fremgår det at mærkning "skal udføres på tydelig og holdbar samt for forbrugerne let iøjnefaldende og utvetydig måde. Oplysningerne skal findes på emballagen, på selve levnedsmidlet eller på en vedføjet etikette." Det fremgår ikke eksplicit at det skal være på dansk, men stk. 2 giver mulighed for en tolkning om sprogkrav: Sundhedsministeren kan fastsætte regler om, hvorledes mærkning af og eventuel fælles skiltning for levnedsmidler skal udføres, herunder om, på hvilke sprog de foreskrevne oplysninger kan kræves meddelt. (Bemyndigelsen er ikke udnyttet generelt, men i specielle bekendtgørelser er der med hjemmel i bestemmelsen fastsat regler om, at mærkning skal ske på dansk, fx bekendtgørelse nr. 54 af 1987 og bekendtgørelse nr. 27 af 1977). I § 25 fremgår det at sundhedsministeren kan fastsætte regler om, at færdigpakkele levnedsmidler skal mærkes med oplysninger, der er af betydning for forbrugerne¹⁰⁷. Mærkning skal ske på dansk eller på andre sprog, som kun ved uvæsentlige forskelle i stavningen adskiller sig fra dansk.

Europa-Kommissionen foretog i 1993 en grundig undersøgelse af problemet sprogbrug ved forbrugeroplysning i EU, især med hensyn til mærkning af produkter¹⁰⁸. Særlig i forbindelse med levnedsmidler og vaskemidler er Kommissionen stødt på mangler og inkonsekvens i medlemsstaternes sproglige krav, hvilket kan have alvorlige følger og indvirke på folks sundhed og sikkerhed. I et forsøg på at løse dette problem fremsatte Kommissionen nogle ideer, som f.eks. fremme af flersproget oplysning og bevarelse af medlemsstaternes frihed til at kræve at man bruger det sprog der tales i forbrugslandet.

If. markedsføringslovens paragraf 3 skal der: "gives en forsvarlig vejledning ved salg af varer, når vejledningen er af betydning for bedømmelsen af varens karakter eller egenskaber". Vejledningen kan i

princippet være såvel mundtlig som skriftlig, men for at oplysningerne skal have nogen værdi, skal de være til at forstå for den almindelige forbruger. Forbrugerombudsmanden mener, at brugsanvisningens tekst bør være på dansk, når varen sælges til almindelige forbrugere¹⁰⁹.

Garantier: Et EU-direktiv pålægger at garantibeviset som følger en vare, skal være affattet på hjemlandets sprog. Det blev fulgt op af en dansk lovgivning fra sommeren 1999 om at de garantier som følger en vare solgt i Danmark efter 1.7.1999, skal være affattet på dansk sprog.

Kosmetiske produkter: Import og salg af kosmetiske produkter er kun tilladt når både beholder og emballage er forsynet med visse angivelser. I bekendtgørelsen¹¹⁰ om kosmetiske produkter § 16, stk 2, fremgår det at de "skal være affattet på dansk, være let læselige, synlige og må ikke kunne udviskes". Dog kan angivelser jf. § 23 affattes på et sprog, som er letforståeligt for forbrugerne. Med henblik herpå har Kommissionen vedtaget en fælles nomenklatur for ingredienser, INCI (International Nomenclature Cosmetic Ingredient).

I Farmaceuten 1997/16 omtales resultaterne af denne bekendtgørelse. Apoteker, lic.pharm. Verner Andersen omtaler den danske indholdsdeklaration på en tube uparfumeret koldcreme som lyder:

Ingredienser: Arachis hypogaea, aqua, cetyl palmitate, beeswax acid, methyl & propylparaben. Anvendes før 08.99.

Han oplyser videre at den er ny og i overensstemmelse med bekendtgørelsen, og han karakteriserer den som "en blanding af næsten samtlige fællesmarkedssprog suppleret med lidt latin. Indholdsbeskrivelsen skal altså være uforståelig for alle forbrugere i Europa." Han foreslår at der indføres en åbenhed i sagsbehandlingen i Europaudvalget med en høringsrunde for de enkelte lande før

direktiver færdigbehandles i ministerrådet. De høringsrunder som foretages i dag, sker først efter at direktiverne er vedtagne, og på det tidspunkt har det ingen effekt med en høring.

Indlægssedler: En indlægsseddel er det stykke papir som følger med et medicinpræparat, og som oplyser om præparatets bestanddele og om eventuelle bivirkninger. Medicinalfirmaet udarbejder selv indlægssedlen som udformes efter krav fra Lægemiddelstyrelsen¹¹¹ og fra EU-lovgivning som kræver harmonisering. Herudover er teksterne ofte udarbejdet ud fra udenlandske tekster fra moderfirmaet med moderfirmaets lovgivning vedrørende produktansvar som baggrund. En typisk indlægsseddel er karakteriseret ved en ophobning af alvorlige bivirkninger af typen hårtab, unormal leverfunktion, synsforstyrrelser, depression, væskeophobning osv. selv ved lægemidler som ellers karakteriseres som harmløse. Bivirkningernes hyppighed eller rangorden oplyses ikke. Patienterne har ofte ikke mulighed for at forstå, eller de skræmmes unødigt. I tidsskriftet Farmaceuten 1997/16 diskuteres den sproglige udformning af indlægssedler, og der henvises til samme blad nr. 11 (af 22.5.1997).

Lægeerklæringer: I Indenrigsministeriets bekendtgørelse¹¹² om lægeerklæringer stilles et sprogkrav: Lægeerklæringer, der udstedes til Brug for Personer eller Institutioner, der ikke kan forudsættes at være i Besiddelse af lægelig Viden, skal, hvor særlige Grunde ikke taler derimod, i videst muligt Omfang danske eller dog almenfattelige Betegnelser for Sygdomme, anatomiske Forhold m. m. Den får en særlig aktualitet i dag hvor mange med mindre gode kundskaber i dansk kan få fornøjelse af paragraffen fra 1935.

Lægemiddelloven: Ifølge lægemiddelloven er det forbudt at give produkter et navn som kan relateres til virkningen. Navnene er ofte inspirerede af det kemiske indhold i medicinen. Indtil 1980'erne blev en del håndkøbsmedicin fremstillet på apotekerne og fik mundrette og forståelige navne, men nu fremstilles de i medicinalindustrien som giver dem navne som kan bruges på internationalt plan, blandt andet for at kunne bruge de samme pakninger¹¹³. Det er ikke nødvendigvis engelske navne, men her er det de fælles latinske og græske rødder som i høj grad benyttes.

Fig. 20. Tubigrip - det er godt der følger tegninger til. Købt maj 2001 på apotek.

Medicinske anordninger: Medlemsstaterne kan kræve at de oplysninger der skal gives brugeren og patienten, skal være affattet på deres nationale sprog eller på et andet fællesskabssprog når en anordning overdrages til den endelige bruger, uanset om dette sker med henblik på professionel eller anden anvendelse. (Rådets direktiv 93/42/EØF af 14. juni 1993 om medicinske anordninger, Artikel 4.4).

Varemærker¹¹⁴: I Varemærkeloven af 6.6.1991 står der i § 2 at et ordmærke (i almensproget = varemærke som består af kun ord, ingen figurer eller afbildninger) består af "alle arter tegn, der er egnet til at adskille en virksomheds varer eller tjenesteydelser fra andre virksomheder". Det fremgår af § 13 at varemærket for at det skal

kunne registreres, skal "være af den i § 2 angivne beskaffenhed, herunder have fornødent særpræg". Det betyder at ord som angiver varens art, dens anvendelse eller beskaffenhed ikke kan registreres for en virksomhed med det resultat til følge at virksomheden får eneret til ordet og udelukker andre i at bruge det uden at angive at ordet tilhører virksomheden (skrive det med stort med efterfølgende reg.varem.).

Dansk Sprognævn gør indsigelser mod registrering af ord som er eller kan antages at blive fælleseje, og det er sket med fx *Alkohol* i forbindelse med uddannelse i alkoholafvænning og *Niko-fri* om tobaksafvænningsmidler, *Flyte* for brød.

Feta, bajere, champagne og kaviar: Der er løbende afgørelser i EU-regi om regionale rettigheder til regionale opkaldelsesnavne til egne produkter. Det foregår i EU-kommissionen, og det drejer sig om regioners ret til en varebetegnelse, fx den tyske delstat Bayerns eneret til at kalde det i Bayern fremstillede øl for *bayersk øl* og dermed udelukkelse af brugen af *bajer*, *bajersk øl* om danskproduceret. På samme måde er *feta*¹¹⁵ hævdet tilhørende Grækenland, *champagne* Champagne-regionen i Frankrig, *samsø*, *danbo* Danmark. I en meddelelse fra EU-kommissionen kan man læse at størens kaviar retteligen skrives *caviar*, mens andre former for rogn fra stenbider, laks, ørred og sild tilberedt som kaviar skrives med *k*¹¹⁶.

I adskillige tilfælde lempes der på bestemmelserne; EU-kommissionen har fx tilladt at man i forbindelse med handelsmæssige transaktioner (som det udtrykkes) på værtshuse i Danmark kan benytte ordet *bajer*, *bajersk øl*.

Tolkebestand: Adgangen til tolkebestand¹¹⁷ finansieret af det offentlige er baseret på et almindeligt forvaltningsretligt princip der i form af en

henstilling er indeholdt i forvaltningslovens § 7, stk. 1., hvor det hedder, at "forvaltningsmyndighederne må sikre sig, at de er i stand til at forstå og blive forstået af udlændinge, der retter henvendelse til myndighederne om sager, der skal tages under behandling af myndighederne". Og i Lov om Offentlig Sygesikring, nr. 272 af 10. Juni 1981 er der i § 6 givet hjemmel for, at den offentlige sygesikring kan afholde udgifter til nødvendig tolkebistand i forbindelse med lægehjælp, "når lægen i forbindelse med en konsultation skønner, at tolkens tilstedeværelse er nødvendig for behandlingen."

Patenter: Patenter skal for at de kan beskyttes i Danmark, være udformet på dansk, og på samme måde er oversættelse til modersmål i andre lande et retskrav for opnåelse af gyldighed i landet. Dette har været anset som en art teknisk handelshindring. Regeringen har foreslået i sit forslag til Erhvervsstrategi i redegørelsen "Tæt på erhvervspolitikken - Industriel ejendomsret i bevægelse" at oversættelse af europæiske patenter skal beskæres fordi oversættelsen er stærkt resursekrævende.

Inden for forbruger- og borgerbeskyttelse er der således en række sprogkrav som alle peger på modersmålet som det sprog der skal benyttes i kontakten med borgeren. Nogle sprogkrav stammer fra EU-lovgivning, de er især møntet på forbrugsvarer og har som baggrundsideologi harmonisering, og de resulterer ikke sjældent i et for forbrugeren uforståeligt sprog, mens de sprogkrav som er af hjemlig oprindelse, gerne stiller borgeren i en gunstigere situation.

Men mulighederne er ikke altid til stede. Erhvervsprogligt Forbund nævner bl.a. at tolkebistanden er mangelfuld for borgere som ikke behersker dansk i fuldt omfang i forbindelse med kontakten med myndighederne. Afdelingslæge Hanne Nødgaard har således i en

undersøgelse af børneindlæggelser i 1996 med hver tredje indvandrerbarn konstateret at der er tolkebehov, mens der kun indkaldes tolkebistand ved hver tiende.

7.6.2. Det offentlige rum

Togstationen Nørreport i København er under ombygning. Derfor er det nødvendigt at den stemping af billetten som passageren selv skal foretage, sker inden passageren går ned til perronen. Det oplyses med store skilte på dansk - og engelsk. Skal man rejse langt, fx fra Helsingør til Hovedbanen i København, oplyses det om toget kører længere end til Hovedbanen, fx til Copenhagen Airport, dels på dansk dels på engelsk. Kommer man til Copenhagen Airport, mødes man af udelukkende engelsk, fx no smoking-area, check-in.

Hvis man betænker at turister i Danmark i langt højere grad er tyskere end englændere og amerikanere, kan det undre at *ROOM-* og *Bed and Breakfast*-skilte er så populære på de danske landeveje, selv om man da også kan møde *Zimmer frei*.

Reklamestandere eller billboards som det også kaldes, har høj grad af engelsk islæt, og engelske ord kan være blikfanget, eller reklamen kan være udformet udelukkende på engelsk.

Annoncering er behandlet i Jarvad 1995¹¹⁸. Her er der lavet optællinger af engelske låneord i normalprosa, og her finder man at andelen af engelske direkte lån er på 0,2 %; den varierer fra 0,01 i en litteraturvidenskabelig bog til 1,1 % i en bog om marketing. Jarvad skriver videre:

Dette udvalg kan siges at være normalprosaen i faglige og almene tekster, men det repræsenterer kun en lille side af den sproglige virkelighed som omgiver os. I et ugeblad og et alment oplysende månedsblad har jeg ligeledes optalt engelske ord på stikprøvebasis. I alt er der i de almene blade optalt lidt over 5.000 ord, og her bliver

der i gennemsnit 3 % engelske låneord. Det er ord som airbag, facts, trend, skin tonic, cleansing milk, classic, professionel, cool.

Annoncerne er ikke talt med, og man finder på 156 sider ialt 34 helsidesannoncer, hvoraf de 9 helsidesannoncer udelukkende er på engelsk - og resten har en større eller mindre grad af engelsk, ikke få ligger på omkring 25 % engelske ord.

I en studenteropgave i foråret 1994 (af Pernille Levine) konstateres det at der i en uges forskellige tv-reklamer er knap 40 % af reklamerne der har engelske ord og vendinger, flere er udelukkende på engelsk uden danske oversættelser. Der bruges ord som color, refill, megaperls i forbindelse med vaskepulvere, bleer til børn lanceres som trainers, i forbindelse med hårmidler finder man ord som casting, styling og hygiejnebind forbindes med clip og invisible.

En optælling af butiksskilte på en del af Nørrebrogade i København (af Tina Mikkelsen) viser at ca. 20 % af navnene på butikkerne er af fremmed oprindelse, heraf er de 12 % af engelsk oprindelse, fx discount, US-Style, You & Me Cowboyland, Sons Cloth House.

Fig. 21. Velkommen til Dragør.

I tidsskriftet Sprog i Norden 1989 præsenterer Else Bojsen en smagsprøveundersøgelse af direkte lån fra engelsk i forskellige genrer som tv, en forstadsbiografs repertoire en sommer, firmanavne i en lokaltelefonbog. Hun finder at der i visse genrer er meget engelsk, fx er der brugt engelske ord i 40 % af navnene på firmaer der handler med elektronik- og dataudstyr og sportsudstyr, og at en tredjedel af

filmtitlerne i en biograf s sommerrepertoire udelukkende var på engelsk.

Det offentlige rum er således i høj grad præget af engelsk, af smart brug af engelske udtryk som skal fange øjet og få os til at købe varen.

7.6.3. Navne

Fig. 22. Det gode skib Marie af Copenhagen. Helsingør Nordhavn, sommeren 1999. Foto: Pia Jarvad.

Navne-top 20¹¹⁹ for hele Danmarks befolkning pr. 1. januar 2001:

Fig. 23. Hyppigste kvindenavne, mandnavne og efternavne

	Kvinder	antal	mænd	antal	efternavn	antal
1	Kirsten	51219	Jens	59417	Jensen	312396
2	Anne	48837	Peter	52838	Nielsen	304509
3	Hanne	42999	Hans	49208	Hansen	255892

Det er jo ikke det engelske indslag der præger de absolut hyppigste navne. Men blandt fornavne er der dog et vist islæt af engelske navne¹²⁰. I tilslutning til anden verdenskrig begyndte skikken med at give børn engelske navne, fx Benny, Johnny og Tommy, og pigenavne som Joan, Jane og Winnie. Senere blev det Dennis, Brian, Kenneth, Mark, Mike, Danni, Nick, som alle optræder på listen over de 50 hyppigste fornavne for drenge født i perioden 1985-94. Tilsvarende er for pigerne kun Sandra som sikkert engelsk navn. De nyeste populære fornavne er stadig under påvirkning af engelsk: ved siden af de gamle "oldeforældrenavne" som Johanne og Aksel står Rebecca, Isabella og Josefine og Oliver, Niclas, Mark, Mike.

Kattenavne¹²¹ er beskrevet, men dog ikke ud fra synsvinklen engelskpåvirkning. Navnemotivet til kattens navn er som for personers vidt og broget, men berømt heder og musik giver de fleste navne, og her findes engelske navne: Eisenhower, Harry, Alikat, Fuzzy, Louis Armstrong. Fra tegneserier og bøger mv. stammer Garfield, Blondie, King Kong, Gizmo.

Hundenavne med de markante glubskhundenavne Rollo og King er beskrevet i Hansen¹²², men heller ikke med den synsvinkel som her er under behandling. Hunde opkaldes på samme måde som katte - efter personer, berømteder osv. Dog nævnes det at det i tilslutning til anden verdenskrig blev populært med engelske navne: Raf, Churchill, Monty. Fra top-tyvelisten over populære hundenavne i 1990'erne er følgende navne givetvis under en eller anden påvirkning fra engelsk: Susie, Baloo, Baisy, Mickey, Lady.

Heller ikke husnavngivningen har haft navneforskningens særlige interesse, men her kan det nævnes at navngivning af huse i dag vel nærmest er ophørt. Til gengæld er det her man møder en meget tidlig engelskpåvirkning, mange huse i ældre villakvarterer fra 1900-1940'erne har navne som Fairy Hill, Home, White Stone, Sunshine, Hope (eksemplerne her er alle fra Espergærde).

8. Litteratur

- Autoriteter står for fald. IT-politisk redegørelse til Folketinget 1997. Danmark som IT-foregangsland.* Forskningsministeriet.
- Bacher et al 1992. *Danskerne og fremmedsprog.* Udviklingscenteret for folkeoplysning og voksenundervisning. København.
- Barber, B. 1997. *Jihad versus McWorld.*
- Bojsen, Else 1989. Dansk under engelsk-amerikansk fortryllelse? I: *Sprog i Norden 1989*, s. 39-46
- Börestam Uhlmann, Ulla 1991. *Språkmöten och mötesspråk i Norden.* Nordisk språksekretariats rapporter 16. Oslo.
- Börestam Uhlmann, Ulla 1994. *Skandinaver samtalar. Språkliga och interaktionella strategier i samtal mellan danskar, norrmän och svenskar.* Uppsala.
- Børsens Nyhedsmagasin* nr. 22, 2001
- Baaring, Inge 1992. *Tolkning - hvor og hvordan?* Samfundslitteratur.
- Computerworld*, Erhverv 8.12.2000
- Crystal, David 1997. *English as a global language.* Cambridge.
- Danmarks Statistik: *Statistisk Årbog*, 1993, 1999.
- Daidsen-Nielsen, Niels 1998. Fordanskning af engelske låneord - kan det nytte? I: Erik Hansen og Jørn Lund (red.): *Det er korrekt. Dansk Retskrivning 1948-1998.* København.
- Daidsen-Nielsen, Niels og Michael Herslund 1997a. Dansk han med sin tjener talte. Kronik i *Politiken*, 23.3.
- Daidsen-Nielsen, Niels og Michael Herslund 1997b. Engelsk indflydelse på dansk - er der brug for sprogrøgt? Kronik i *Berlingske Tidende*, 23.6
- Daidsen-Nielsen, Niels; Hansen, Erik; Jarvad, Pia (red.) 1999. *Engelsk eller ikke engelsk? - That is the question.* Gyldendal

- Dybkjær, Lone 1998: *Nok med ét sprog i EU*. Kronik i Politiken 30.11.
- Elbro, Carsten 1991. "Læsevanskeligheder". I: Mål & Mæle 3/1991.
- Elbro, Carsten m.fl. 1991. *Danskernes Læsefærdigheder. En undersøgelse af 18-67-åriges læsning af dagligdags tekster*. Projekt læsning og Undervisningsministeriet.
- Engelbrecht, Nils og Povl Riis: Sundhedsvidenskabelig sprogpolitik. Formelle regelsæt. I: *Ugeskrift for Læger* 9.6.1997 Farmaceuten 1997/16. (tidsskrift)
- Gottlieb, Henrik 1994. *Quality Revisited: the rendering of English Idioms in Danish television subtitles and printed translations*. Center for Oversættelse, Københavns Universitet.
- Gottlieb, Henrik 1994. *Tekstning. Synkron Billedmedieoversættelse*. DAO.
- Gregersen, Frans 1991. Dansk i 90'erne - et oplæg til diskussion. I: Erik Hansen (red.): *Auditorium X*, s. 230-250.
- Grinsted, Annelise 1994. *Interview Follow-up on the Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Questionnaire Survey. Denmark*. Det erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskole Syd.
- Grinsted, Annelise 1994. Fagsproglig kommunikation i uddannelses- og virksomhedsperspektiv. I: *Fagsproglig kommunikation*. Handelshøjskole Syd. Jubilæumsskrift Bind 3, s. 9-23.
- Grinsted, Annelise 1992. *Foreign Language Analysis in Industrial Regions of Europe. Denmark*. Det erhvervsproglige Fakultet, Handelshøjskole Syd.
- Grinsted, Annelise 1996. Handelshøjskole Syd: Danish Perceptions of the Need for Language Policies in the Business Community. I: ROLIG Papir 56/96, *Papers in Language Policy*, Roskilde Universitetscenter, Lingvistgruppen, Bente Bakmand, Robert Phillipson and Tove Skutnabb-Kangas, eds.
- Grünbaum, Catharina 2001. Nordisk språkförståelse - att ha och mista. Udgivet af Nordisk Sprogråd.

Grønning, Anette 2000. *Sprogstrategi som en del af en virksomhedskultur*. Cand.ling.merc.-speciale.

Haberland, H. 1999. Small and endangered languages: a threat to the language or to the speaker?. I: A.-F. Christidis (red.): *"Strong" and "weak" languages in the European Union: Aspects of linguistic hegemonism*, Vol. 1. Thessaloniki: Center for the Greek Language, 3-10.

Haberland, H. 2000. Kan dansk overleve som kultursprog?. I: Holmen, Anne; J.N. Jørgensen (red.). *Sprogs status i Danmark år 2011*. København.

Haberland, H., Carol Henriksen, Robert Phillipson, Tove Skutnabb-Kangas 1991. Tak for mad! Om sprogæderi med dansk som livret. I: Norman Jørgensen (red.) *Det danske sprogs status år 2000 - er dansk et truet sprog?*, Danmarks Lærerhøjskole, 1991, s. 111-138.

Haberland, H. 1993: Nogle bemærkninger om det danske sprogs tilstand og vilkår efter 20 års dansk EF-medlemskab. I: *Språklig Samling* nr. 1.

Haberland, H; Henriksen, Carol: Dänisch - eine kleine Sprache in der EG. I: *Sociolinguistica* 5. Hamburger: Arne 1980. "Dansk ordeksport". I: *Ord til andet, Iagttagelser og synspunkter* 2. Dansk Sprognævnets skrifter 10, s. 47-52.

Handling gi'r forvandling. - IT-politisk handlingsplan 97/98. Forskningsministeriet.

Hansen, Erik 1979. Argumenter i konflikt. I: *Sprog i Norden*, s. 47-57.

Hansen, Erik 1989. *Da lo hun så hjerteligt*

Hansen, Erik 1991. Sprogpolitik. I: Norman Jørgensen, J. (red.): *Det danske sprogs status år 2001 - er dansk et truet sprog?*, Danmarks Lærerhøjskole, s. 31-42.

Hansen, Erik, Iver Kjær, Jørn Lund 2000. *Styrk sproget*. Kronik i Politiken 13.2

- Hansen, Erik 2000. Normering og sprognævn. I: Holmen, Anne; og J.N. Jørgensen (red.): *Sprogs status i Danmark i år 2011*. København.
- Hansen, Lena P. 1999. *Hvad hedder hunden? Hundenaavne før og nu*. Gyldendal.
- Henriksen, Carol 1991. Dansk i EF og EF-dansk. I: 3. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog, Århus, Århus Universitet.
- Henriksen, Carol 1991. Danske EF-oversættelser - Hvordan ser de ud, set med danske øjne? - Og hvorfor ser de ud som de gør?. I: Terminologie et Traduction, no. 3.
- Herslund, Michael *se* Davidsen-Nielsen
- Herslund, Michael 2001. Sprogpolitik og sprogpolitikker. I: Sprogforum 2001/19, s. 29-31.
- Herslund, Michael 1999: Dansk som "det andet sprog". I: Davidsen-Nielsen, Niels; Hansen, Erik; Jarvad, Pia (red.) 1999. *Engelsk eller ikke engelsk? - That is the question*. Gyldendal
- Hjorth, Poul Lindegård 1970. Sprognævn og offentlighed. I: Sprog i Norden, s. 107-125.
- Holmen, Anne; Jørgensen, J.N. (red.) 2000. *Sprogs status i Danmark år 2011*. København.
- Holmen, Anne 2001: Sproglig mangfoldighed. I: Sprogforum, 32-34.
- Høy, Asta 1998. *Det medicinske fagsprogs terminologi - en patient med behov for behandling?*. Ph.d.-afhandling indleveret 01.09.1998.
- Jarvad, Pia 1989. Formand eller forkvinde? I: Nyt fra Sprognævnet 1989/3.
- Jarvad, Pia 1995. *Nye ord - hvorfor og hvordan?*. Gyldendal.
- Jarvad, Pia 2000. Historien om et bogstav. I: Nyt fra Sprognævnet 2000/1, s. 5-8.
- Jarvad, Pia 2001. Sprogpolitik. I: Dansk Noter 2/2001, s. 18-21.
- Jørgensen, Lise Damsgaard. 1999. *Rapport om undersøgelse af danske virksomheders behov for sproglig og kulturel viden*. ELISE-projekt.

- Jørgensen, J. Normann (red.) 1991. *Det danske sprogs status år 2000 - er dansk et truet sprog?*. Danmarks Lærerhøjskole.
- Kachru, Braj 1985. Standards, codification and sociolinguistic realism/realism? The English language in the outer circle. In: *English in the World*. Ed. Randolph Quirk m.fl., Cambridge.
- Karker, Allan 1973. Dansk lovsprog og kancellistil. I: *Sprog i Norden*, s. 61-74.
- Karker, Allan 1982. Ti år efter eller lovsprogets forandring. I: *Festskrift til W.E. von Eyben*, s. 191-207.
- Karker, Allan 1993. *Dansk i EF - en situationsrapport om sproget*. Nordisk sprogsekretariats skrifter 16.
- Katalog. FOF Nordsjælland, efterår 2001
- Kristiansen, Tore 2000. Normering og holdninger. I: Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) 2000: *Sprogs status i Danmark år 2011*. København, s. 21-58.
- Kulturkontakten* nr. 5, september 1999, s. 13. Udg. af Kulturministeriet/Kulturministeriets Forskningsudvalgs redegørelse om Kulturens forskning, 2001.
- Larsen, Friz 1994. Engelsk indflydelse - et tilbud man kan afslå? I: *Nyt fra Sprognævnet* 1, s. 1-7.
- Liebst, Bente 1996: Peoples and Languages in the Danish West Indies in the 18th Century - Was There a Danish Language Policy? I: Pinkert, E-U. (red.): *Language and Cultural Hegemony*. Language and Cultural Contact, nr. 13.
- Lund, Anne Katrine; Petersen, Helle (red.) 2000. *Den kommunikerende organisation*. Samfundslitteratur.
- Lund, Jørn 1989a. Tak for lån. I: *Sprog i Norden* 1989, s. 94-101.
- Lund, Jørn 1989b. *Okay? Amerikansk påvirkning af dansk sprog*. Dansk-lærerforeningen. København.

- Lund, Jørn 1992: Danskerne og deres sprog 1945-1990. I: *Dansk Identitetshistorie*, bd. 4, s. 424-535.
- Lund, Jørn (red.) 1992. *Sproglig viden og bevidsthed*. KUP-rapport. Undervisningsministeriet.
- Lund, Jørn 1993: - *med sproget som indsats*. København
- Lund, Jørn 2000: *Den sproglige dagsorden*. Kronik i Politiken 8.6. i anledning af kulturministerens sprogdag på Louisiana samme dag.
- Lund, Karen og Karen Risager 2001: Dansk i midten. I: *Sprogforum*, s. 4-8.
- Magisterbladet nr. 13, 12.7.2001
- Maurud, Øivind 1976. *Nabospråksforståelse i Skandinavien*. Nordisk utredningsserie.
- Meldgaard, Eva Villarsen 1993. *Kattens navn. 2000 danske kattenavne*.
- Meldgaard, Eva Villarsen 1997. *90ernes Navnebog*. Aschehoug.
- Mintzberg, H. 1983. *Power in and around organizations*. Englewood Cliffs, N.J.: Prentice Hall
- Nyt fra Sprognævnet* 1992/2, 1997/2 og 3
- Ó Riagáin, P. 1997. *Language Policy and Social Reproduction Ireland 1893-1993*. Clarendon Press. Oxford.
- Our Creative Diversity*, 1995. Unesco-rapport.
- Pedersen, Inge Lise 2000: Sprogkontakt, sprogpåvirkning - og sprogpolitik. I: *Sprog i Norden* 2000, s. 34-44.
- Pedersen, Karen Margrethe 2000: Dansk i Sydslesvig - funktion, status og sprogpolitik. I: Holmen, Anne og J.N. Jørgensen (red.) 2000: *Sprogs status i Danmark år 2011*. København, s. 91-126.
- Petersen, Helle 2000. *Forandringskommunikation*. Forlaget Samfundslitteratur.
- Phillipson, Robert 2000: *En politik for sproget*. Kronik i Politiken 6.10.
- Preisler, Bent 1999. *Danskerne og det engelske sprog*. 276 s. Roskilde Universitetsforlag.

- Preisler, Bent 1999. Engelsk ovenfra og nedenfra: sprogforandring og kulturel identitet. I: Niels Davidsen-Nielsen, Erik Hansen og Pia Jarvad (Red.): *Engelsk eller ikke engelsk? - That is the question*, s. 39-64.
- Preisler, Bent 1998. Anglo-amerikansk-orienteret ungdomskultur, køn og sprogforandring i Danmark. I: Inge Lise Pedersen og Jann Scheuer (red.): *Sprog, køn - og kommunikation*. Rapport fra 3. Nordiske Konference om Sprog og Køn. København, 11.-13. oktober 1997. København.
- Rapport fra Rektorkollegiets og Undervisningsministeriets arbejdsgruppe om internationalisering af de højere uddannelser. 1997. www.rks.dk, 20.03.2001.
- Rask, Kirsten 1999: *Dogmedansk*. Kronik i Politiken 5.9. Optrykt i *Sprogrenserordbog - tal dansk!*.
- Rask, Kirsten 2000: *Sprogrenserordbog - tal dansk!* Forlaget Hestnes.Rektorkollegiet 1997. *Internationalisering af højere uddannelse i Danmark; Et debatoplæg*.
- Råd & Resultater nr. 3/97, Statens Husholdningsråd, Forbrugerstyrelsen, april 1997.
- Sandøy, Helge og Lars Vikør 1977. Språkplanlegging - føresetnader, retningslinjer og følger. I: Mål og Makt nr. 4.
- Schack, Jørgen 1999. Sprogets kimære. I: *Danske Studier*, s. 37-52.
- Schack, Jørgen 1994. Varemærker - ord man kan eje. I: *Nordisk Kontakt*, nr. 9.
- Simonsen, Dag F. 1996. *Nordens språk i EU's Europa. Språkplanlegging og språkpolitikk mot år 2000*. Oslo.
- Skautrup, Peter 1944-1968. *Det Danske Sprogs Historie*, bd. 1-4.
- Skyum-Nielsen, Peder 1979. Et overblik over de instanser der (i Danmark) udfører sproglig normering. I: Hansen og Skyum-Nielsen (red.): *Sprognormer i Norden*.

Sproglig viden og bevidsthed 1992. KUP-rapport. Undervisningsministeriet.

Sprogforum. Tidsskrift for sprog- og kulturpædagogik. Febr. 2001, nr. 19: Det mangesprogede Danmark.

Steensig, Jakob 1996: Sprog i Danmark og i verden. I: *Dansk sproglære*, Tore Kristiansen m.fl. (red.). Dansk lærerforeningens Forlag.

Stentebjerg-Olesen, Bodil 2001: *Kompetenceudvikling indenfor medicinal- og bioteknologiindustri i Øresundsregionen*. Projekt medfinansieret af EU's Interreg II-Øresundsregionen Europeiska Socialfonden; www.b-comm.dk/Kompetenceudvikling_rapport.2.pdf 31.05.2001.

Svenska språknämnden 1999. Forslag til handlingsprogram til fremme af det svenske sprog. I: Davidsen-Nielsen, Niels, Erik Hansen og Pia Jarvad (Red.): *Engelsk eller ikke engelsk? - That is the question*. Gyldendal, s. 119-146.

Uddannelse. Undervisningsministeriets Tidsskrift, nr. 1, 2001, s. 58-64.

Vikør, Lars S. 1993. *The Nordic Languages. Their Status and Interrelations*. Novus. www.ing.hha.dk/dml/spa/phd/pdf, 31.05.2001 på Google.com.

Yano, Yasukata 2001. "World Englishes in 2000 and beyond". In: *World Englishes*, vol. 20, no. 2.

Ørsted, H.C. 1814. *Tentamen nomenclaturæ chemicæ*. Udgivet af Niels Åge Nielsen. Nordisk Institut, Aarhus Universitet 1981.

9. Bilag: Spørgeskema til telefoninterviewet

Spørgeskema:

Hvilken jobfunktion har du?

Er firmaet et datterselskab?

Hvis ja, hvor hører moderselskabet hjemme?

Antal medarbejdere i Danmark?

Firmaets omsætning

Har virksomheden dansk som koncernsprog?

Hvis nej, hvilket sprog er så koncernsprog?

Har virksomheden en sprogpolitik vedrørende forholdet mellem dansk og koncernsproget, altså fx at der er visse situationer eller

dokumenter som skal foreligge på henholdsvis dansk og
koncernsprog?

Hvilket sprog benytter du til din nærmeste overordnede?

Hvilket sprog benytter du til din nærmeste underordnede?

Hvornår bruges koncernsproget?

læser du manualer, breve, rapporter, på koncernsproget?

---

skriver du på koncernsproget?

---

taler du i det daglige på koncernsproget med personer som har
engelsk som modersmål?

---

taler du i det daglige på koncernsproget med personer som har
andre fremmedsprog end engelsk som modersmål?

---

taler du i det daglige på koncernsproget med svenskere og
nordmænd?

---

taler du i det daglige med en anden dansker på koncernsproget?

Hvor bruges koncernsproget?

i teknikken og produktionen_____

i managementafdelingen_____

i personaleafdelingen_____

i administrativ afdeling_____

marketing og pr_____

Foregår generalforsamlingen på dansk eller på koncernsproget?

_____

Er årsberetning og regnskab på dansk eller på koncernsproget?

_____

Er personalebladet på dansk eller på koncernsproget?

_____

Er nyhedsbreve o.l. på dansk eller koncernsproget?

_____

Indgangssiden på jeres websted er på dansk/engelsk, mens resten af webstedet kan man vælge sprog. Er det et bevidst valg, og hvis ja, hvorfor?

_____

_____

Hvilket sprog benytter I på virksomhedens intranet?

_____

Bruger I dansk ved afdelingsmøder?

_____

Bruges dansk i e-posten?

_____

Er dit tekstbehandlingsprogram en engelsk eller dansk version?

_____

Når du bliver ringet op, svarer du så altid på dansk? (du gjorde det da jeg ringede)_____

Når firmaet bliver ringet op, svares der på dansk, derefter engelsk, til slut tysk? Hvorfor?

_____

Har man brug for andre sprog end dansk og engelsk i virksomheden?

_____

Hvordan klarer man kommunikationen ud af huset?

_____

Tak for din hjælp. Rapporten - som også rummer beskrivelser af danskens stilling i undervisningen, i kulturen mv. - udkommer til efteråret. I midten af november holdes en konference med politikere og andre, og i den forbindelse laver jeg et sammendrag som jeg skal sende jer som tak for hjælpen.